

GÖTEBORGS UNIVERSITET
LITTERATUR, IDÉHISTORIA OCH RELIGION

MÄNNISKA OCH KRISTEN
GUSTAF WINGRENS SKAPELSETEOLOGI

**Analys av en accentförskjutning från juridisk teologisk metaforik till biologisk
teologisk metaforik**

HUMAN BEING AND CHRISTIAN
CREATIONTHEOLOGY OF GUSTAF WINGREN

**Analysis of an accentshift from a juridical theological metaphor to a biological
theological metaphor**

Tove Pilroth

Termin: Vårterminen 2011
Kurs: Teologi, RKT 235
Nivå: Magisteruppsats
Handledare: Bo Claesson

Abstract

Titel: Human being and Christian – creationtheology of Gustaf Wingren.

Analysis of an accentshift from a juridical theological metaphor to a biological theological metaphor.

Author: Tove Piroth.

The purpose of the essay is to analyse the meaning and the consequences, in a critical and constructive way, of an accentshift of interpretation and understanding of the gospel, from a juridical theological metaphor to a biological theological metaphor. The purpose is presented in the frame of the creationtheology of Wingren. To be able to make the research and to answer the purpose of the essay, the following questions are essential:

- The human being is captive and redemption is liberation. If we are serious about that the gospel gives the human being rehabilitation, satisfaction, liberation and a life and a future with God, the essential question is which metaphor, a juridical or a biological, that speaks to the human being in the best way? What is the meaning of an accentshift from a juridical to a biological metaphor?
- How does the creationtheology of Wingren, from a biological metaphor, meets the situation of the existence for the human being, her longing for life, health and meaning?
- What kind of theological resources are present in the creationtheology of Wingren, in the confrontation with future theological challenges?

The essay is stressing the need of pluralism in the interpretation of the gospel. It is very critical to a one-sided interpretation and understanding of the gospel from the juridical theological metaphor, from guilt to forgiveness. The result of the research is that the theology of Gustaf Wingren and the biological metaphor has a very challenged and essential address and errand to our time and to the humanness. The content of the biological metaphor is that Christ is coming with life and health where disease and death are present. The biological metaphor, from death to life, emanate from the Easter and the christening. The metaphor is about a lifelong dynamic process to grove, change and mature as a human being. Human being is something you become, an ongoing process to be liberated, to be true and to be what you are created for: the image of God. True human being does only exist in Christ. The theology of Wingren integrate the first and the second article: to be human being and to be Christian. Recapitulatio from Irenaeus is a central conception of the dogmatics of Wingren. It assume a holistic view of the existence where the humanness is articulated and is taking serious. Redemption, according to recapitulatio, is a restoration of life, to heal, to become a whole, not wounded and healthy humankind. The pattern of life of Christ, through death to life, the process of the corn of wheat, is the pattern for all human life. Redemption is about to become a human being. The result of the essay focus on that the biological metaphor integrate, meets and answer the concrete life and situation of existence for the human being in a radical and in a more essential way. It supports, guide and help the human being to be aware, to insight and understanding of the authentic life of human being. The biological metaphor has a large potential to show and to guide the human being a way to a true, authentic and a living life according to the basic relationship and the connection between Christ and the human being.

Keywords: Gustaf Wingren, Sweden, gospel, creationtheology, theological hermeneutics, theological anthropology, Irenaeus, Luther, Recapitulatio, biological theological metaphor, juridical theological metaphor.

Innehållsförteckning

1.

Inledning	5
1.1	
Syfte.....	6
1.2 Frågeställningar.....	6
1.3 Metod och teori.....	7
1.4 Struktur.....	7
1.5 Material och avgränsningar.....	9
2. Gustaf Wingren	9
2.1 Biografi.....	9
2.1.1 Uppväxtår.....	10
2.1.2 Studier och universitetsliv.....	11
2.1.3 Uppbrott och förändring.....	11
2.1.4 Samhällsförändringar och personliga förändringar.....	12
2.1.5 Greta Hofsten.....	12
2.1.6 Wingrens livstolkning.....	13
2.2 Författarskap.....	14
2.2.1 Historiska källor.....	14
2.2.2 Metodologiska frågor.....	16
2.2.3 Kristna trons huvudsakliga innehåll.....	17
2.2.4 Böcker om kyrkan.....	18
2.2.5 Översikten av författarskapet.....	18
2.2.6 Framväxten av ett nytt teologiskt projekt.....	19
2.3 Teologi.....	20
2.3.1 Teologiska inspirationskällor.....	21
2.3.2 Mönster och byggstenar.....	22
2.3.3 Polemik.....	24
3. Skapelseteologi	25
3.1 Skapelseperspektivet.....	26
3.1.1 Tydning och förståelse av människan och livet.....	26

3.1.2 Destruktionen pågår.....	27
3.1.3 Relationen skapelse och evangelium.....	29
3.2 Teologisk hermeneutik.....	30
3.2.1 Växling och kontinuitet.....	31
3.2.2 Konflikter och konfrontationer.....	32
3.2.3 Kritik mot Wingrens resonemang.....	32
3.3 Teologisk antropologi.....	33
3.3.1 Sambandet skapelse och antropologi.....	34
3.3.2 Växling och kontinuitet avseende text och adressat.....	35
3.3.3 Inre sammanhang – teologisk antropologi och teologisk hermeneutik.....	36
3.3.4 Wingrens förslag till en kristen människosyn.....	36
4. Situationen på 1900-talet i relation till 100-talet och 1500-talet.....	37
4.1 Kristna trons influenser på livet går förlorad.....	37
4.2 Samtidens likheter med gnosticismen.....	38
4.3 Irenaeus – ledande teolog för orientering i nuet.....	39
4.4 1900-talets paradox.....	39
4.5 Nuets likheter och olikheter med 100-talets fornkyrka.....	40
5. Tolkning och förståelse av evangelium – juridisk och biologisk teologisk metaforik	
5.1 Inledning.....	42
5.2 Juridisk teologisk metaforik: skuld – förlåtelse.....	44
5.2.1 Människan idag och Luther.....	44
5.2.2 Rättfärdiggörelse av tro.....	45
5.2.3 Luthers lära om kallelsen.....	45
5.2.4 Evangelium mot lagen.....	46
5.2.5 Analys av rättfärdiggörelse av tro.....	47
5.3 Biologisk teologisk metaforik: död – liv.....	48
5.3.1 Vi lever alla samma liv.....	49
5.3.2 Människan och inkarnationen.....	50
5.3.3 Skadan.....	51
5.3.4 Strid och växande.....	52

5.3.5 Recapitulatio.....	53
--------------------------	----

6. Analys av en accentförskjutning - från juridisk teologisk metaforik till biologisk teologisk metaforik

6.1 Inledning.....	55
--------------------	----

6.2 Innebörd och konsekvenser av en accentförskjutning – från en juridisk teologisk metaforik till biologisk teologisk metaforik.....	55
---	----

6.2.1 Wingrens teologi och den biologiska metaforiken.....	56
--	----

6.2.2 Förskjutning från en juridisk teologisk metaforik.....	56
--	----

6.2.3 Olikheter mellan juridisk och biologisk teologisk metaforik.....	57
--	----

6.2.4 Innebörd och konsekvenser av en accentförskjutning till biologisk teologisk metaforik.....	58
--	----

6.2.5. Laglöst land?.....	61
---------------------------	----

6.3 Möjligheter och begränsningar av metaforikerna.....	61
---	----

6.3.1 Juridisk teologisk metaforik.....	62
---	----

6.3.2 Biologisk teologisk metaforik.....	64
--	----

6.3.3 Konsekvenser av skapelseperspektivets bortfall.....	67
---	----

6.3.4 Ireaneaus ansats är mer fruktbar.....	67
---	----

6.4 Hur möter Wingrens skapelsesteologi, utifrån en biologisk metaforik, människans existentiella situation och längtan efter liv, hälsa och mening?.....	68
---	----

6.5 Wingrens aktualitet och relevans i samtiden.....	69
--	----

7. Slutdiskussion.....	71
-------------------------------	-----------

8. Sammanfattning.....	74
-------------------------------	-----------

9. Litteraturförteckning.....	75
--------------------------------------	-----------

1. Inledning

De fyra evangelierna i Nya testamentet berättar om ett händelseförlopp, ett skeende som mynnar ut i en människas död på ett kors och uppståndelse ur en grav. Händelseförloppet tolkas dock mycket olika. Evangeliet konfronteras med nya situationer i samtiden. Accenten av budskapet behöver flyttas till nya punkter, om det skall fortsätta att vara samma budskap, hävdar Gustaf Wingren (1910-2000) i *Växling och kontinuitet*. För kontinuitetens skull behövs växlingen. Människans frälsning, som jag väljer att definiera som upprättelse, räddning, befrielse, ett liv och en framtid med Gud, är befrielse från något. Människan är fånge, drabbad av en skada och plåga som kan upplevas, förstås och tolkas på olika sätt utifrån olika teologiska modeller, metaforiker. Wingren menar att den kanske viktigaste uppgiften för nutida teologi, är att upphäva teoretiseringen och återföra den kristna tron till de mänskliga situationer där den hör hemma. Han hävdar att skapelsetanken är en nödvändig förståelsehorisont för evangeliet. Inom ramen för skapelsetanken kan det mänskliga artikuleras. I sitt tolkningsarbete utgår Wingren från ett religiöst perspektiv på tillvaron. Hans grundläggande utgångspunkt är att Gud har skapat och skapar världen och att Gud söker kontakt med människan. Luthers tid, reformationen, talar om fångenskap som skuld och befrielse som förlåtelse utifrån den juridiska teologiska metaforiken, skuld – förlåtelse. Fornkyrkan och Irenaeus talar om fångenskap som död och befrielse som liv utifrån den biologiska teologiska metaforiken, död – liv. Båda uttryckssätten är bibliska. Begreppet metaforik används i uppsatsen för att förklara och förstå en teologisk modell. Metaforik används i uppsatsen i betydelsen tolkningsmodell, för att förstå vad kristen tro är och tolkning och förståelse av evangelium. I Wingrens senare teologiska arbete, från 1970-talet och framåt, sker en förskjutning och en rörelse från Luther till Irenaeus. Det sker en tydlig re-kontextualisering av teologin. Wingren anser att samhällseliga förändringar tvingar fram en förändrad teologisk metaforik. Han menar att människorna idag, inte så ensidigt frågar efter förlåtelse för skuld, som under reformationen. Människorna frågar i större grad efter liv, hälsa och mening, både för sig själva och för de sociala sammanhang de ingår i. Wingren hävdar därför att Irenaeus har mer relevans och aktualitet i dagens samhälle och situation. Valet av metaforik får avgörande betydelse för talet om kristen tro och tolkning och förståelse av evangelium. Evangeliet i Wingrens tidiga teologi fokuserar förlåtelse för människan som dignar under synd och skuld eller frihet för människor som lever under fångenskap.

I Wingrens senare teologi fokuserar evangeliet erbjudandet om liv, läkedom, hälsa, återställd, hel och frisk mänsklighet till människor där destruktionsen innebär sjukdom och död.

Det innebär således en tydlig förskjutning från en juridisk metaforik till en accentuering av en biologisk metaforik. Frågan är vilken metaforik som bäst talar till människan idag utifrån hennes livsvillkor, existentiella situation och längtan efter liv, mening och hälsa?

1.1 Syfte

Uppsatsens syfte är att klargöra samt kritiskt och konstruktivt analysera innebörd, betydelse och konsekvenser av en förskjutning av tolkning och förståelse av evangelium, från en juridisk teologisk metaforik till biologisk teologisk metaforik, inom ramen för Wingrens skapelseteologi.

1.2 Frågeställningar

- Människan är fången och frälsning är befrielse. Om vi menar allvar med att evangelium ger människan upprättelse, befrielse, räddning, ett liv och en framtid med Gud är frågan vilken metaforik, juridisk eller biologisk, som bäst talar till människan idag? Vad innebär en accentförskjutning, från en juridisk till en biologisk metafor?
Vad finns det för möjligheter, begränsningar och konsekvenser av metaforerna?
- Hur möter Wingrens skapelseteologi, utifrån en biologisk metaforik, människans existentiella situation och längtan efter liv, hälsa och mening?
- Vad finns det för teologiska resurser i Wingrens skapelseteologi i mötet med framtida teologiska utmaningar?

Utifrån mina upplevda erfarenheter, under många år, och mötet med kristen tro inom ramen för Svenska kyrkan, anser jag att tolkning och förståelse av evangelium ofta utgår från och ensidigt betonar den juridiska metaforiken. Frälsning innebär förlåtelse där skuld finns. Jag anser att det är angeläget och nödvändigt, att artikulera och tolka evangelium även utifrån en biologisk metaforik, om liv och död. En metaforik som även inkluderar frihet och skapelse i syfte att den kristna tron och evangelium blir kropp, förenar människan med skapelsen och med Gud, förenar mänskligt och kristet och blir en konkret verklighet i människors liv. En tolkningsrikedom är helt avgörande och nödvändigt för ett rikt, blomstrande, ny- och omskapande evangelium. Liv och död är det nav som hela vår mänskliga existens kretsar kring.

1.3 Metod och teori

För att genomföra uppsatsen har jag använt mig av en metod som är kritisk konstruktivt analyserande och deskriptiv. Tillvägagångssättet utgörs av litteraturstudier, egen analys och reflektion i syfte att analysera, undersöka, diskutera och beskriva uppgiftens frågeställningar och syfte. Jag skriver uppsatsen utifrån ett hermeneutiskt förhållningssätt. Hermeneutik handlar om tolkningslära och förståelsekonst. Det innebär att tolka, att förmedla och att uttrycka en förståelse.¹ Inom det hermeneutiska området använder jag mig främst av kritisk hermeneutik, misstankens hermeneutik, som bla representeras av den franske tänkaren Paul Ricoeur. Tolka handlar inte endast om att förstå. Tolkningsarbetet rymmer även en dialektik mellan att lyssna och misstänka och mellan att förstå och förklara.² I syfte att förstå och tolka uppgiftens material är jag medveten om den hermeneutiska cirkeln. Den hermeneutiska cirkeln handlar om en pågående dialog med texten. Jag närmar mig uppgiftens material med en viss förförståelse. Förförståelsen handlar främst om mina tidigare livserfarenheter, inre referensramar, värderingar, kunskaper inom ämnet och den tolkningsgemenskap som jag befinner mig i, utifrån en kristen humanistisk förståelse av livet, människan och tillvaron.

En kritisk dialog med textens delar och helhet resulterar i en djupare förståelse. Den hermeneutiska cirkeln i Ricoeurs hermeneutik förvandlas till en spiral. Tolkningsprocessen öppnar således för överraskningar och nya vägar. Det läsande jaget som är mig som författare, möter det annorlunda i texten. Det resulterar i en förvandling och omformning under läs- och tolkningsprocessen till en ny förståelse av jaget och självet.³ I tolkningsprocessen utgår jag ifrån min förmåga till självreflektion och analys. Jag tar inte endast emot materialet och värderar det positivt. Jag närmar mig materialet med en misstanke och ett tvivel på det som förefaller uppenbart. Misstankens hermeneutik förstår människan som en varelse med medvetna och omedvetna delar som befinner sig i en ständig ömsesidig påverkan.⁴

¹ Ugglå Kristensson, Bengt, *Kommunikation på bristningsgränsen – en studie i Paul Ricoeurs projekt*, Brutus Östlings Bokförlag Symposium, Stockholm, 1999, s 175.

² Ibid. s 249.

³ Jeanron, Werner G, *Gudstro – teologiska reflektioner nr 2*, Arcus förlag, Lund, 2001, s 93.

⁴ Allwood C-M & Erikson M (red), *Vetenskapsteori för psykologi och andra samhällsvetenskaper*, Studentlitteratur, Lund, 1999, s 92-93.

1.4 Struktur

Uppsatsens struktur utgår från uppgiftens syfte och frågeställningar. Målsättningen är att kritiskt och konstruktivt analysera och klargöra uppsatsens syfte. Föreliggande struktur av arbetet finner jag därför nödvändig. Uppsatsens olika delar bidrar till en helhet, till en fördjupad förståelse och analys av uppsatsens syfte och frågeställningar. Arbetet inleds med en beskrivning av Gustaf Wingrens biografi, författarskap och teologi. Avsnitten fungerar som en bakgrund och vägledning till vidare förståelse av uppgiftens syfte. Uppsatsens syfte behandlas inom ramen för Wingrens skapelseteologiska ansats. Arbetet fortsätter med ett avsnitt om innebörden av hans skapelseteologi. I skapelseteologin och i mötet mellan ordet – människan, tolkning och förståelse av evangelium, är teologisk hermeneutik och teologisk antropologi centrala komponenter och förutsättningar. Uppsatsen fortsätter med en beskrivning och analys av dessa områden. Wingren hävdar att Irenaeus och fornkyrkans tid är mer lik vår samtid. Han menar att Irenaeus teologi och hans biologiska teologiska metaforik är mer aktuell och angelägen i vår nutid, jämfört med Luthers frågor och hans juridiska teologiska metaforik, utifrån reformationens 1500-tal. Uppsatsen går vidare med att presentera konturerna av fornkyrkans situation i relation till vår nutid, våra angelägna frågor och strömningar. Inspirationen och tankarna till uppsatsens syfte och innehåll, kommer från Bengt Kristensson Ugglas biografi: *Gustaf Wingren, Människan och teologin* samt Wingrens analys av olika tolkningsmodeller för kristen tro i *Växling och kontinuitet*. Begreppen biologisk metaforik, juridisk metaforik och teologisk metaforik kommer från Bengt Kristensson Ugglas.⁵ Jag har funnit mycket begränsat material om innebörd och konsekvenser av en accentförskjutning, från juridisk till biologisk teologisk metaforik. Uppsatsens analysdel utgår från arbetets syfte och frågeställningar. Analysdelen bygger på egna analyser, insikter, samband och mönster jag finner i Wingrens anförda källmaterial och andra källor som uppsatsen behandlar. Wingrens betoning av Irenaeus som en central och angelägen teolog, hans livsförståelse och helhetssyn av kristen tro, skapelsen, människan och Gud, är av största vikt idag. Uppsatsen fortsätter med en konstruktiv och kritisk analys av arbetets centrala frågeställningar: innebörd och konsekvenser av en accentförskjutning, från en juridisk teologisk metaforik till en biologisk teologisk metaforik, utifrån Wingrens skapelseteologiska ram. Analysen innehåller även ett avsnitt om möjligheter och begränsningar av de två ovanstående teologiska modellerna. Analysen presenterar även en reflektion över hur Wingrens skapelseteologi, utifrån en biologisk teologisk metaforik, möter människans existentiella situation och längtan efter liv, hälsa och mening. Uppsatsen

⁵ Ugglas Kristensson, Bengt, *Gustaf Wingren – Människan och teologin*, Brutus Östlings Bokförlag Symposium, Stockholm, 2010, s 219-220.

fortsätter med en kortare reflektion över teologiska resurser i Wingrens skapelseteologi, i mötet med framtida teologiska utmaningar. Uppsatsen avslutas med slutdiskussion och sammanfattning.

1.5 Material och avgränsningar

Uppsatsen fokuserar främst på Gustaf Wingrens skapelseteologi och rekontextualiseringen i hans teologiska arbete, vilket innebär en förskjutning från en juridisk teologisk metaforik till en biologisk teologisk metaforik. Det innebär även en förskjutning från en betoning av Luther till en fokusering av Irenaeus. Centrala verk i uppsatsens källmaterial är: *Växling och kontinuitet – teologiska kriterier, Människan och Inkarnationen enligt Irenaeus* och *Människa och kristen – en bok om Irenaeus*. Jag använder även annat källmaterial från Gustaf Wingrens teologiska arbete samt sekundärlitteratur om Wingrens biografi, författarskap och teologi. Målsättningen är att fokusera på arbetets centrala frågeställningar. Det resulterar i nödvändigheten att genomföra vissa avgränsningar i syfte att konstruktivt och kritiskt analysera, belysa och diskutera uppgiftens frågeställningar. Uppsatsen kommer inte primärt att behandla Wingrens teologi och fokusering avseende den kerygmatiske ansatsen, etik, ekumenik, kritik och teologi avseende folkkyrkan och samhälls- och civilisationskritiken. Uppgiften kommer främst att fokusera på Wingrens senare teologiska arbete, som påbörjas under 1970-talet. Ett undantag är uppsatsens centrala verk, *Människan och Inkarnationen enligt Irenaeus*. Den är skriven under Wingrens inledande teologiska bana. Jag bedömer verket som angeläget för att kunna analysera, diskutera och belysa uppsatsens syfte. Uppsatsens innehåll baseras på litteratur, artiklar, författarens kunskaper, reflektioner, livserfarenheter och insikter. Uppsatsens sekundärlitteratur är av central betydelse för att kunna behandla uppgiftens syfte. Följande verk av Wingren intar en central position i uppsatsens material: *Öppenhet och egenart, Credo, Jag vet på vem jag tror – en liten katekes, Luther frigiven och Rättfärdiggörelse av tro*. Uppsatsens övriga sekundärlitteratur av betydelse är, förutom flertalet artiklar: Uggle Kristensson, Bengt, *Gustaf Wingren – Människan och teologin* och *Kommunikation på bristningsgränsen – en studie i Paul Ricoeurs projekt*.

2. Gustaf Wingren

2.1 Biografi

Wingrens liv kan beskrivas som en rörelse från periferin och åter till periferin. ”Jag levde som ung i kyrkans periferi och jag har återvänt till periferin”.⁶ Wingrens livsform, med kontinuerlig närvaro i söndagens högmässa, inleds i 15-årsåldern och bevaras genom hela hans liv. Han minns mötet med de första högmässorna i sockenkyrkan i Valdemarsvik, som bärare av trygghet, fest och befriande händelser. Wingren växer upp i fabriksamhället Valdemarsvik i Östergötland, ett samhälle med en tydlig närvaro av moralisk frikyrklighet. Han gör dock ett fritt val och väljer att delta i Svenska kyrkans högmässa.⁷ Trots hans intensiva kritik mot kyrkan besöker han ständigt dess gudstjänster, ett oavvisligt behov driver honom dit.⁸

2.1.1 Uppväxtår

Wingren föds i Tryserum, Östergötland, den 29 november 1910.⁹ Han beskriver sig själv som en busgrabb, besatt av fotboll och klättrande på alla hustak.¹⁰ Det intensiva fotbollsintresset följer Wingren genom hela livet. Han växer upp med sin far, Gustaf Fabian, garvare och verkmästare och sin mor Teresia, med huvudansvar för familjen och de fem barnen. Modern dör år 1921. Mostrarna Hilda och Signe tar över ansvaret för hemmet och barnen. Uppväxten i det frikyrkliga arbetarhemmet beskriver Wingren med positiva ord. Han förknippar moderns begravning med Johannesevangeliets ord om vetekornet som faller i jorden och ger rik skörd. Wingren får sin tro och sin tillit av Teresia. Bibelordet om vetekornet blir ett centralt område och fokus genom hela hans liv, vilket märks tydlig i hans teologi och predikningar.¹¹ Wingren föds med ett funktionshinder. Hans högra hand har tre och ett halvt finger vilket hindrar honom att välja den gängse vägen, ett praktiskt yrke, ett ”riktigt arbete”. Familjen beslutar att ge Gustaf, som den ende av syskonen, möjligheten att studera. Det visar sig att han har en utomordentlig begåvning och talang för studier. Wingren föds harmynt. Artikulationen är därför nasal och förvriden. Kamraterna har svårt att uppfatta vad han säger. De tar avstånd ifrån honom. Erfarenheten av att inte bli tagen på allvar, blir en livslång inspirationskälla till en undersökning av kommunikationens villkor och möjligheter. Wingrens erfarenheter av ett liv med ett kroppsligt funktionshinder påverkar hans självförståelse och det intellektuella projekt han utvecklar. Hans teologiska

⁶ Wingren, Gustaf & Hofsten, Greta, *Tro och främlingsskap*, Verbum, Stockholm, 1979, s 9.

⁷ Wingren, Gustaf & Hofsten, Greta, *Tro och främlingsskap*, Verbum, Stockholm, 1979, s 9.

⁸ Ibid. s 47.

⁹ Karlsson, Jonny & Larsdotter, Karin (red), *Postilla– Gustaf Wingren predikar*, Artos & Norma bokförlag, Skellefteå, 2010, s 8-9.

¹⁰ Wingren, Gustaf & Hofsten, Greta, *Tro och främlingsskap*, Verbum, Stockholm, 1979, s 47.

¹¹ Karlsson, Jonny & Larsdotter, Karin (red), 2010, s 8-9.

arbete tar sin utgångspunkt i övertygelsen att människan är en levande kropp och med en hyllning till arbetslivet som ett Guds verk.

Hans högra hand är en ständig påminnelse om hans ursprung och ett särskiljande från den naturliga arbetsgemenskapen i Valdemarsvik.¹²

2.1.2 Studier och universitetsliv

År 1927 tar Wingren realexamen i Valdemarsvik och år 1929 avlägger han studentexamen i Lund och inleder sina teologiska studier. År 1939 är han klar med sin teologie licenciatavhandling i dogmatik, med arbetet *Marcion och Irenaeus – studier över skapelsetanken*. Samma år prästvigs Wingren i Linköpings domkyrka. Efter knappt ett års prästtjänstgöring är Wingren tillbaka i Lund. År 1942 disputerar han på avhandlingen om *Luthers lära om kallelsen*. Efter en kort tid som kontraktsadjunkt i Motala är Wingren åter tillbaka i Lund.¹³ År 1943 gifter han sig med Signhild Carlsson (1913-2000). Paret får barnen, Anna (f 1946) och Anders (f 1949). Wingren har stor fascination och genuint intresse för teologin. Trots Wingrens hatkärlek till universitet är det hans ”universum” i världen.¹⁴ År 1951 utnämns han efter en långdragen kamp till professor i systematisk teologi, med ansvar för etikområdet, vid Lunds universitet. Han efterträder Anders Nygren (d 1978). Wingren fortsätter sitt teologiska arbete inom ramen för tjänsten, fram till pensioneringen år 1977. Wingren är trogen Lund, genom hela livet, förutom ett par kortare professorsvikariat och gästprofessurer i Åbo, Basel, Göttingen, Århus, St. Paul i Minnesota och Toronto.¹⁵ Hans publikationer översätts till flera olika språk. Han avböjer flertalet inbjudningar till biskopsuppdraget. Under 1960-talet är Wingren en teolog på resande fot. Han föreläser bla i Tanzania, Kanada, Tyskland och vid universiteten i Cambridge, London och Birmingham.¹⁶

2.1.3 Uppbrott och förändring

Wingrens personlighet och teologiska tänkande präglas av humor, allvar, provokationer och många konflikter. Han räds inte debatter och strider. Wingren har ett stort intresse för människor och med en förmåga att möta olika personligheter med nyfikenhet, ömhet och

¹² Ugglå Kristensson, Bengt, 2010, s 21-22.

¹³ Jonny, Karlsson, *Vänd din näsa rätt mot stormen och sjung hej och hå*, www.svenskakyrkan.se, se Linköpings Stift / Gustaf Wingrenssällskapet / Jonny Karlsson: Gustaf Wingren in memoriam, 2001.

¹⁴ Ugglå Kristensson, Bengt, 2010, s 23-24.

¹⁵ Jonny, Karlsson, *Vänd din näsa rätt mot stormen och sjung hej och hå*, www.svenskakyrkan.se, se Linköpings Stift / Gustaf Wingrenssällskapet / Jonny Karlsson: Gustaf Wingren in memoriam, 2001.

¹⁶ Ugglå Kristensson, Bengt, 2010, s 133.

värme. Wingren söker sig ofta till konfrontationerna. I hans långa, produktiva och kontroversiella karriär som teolog finns två tydliga uppbrott, som resulterar i många människors reaktioner, både ris och ros. Det första uppbrottet sker i och med Wingrens installationsföreläsning som nybliven professor i systematisk teologi. Han går till hårt angrepp på sin företrädare och lärare, Anders Nygren. Det är intressant att notera att Nygren är en av förespråkarna till att Wingren skall få professorstjänsten. Konflikten med Anders Nygren är våldsam och oförsonlig. Det kreativa med konflikter visar sig i denna situation med dess motsats. Konfrontationen urartar på många sätt. Wingren vägrar att kompromissa, han provocerar och går till angrepp. Risken är därmed stor att nyanserna i debatten går förlorade med bristande lyhördhet för den andres position, övertygelser och argument.¹⁷ Det andra stora uppbrottet i hans liv sker i slutet av hans framgångsrika akademiska karriär. År 1974 avsäger sig Wingren prästämbetet i protest mot att Svenska kyrkan inte har visat tydligt motstånd mot kvinnoprästmotståndarna. År 1976 skiljer han sig från hustrun Signhild och gifter om sig med den intellektuella och radikala Greta Hofsten. År 1977 går Wingren i pension.¹⁸

2.1.4 Samhällsförändringar och personliga förändringar

1960-talet är en tid av stora samhällsförändringar, nya rörelser, tendenser och politisk radikalisering. Den radikala samhällsomvandlingen under 1960- och 1970-talet, får betydelse för teologin. Wingren är ointresserad av politik. Kontexten glider allt mer ifrån texten. Han lyckas inte upprätthålla kontinuiteten med en samtid fylld av diskontinuitet. Samhället och kontexten börjar nu med tydlig kraft tala tillbaka. Wingren är i otakt med den snabba föränderliga samtiden. Händelserna under 1960- och 1970-talen, i samhället och i Wingrens personliga liv, får en mycket avgörande betydelse för förståelsen av hans position och de teologiska förskjutningar som inträder, från 1970-talet. Wingren genomgår under denna tid en stark inre förändringsprocess. Vetekornsteologin blir konkret i hans personliga liv. På ett personligt och ett professionellt plan, handlar det om saker och ting som behöver dö för att något nytt skall kunna växa fram. Jag analyserar det som en intensiv period av nyorientering, omvärdering, öppning till nya perspektiv och en expansion av Wingrens egna livsramar och livserfarenheter. Den tydliga professorsidentiteten som präglar Wingren under lång tid, förändras. Det nya ”universitetet” blir nu samhället.¹⁹

¹⁷ Uggla Kristensson, Bengt, 2010, s 18-19.

¹⁸ Nordin, Svante, *Gustaf Wingren - en stridbar och omstridd teolog*, Svenska Dagbladet, 11 januari, 2011.

¹⁹ Uggla Kristensson, Bengt, 2010, s 129-139.

2.1.5 Greta Hofsten

Hans nya livskamrat, Greta Hofsten, påverkar och influerar Wingren på ett mycket påtagligt sätt. Hofsten ser en potential i Wingrens teologi, en utveckling från systematisk teologi till samhällskritik. Det är intressant att notera att Hofsten fungerar som den avgörande impulsen till Wingrens teologiska utveckling och hans senare författarskap. Jag tycker det är sorgligt att den akademiska framställningen av Wingren, helt förbiser Greta Hofstens påverkan på hans teologi. Hon omnämns som hustru, men aldrig som en av de avgörande influenserna på Wingrens teologi. Hofsten är en fri passionerad intellektuell kvinna med ett intensivt andligt sökande. Hennes rörelse går från ateist till ett religiöst uppvaknande och hon ”kommer ut” som en brinnande kristen och kommunist. Hon har en bakgrund inom Socialdemokratin, abortkurator vid RFSU, byrådirektör vid Arbetsmarknadsstyrelsen och ansvarig utgivare för FIB/Kulturfront i samband med IB-affären.²⁰ Wingren tar intryck från Greta Hofstens samhällsanalys och ideologikritik. Hon är en av vänsterns skarpaste ideologer. Paret författar ett par böcker tillsammans, dock med skilda distinka röster: *Tro och främlingskap* (1979), *En liten katekes* (1983) och *De levandes mod* (1991). Hofsten finner i Wingrens teologiska författarskap ett språk för sin tro. Hon inspireras starkt av Wingrens skapelseteologi med en trinitarisk struktur som utgår från den grundläggande erfarenheten av livet och tron som gåva, inte som prestation och aktivism. Wingren genomgår en period av rekontextualisering i sitt teologiska arbete. Han genomför flertalet kreativa repetitioner där den samhällspolitiska kontexten genererar ny mening i texterna.²¹

2.1.6 Wingrens livstolkning

Wingrens livstolkning poängterar att livets mening är att vara till för andra, att det viktigaste i livet finns utanför oss själva. Jag tolkar det som en förmåga till äkta empati och medmänsklighet, att rikta blicken utåt och bort från egocentrering till medmänniskas behov och liv, trots tillvarons paradoxer och människans inre motstånd. Wingren menar att kärlek ytterst handlar om att ha sitt centrum utanför sig själv. Det är även den Kristusbilden som blir tydlig i hans teologi. Kristus är den som från början till slut är till för andra. Det är detta som gör honom så genuint mänsklig.²² Wingrens språk och referensramar är teologin. Han har en enastående talang och förmåga att tyda livets händelser teologiskt. Wingren dör den 1 november år 2000. Han älskar polemik och konflikter men avskyr hyckleri. Wingren upplever, genom sitt långa akademiska arbete, en relativ social isolering. Det grundläggs i

²⁰ Uggla Kristensson, Bengt, 2010, s 139-151.

²¹ Ibid. s 146-151.

²² Ibid. s 268.

hans livserfarenheter av att vara klassresenär. Lusten och dragningen till konflikter präglar honom livet ut. I sin sista intervju, den 17 juni år 2000, utbrister han: ”Då jag tjänstgjorde som professor och blev utskälld varje dag, det var en härlig tid”.²³

2.2 Författarskap

Gustaf Wingren är en mycket kreativ och produktiv teolog och författare. Han är en skapande konstnär som använder teologin för sina uttrycksbehov.²⁴ I sitt författarskap skildrar Wingren ofta vanligt, ”lågt” mänskligt liv – misslyckat – och hur detta visar fram emot vad evangelium innebär. Författarskapet innehåller ett mycket nära samband mellan biografi och teologi och det speglar Wingrens uttryck utifrån personliga erfarenheter i livet. Han förmedlar ett över-tygande levande budskap och inte en teoretisk överbyggnad. Wingren drivs av ett uttrycks-behov, snarare än analys. Författarskapet speglar ett genuint personlig engagemang, som också är en av källorna till hans teologi. Wingrens produktion är allsidig, bred och med en tydlig koncentration på det centrala – evangelium. Författarskapet har sin grund och sitt fundament i bibeln, i traditionen och i skapelseteologin. Wingren är en oerhört mångsidig och produktiv teologisk författare, debattör och predikant. Författarskapet återspeglar hans engagemang i debatten om vad kristen tro är, samhälle, kyrka och kultur.²⁵ Wingrens bibliografi omfattar över 750 publikationer, vid hans 85-års dag. Han fortsätter att skriva böcker och artiklar, även efter fyllda 85 år. Böckerna fortsätter att komma i nya upplagor och översättningar, även efter hans död. Utöver böcker och artiklar finns ett stort antal betraktelser, radioandakter, krönikor och kommenterande texter i dags- och veckopress. Följande presentation är ett sätt att dela in och gruppera Wingrens teologiska produktion och författarskap.²⁶

2.2.1 Historiska källor

Luther och Irenaeus är centrala historiska källor i Wingrens teologiska tänkande. *Luthers lära om kallelsen* (1942), är hans doktorsavhandling med en radikal luthertolkning där nästan är i centrum för Luthers etik. Wingren beskriver kallelsen som lagens konkreta form. Den är knuten till mötet med konkreta människor i konkreta situationer, i tid och rum. Wingren tar fasta på att trons plats är världen, vardagens arbete. Kallelsen sätts i relation till

²³ Ibid. s 25-26.

²⁴ Bexell, Göran, ”Wingrens teologi – en karakteristik och utblick”, s 13 i *Tolkning och konfrontation. Ett symposium om Gustaf Wingrens teologi med anledning av hans 85-års dag den 29 november 1995*, Religio 47, skrifter utgivna av Teologiska Institutionen i Lund, 1996, red. Göran Bexell.

²⁵ Bexell, Göran, s 13-29, 1996.

²⁶ Ugglå Kristensson, Bengt, 2010, s 26-27.

den givna verkligheten, inte enbart till kyrkan.²⁷ Kallelsen, alltså vardagens arbete, är riktningen för den kristnes tjänande av nästan. Wingren finner hos Luther en kontinuitet mellan den kristna människans gärningar och världsliga gärningar i arbetet.²⁸

Människan och inkarnationen enligt Irenaeus (1947), tecknar en rörelse och ett mönster med utgångspunkt i ”från liv till död” till ”från död till liv”. Bokens centrum och kärna är Kristus som återställer människan till sin bestämelse som Guds avbild. Omformningen till Kristi likhet sker i kyrkan, Kristi kropp. Dopets rörelse tecknas genom död till liv. Wingren finner hos Irenaeus ett grundmönster som förenar Gud och människa utifrån mönstret att Gud skapar och ger och människan skapas och mottager.²⁹ Bokens centralbegrepp är *recapitulatio*, återställelse. Boken tecknar Irenaeus uppgörelse med gnostikerna. För Irenaeus är frälsning inte ett lösgörande ur det naturliga livet. Det handlar om befrielse till ett naturligt mänskligt liv, till att bli människa och återinträda i den fria, suveräna ställning över jorden, dess varelser och ting. Människan är skapad till detta men har förlorat det genom sitt uppror mot Skaparen. Kristus är den som återställer människan och ger henne hälsa tillbaka.³⁰ *Einar Billing. En studie i svensk teologi före 1920* (1968), presenterar teologins mönster och innehåll, före år 1920. *En lite katekes*, tillsammans med Greta Hofsten (1983), är en bok om den kristna bekännelsen. Boken handlar om vårt lutherska arv som är ett budskap om frihet, evangeliets befriande radikalitet. Boken handlar om att tro är frihet och kärlek är arbete. Utifrån trosbekännelsens tre artiklar fokuserar boken på att leva är att ta emot livet, Kristus befriar och att Anden ger liv. Boken handlar också om bönen Fader vår, dopet och nattvarden.³¹ *Människa och kristen. En bok om Irenaeus* (1983) fokuserar på Irenaeus relevans och aktualitet i dagens samhälle. Boken ger kyrkofadern en ny samhällelig kontext, jämfört med den tidigare boken om Irenaeus från 1947. Innebörden i den kristna bekännelsens grundläggande tanke om att frälsning innebär att bli människa, måste tolkas annorlunda idag, eftersom vi lever i en tid som mer liknar 100-talet än 1500-talet. Wingren hävdar att vi alla lever samma liv. Det är det vanliga irreligiösa livet som är ett liv i Gud. För Irenaeus är frälsning *recapitulatio*. Frälsning innebär således att bli människa.³² *Tyngd och nåd i svensk skönlitteratur* (1993) inspireras Wingren av skönlitteratur som en källa till teologiskt tänkande. Han tar starka intryck från

²⁷ Ibid. s 70-73.

²⁸ Wingren, Gustaf, *Mina ämnesval – teologiskt självporträtt*, Vår Lösen, s 494-500, nr 9, 1966.

²⁹ Wingren, Gustaf, *Människan och inkarnationen – enligt Irenaeus*, Gleerups förlag, Lund, 1947. Sammanfattning av Tove Pilroth.

³⁰ Wingren, Gustaf, *Mina ämnesval – teologiskt självporträtt*, Vår Lösen, s 494-500, nr 9, 1966.

³¹ Wingren, Gustaf & Hofsten, Greta, *Jag vet på vem jag tror – en liten katekes*, Proprius förlag, Stockholm 1992, s 7.

³² Wingren, Gustaf, *Människa och Kristen – en bok om Irenaeus*, Verbum, Älvsjö, 1983. Sammanfattning av Tove Pilroth.

skönlitteraturen, av bla författaren Lars Ahlin (1915-1997). Wingren söker utifrån en narrativ analys frilägga vad han kallar en dold teologi i det tillsynes icke-religiösa. I utgångspunkten från dialektiken mellan liv och berättande söker Wingren urskilja ett bibliskt grundmönster.³³

2.2.2 Metodologiska frågor

Wingren fokuserar den hermeneutiska problematiken i sina metodologiska böcker.³⁴ *Teologins metodfråga* (1954), handlar om Wingrens kritiska analys och polemik mot den systematiska teologins metod och arbetssätt hos teologerna Nygren, Barth och Bultmann. Wingren genomför en kritisk analys av den inre enheten mellan hermeneutik och antropologi, hos de tre nämnda teologerna, i deras tolkning av den kristna tron.³⁵ Han undersöker vad ”felet” är i teologernas konstruktion. I deras arbete, söker Wingren efter skapelsen och lagen som evangeliets ram och kyrkans inre positiva relation till världen. Men han finner det inte.³⁶ *Växling och kontinuitet - teologiska kriterier* (1972) är en uppföljare till *Predikan* (1949). Wingren identifierar tre dominerande tolkningsmodeller för att förstå vad kristen tro är: Befrielse – Ofrihet (kampmetaforik), Liv – Död (biologisk metaforik), Förlåtelse – Skuld (juridisk metaforik), förlåtelse erbjuds där det finns skuld. Konfliktperspektivet är centrum för utvecklingslogiken i hans teologi. Konfrontationerna spelar en central roll för den sakliga och objektiva bedömningen av kontinuitet och växling under kristendomens historia. Boken betonar att kontinuiteten i den kristna tron endast kan upprätthållas genom växling, variation. Det är en kritik mot föreställningen att tron är en företeelse vid sidan om samhället och livet. För att beskriva sammanhanget mellan texten och lyssnaren använder Wingren termerna ”kontinuitet” och ”växling”. Boken behandlar textkontinuiteten, adressaterna (mottagarna), växlingen och kriterierna för evangeliet och konfrontationerna.³⁷ *Tolken som tiger. Vad teologin är och vad den borde vara* (1981) är en mycket kritisk debattbok om teologins framtid, svensk universitetsteologi och utbildningen vid teologiska fakulteter. Wingren menar att svensk teologi bör vara en tolk i samtiden, utifrån en tolkning av gammal svårtydd skrift för samtidens människor. Han hävdar att den praktiska teologin har förvandlats till kyrkohistoria och lämnat predikans problem obehandlade. Wingren anser att svensk teologi, både den exegetiska och systematiska, undviker den samtidskritiska tolknings-uppgiften. Teologin har begränsat sin vetenskapliga

³³ Uggla Kristensson, Bengt, 2010, s 156-157.

³⁴ Ibid. s 27.

³⁵ Wingren, Gustaf, *Teologins metodfråga*, Gleerups förlag, Lund, 1954, s 5-21.

³⁶ Wingren, Gustaf, *Mina ämnesval – teologiskt självporträtt*, Vår Lösen, s 494-500, nr 9, 1966.

³⁷ Wingren, Gustaf, *Växling och kontinuitet – teologiska kriterier*, Gleerups förlag, Lund, 1972. Sammanfattning av Tove Pilroth.

verksamhet till deskription och historia. Boken fokuserar på teologins samhällsfunktion.³⁸ Han angriper den svenska teologin på bred front: exegetisk teologi, systematisk teologi och teologiutbildningens brister som präst-utbildning som en konsekvens av en hög anpassning till skolans behov. Wingren menar att kvaliteten är mycket bristfällig. Genomgående argumenterar han med en kraftig kritisk ton. Ingenstans finner Wingren att teologin är en tolk i samtiden.³⁹

2.2.3 Kristna trons huvudsakliga innehåll

Wingrens målsättning med följande böcker är att presentera en systematisk helhetsframställning av den kristna trons huvudsakliga innehåll.⁴⁰ *Skapelse och lagen* (1958), den första delen i Wingrens dogmatik handlar om den konkreta utgångspunkten i det givna: skapelsen och kroppen, som betyder kroppens uppståndelse. Skapelsen och lagen handlar främst om förändring, ett uttryck för Guds verksamhet i världen. Skapelsen är Guds skapande nu, det åt alla givna livet. Wingren är en mycket kritisk motståndare till att framställningen av den kristna tron utgår från uppenbarelsebegreppet som har vetande och kunskap i centrum. Han hävdar att det är det gudomliga handlandet i allt levande som bör vara den organiserade principen. Lagen är föränderlig och dynamisk, menar Wingren. Den är min medmänniskas behov, som kräver av mig och mitt. Lagens källa är Guds fördolda verk i skapelsen och den finns före evangeliet.⁴¹ *Evangeliet och kyrkan* (1960) är den andra delen i Wingrens dogmatik. Han tecknar en bild av kyrkan utifrån mönstret om den nedstigande tjänaren, Kristus, utifrån Fil 2:5-11.⁴² Dopteologi är ett centralt tema i boken. Doptet ger mänsklighet menar Wingren, inte kyrklighet eller befrielse ur det mänskliga. Kyrkan, anser Wingren, är en väg till mänsklighet som har sitt centrum utanför sig själv. Kyrkan är samlingen av människor som mottar ur Kristus. Boken diskuterar även betydelsen av framväxten av urbana samhällsformer och dess betydelse för kyrkan.⁴³ De två dogmatiska böckerna bygger på material från bibelns gamla och nya testamenten, tolkat i fornkyrkans och reformationens ljus. Wingren använder sig av samma byggnadsmaterial som i sina tidigare böcker. ”Det är mitt syfte, att så länge jag orkar, upprepa dessa elementära satser”.⁴⁴ *Credo. Den kristna tros- och livsåskådningen* (1974), här nyformulerar Wingren sitt systematiskt - teologiska projekt. Boken centreras

³⁸ Wingren, Gustaf, *Tolken som tiger – vad teologin är och vad den borde vara*, Gumessons, Falköping, 1981, s 9-10.

³⁹ Uggla Kristensson, Bengt, 2010, s 176-183.

⁴⁰ Ibid. s 27.

⁴¹ Ibid. s 111-113.

⁴² Wingren, Gustaf, *Mina ämnesval – teologiskt självporträtt*, Vår Lösen, s 494-500, nr 9, 1966.

⁴³ Uggla Kristensson, Bengt, 2010, s 114-115.

⁴⁴ Wingren, Gustaf, *Mina ämnesval – teologiskt självporträtt*, Vår Lösen, s 498, nr 9, 1966.

kring två argumentationsmodeller som han använder i sin dogmatiska konception. Modellerna innebär kanons uppbyggnad med indelningen i två testamenten (Gamla och Nya testamentet) och trosbekännelsens tredelade struktur (Gud som Fader / Skapare, Son och helig Ande), i enlighet med treenighetsläran. Utifrån två testamenten och tre trosartiklar utvecklar Wingren fyra organiserade begrepp som bär upp hans systematiska teologi: skapelsen, lagen, evangeliet och kyrkan.⁴⁵

2.2.4 Böcker om kyrkan

Följande böcker handlar om och är riktade direkt till kyrkan: *Gamla vägar framåt. Kyrkans uppgift i Sverige* (1985) och hans postilla *Texten talar. Trettio predikningar* (1989).

Böckerna är publicerade efter Wingrens pensionering. Han är en glödande kyrkokritiker. Kyrkokritiken är en integrerad del i hans teologi, som inte främst är en kyrklig teologi. Han betonar det föränderliga draget i folkkyrkan. Wingren är oerhört engagerad i frågan om kvinnliga präster. Han förespråkar kvinnliga präster och är kritisk och tydlig i sin polemik mot motståndarna.⁴⁶

2.2.5 Översikten av författarskapet

Efter pensioneringen gör Wingren försök att ge en översikt och sammanhang i sitt författarskap: *Öppenhet och egenart. Evangeliet i världen* (1979) presenterar Wingren en teologi som sammanhåller öppenhet = skapelse och egenart = evangelium. Han menar att öppenhet och egenart representerar en teologi som den svenska kristenheten behöver. Skapelse och evangelium är ett. Egenarten minskar inte kyrkans öppenhet utan den ökar och radikaliserar öppenheten. Boken ger överblick över Wingrens teologiska förändring och utveckling, tiden före och efter Basel, år 1947.⁴⁷ *Mina fem universitet* (1991) är en intellektuell självbiografi.⁴⁸ Den handlar om hur Wingren formas som teolog av fem hållpunkter i livet: barndomen i fabriksamhället i Valdemarsvik, studie- och forskningsåren i Lund, möten med tysk exegetik i Berlin och kontinentalteologi i Basel och den grundtvigska skapelseuppfattningen i Århus.⁴⁹ En bok som faller utanför ovanstående presentation är *Predikan. En principiell studie* (1949). Wingren betraktar boken som sitt främsta verk.⁵⁰ Det är hans mest kontroversiella bok som blivit utsatt för många olika

⁴⁵ Uggla Kristensson, Bengt, 2010, s 111.

⁴⁶ Ibid. s 229-235.

⁴⁷ Wingren, Gustaf, *Öppenhet och egenart – evangeliet i världen*, Liber Läromedel, Lund, 1979, s 8.

⁴⁸ Uggla Kristensson, Bengt, 2010, s 27.

⁴⁹ Wingren, Gustaf, *Mina fem universitet - minnen*, Proprius förlag, Stockholm 1991. Sammanfattning av Tove Pilroth.

⁵⁰ Jeffner, Anders, *Viktig bok om en viktig teolog*, Kyrkans tidning, nr 1, 2011.

omdömen. Boken tillhör den systematiska teologins område. Den innehåller Wingrens alla olika ämnen, olika källor, materialgrupper och mängder med bibelreferenser. Boken är ett utkast till en hermeneutisk teologi. Wingren låter inte teologin reduceras till enbart förkunnelse. Han fokuserar på frågorna: vad det betyder att predika och predikans innebörd. Wingrens stora intresse för exegetik och bibelteologi förenas i boken. Boken driver tesen att det är något som sker i mötet mellan ordet och människorna. Predikan som handling får sin bestämning i mötet mellan ordet och människorna. Predikan förstås som en tolkningspraktik, en pågående funktion i det aktuella kyrkolivet. En praktik som upprätthåller kontinuiteten, i det fenomen vi kallar kristendom. Enheten och det obrutna sammanhanget i den räkka av händelser, som Bibeln berättar om, ligger i predikan såsom ett nu pågående skeende. *Predikan* är den första manifestationen i en vändning mot praktisk kunskap i Wingrens teologiska projekt.⁵¹

2.2.6 Framväxten av ett nytt teologiskt projekt

Från 1970-talet sker en utveckling i Wingrens författarskap som har ett nära samband med händelser och utveckling i hans personliga liv. Det växer fram ett nytt teologiskt projekt. Wingrens tankevärld genomgår en dramatisk förändring. Det sker en metamorfos i hans liv och hans tidiga teologiska system rekontextualiseras. Wingrens teologiska produktioner och arbete fungerar inledningsvis inom en akademisk offentlighet. Från 1970-talet och framåt byter författarskapet fokus till en civilisationskritik, i en samhällelig kontext. Wingrens författarskap kan delas in i två huvudperioder. Den ”andra vågen”, efter 1970-talet, fungerar som ”kreativa repetitioner” av det teologiska systemet, som egentligen var färdigkonstruerat redan år 1960. Det innebär att *Luthers lära om kallelsen* (1942) förvandlas till en samhällskritik i *En liten katekes*, tillsammans med Greta Hofsten (1983). *Människan och inkarnationen enligt Irenaeus* (1947) sätts in i en samhällelig kontext och får en ideologikritisk funktion i *Människa och kristen. En bok om Irenaeus*, (1983). De strider och frågor som Wingren utkämpade i *Teologins metodfråga* (1954), får i boken *Tolken som tiger. Vad teologin är och vad den borde vara* (1981) ett tydligt fokus på teologins samhällelige funktion. Wingrens verk i den systematiska teologin, *Skapelse och lagen* (1958) och *Evangeliet och kyrkan* (1960), återkommer med en samhällelig kontext i *Credo. Den kristna tros- och livsåskådningen* (1974).⁵² Wingrens författarskap utmärks av en mycket välgenomtänkt struktur med en medveten utformning. I den meningsbärande strukturen

⁵¹ Uggla Kristensson, Bengt, 2010, s 93-103.

⁵² Ibid. s 27-28.

finns hans position och ärende.⁵³

2.3 Teologi

Wingren är den siste av 1900-talsteologins centralgestalter. Han är en internationellt orienterad systematisk teolog. Tonen är angelägen och berör. Wingrens språk är rotat i Karlfeldts, Heidenstams och Frödings poesi.⁵⁴ Wingren förespråkar en levande, helhets- skapande och mångdimensionell teologi.⁵⁵ Teologin är ett resultat av hans ivriga sökande, som startar i ungdomsåren, efter den kristna trons integrerande roll i relation till människo- livet som totalitet. Wingrens teologi fokuserar på och binder samman en biblisk skapelsetro, en kontinuitet mellan mänskligt och kristet, synen på frälsning som återställelse av det naturliga och tolkningen av bibelordet som ett tilltal, såsom nu predikat ord.⁵⁶ Det utmärkande för Wingrens teologi är att Kristi liv, död och uppståndelse är centrum i en skapelseteologi. Trosbekännelsens andra artikel, kristologin, har en mycket central betydelse. Den ingår i ett sammanhang som är skapelseteologiskt. För Wingren innebär frälsning, räddning och befrielse, en återupprättad mäsklighet. Det är där, i Kristus, som det endast finns sann mäsklighet. Spänningen mellan mäskligt och kristet är en spänning mellan skadad och helad skapelse, inte mellan skapelse och frälsning. En röd tråd i Wingrens teologi är hans skarpa kritik av all teologi som tar sin utgångspunkt i andra artikeln och fogar in skapelsen i en frälsningslogisk ram.⁵⁷ Wingren skapar en egen kerymatisk teologi – Ordets teologi, där första artikeln och Irenaeus är mycket centrala.⁵⁸ Sambandet mellan skapelsen och ordet alltså det förkunnade evangeliet, = budskapet = kerymat, är central. Relationen och sambandet mellan ordet och människan handlar även om dess teologiska hermeneutiska och teologiska antropologiska förutsättningar, vilket uppsatsen behandlar längre fram. I predikan, i mötet mellan ordet och människan, uppnår de två storheterna sina syften, menar Wingren. Människan som är skapad av Gud, är framme vid sitt mål när ordet når henne och slår rot. Ordet från Gud når sitt mål när det slår rot i människan. Det teologiska innehållet har tydliga bibliska, fornkyrkliga och reformatoriska drag.⁵⁹ Innehållet i teologin bygger på tolkning av bibeln och den nutida människans livssituation. Wingren skapar ett eget uttryck som får människor att lyssna.⁶⁰ I uppsatsens

⁵³ Ibid. s 111.

⁵⁴ Karlsson, Jonny & Larsdotter, Karin (red), 2010, s 317-319.

⁵⁵ Armgard, Lars-Olle, *Gustaf Wingrens senare författarskap – några gamla vägar framåt*, Svensk Teologisk Kvartalskrift, s 12, nr 1, 1987.

⁵⁶ Wingren, Gustaf, *Mina ämnesval – teologiskt självporträtt*, Vår Lösen, s 498, nr 9, 1966.

⁵⁷ Petré, Per, *Skapelse och frihet – en bok om Gustaf Wingrens teologi*, Bokförlaget Gratia, Malmö, 1995, s 38.

⁵⁸ E-post från Jonny Karlsson, Stiftsteolog, Linköpings stift, 2011-03-28.

⁵⁹ Bexell, Göran, 1996, s 13-29.

⁶⁰ Jonny, Karlsson, *Vänd din näsa rätt mot stormen och sjung hej och hå*, www.svenskakyrkan.se, se Linköpings Stift / Gustaf Wingrenssällskapet / Jonny Karlsson: Gustaf Wingren in memoriam, 2001.

material ser jag en rörelse och förändring i Wingrens teologi. Inledningsvis är utgångspunkten det historiska perspektivet, med Luther som främsta källa. Den teologiska modellen utgår från den juridiska metaforiken, skuld - förlåtelse. Lagen har en central position. Wingrens teologi förändras genom åren till ett tydligt samhälls-perspektiv utifrån människans nutida livssituation. Irenaeus är främsta källan och fokuseringen är en teologisk modell som utgår från den biologiska metaforiken, död - liv.

2.3.1 Teologiska inspirationskällor

Wingren är systematisk teolog inom lundateologin, men på sitt eget sätt, med egna metoder, egna svar och egna frågor. Lundateologins centralgestalt och en av Wingrens inspiratörer är Anders Nygren, professor i etik. Gustaf Aulén (d 1977) och Ragnar Bring (d 1988) är andra källor. I lundateologin är Luther teologihistoriens främsta källa, följt av Irenaeus. I Lund lär sig Wingren historisk primärforskning, att arbeta utifrån en beskrivande och historisk metod. Teologins uppgift är rent deskriptiv, vilka uttryck och erfarenheter som den kristna tron har i olika tider. Under tiden i Basel, som vikarie för professor Karl Barth år 1947, inser Wingren bristerna i lundateologins metod. Han får nya perspektiv på svensk teologi. Det blir en akademisk kulturchock i mötet med europeisk kontinentalteologi. I Basel möter Wingren den kerygmatiske teologin, som fokuserar det förkunnade ordet. Mötet med den formhistoriska exegetiken som ser bibeln som en samling predikotexter, påverkar Wingren på ett påtagligt sätt.⁶¹ Studenterna i Basel konfronterar Wingren och undrar över innebörden i bibelordet *såsom nu* predikat ord, en aktuell tolkning av den kristna tron.⁶² I vanmakten att inte kunna ge studenterna ett svar, börjar han omorientera och utveckla sitt teologiska tänkande. Teologin får en praktisk vändning. Wingren hävdar att teologin är och bör vara tidsbestämd, kontextuell, föränderlig och dynamisk.⁶³ Den praktiska vändningen handlar om en insikt att teologi är mötet mellan en historia och ett nu. I det mötet kan ordet bli levande och tala till konkreta människor i ett konkret sammanhang. Teologi är hermeneutik, tolkning.⁶⁴ Wingren menar att teologi inte är information om historiska händelser utan en Kristusberättelse, berättelsen om människan på väg mellan liv och död. Wingrens teologi är kristologisk. När lyssnaren hör Kristusberättelsen blir hon indragen i och en del av skeendet. Människan gör själv samma resa, mellan liv och död. Det är inte teorier, information och

⁶¹ Petré, Per, 1995, s 7-11.

⁶² Karlsson, Jonny, Predikans samtal – en studie av lyssnarens roll hos Gustaf Wingren utifrån Michail Bachtins teori om dialogicitet, Artos bokförlag, Skellefteå, 2000, s 264-265.

⁶³ Uggla Kristensson, Bengt, 2010, s 106-107.

⁶⁴ Ekh Åhrman, Beata & Cöster, Anna, *Samtalshandledning till Gustaf Wingren – Människan och teologin*, Sensus, 2011, s 9.

budskap som är centrum i Wingrens teologi utan praktisk orienterade fenomen som händelse, skeende och berättelse.⁶⁵

Hans inspirationskälla till sitt arbete med Luthers skapelse- och kallelseteologi kommer bl.a. från hans lärare Herbert Olsson, docent i Lund och etikprofessor i Uppsala. Wingren inspireras av Olssons forskning om Luthers sociaetik. Lutherforskaren Einar Billing inriktar sig på skapelsen. Han inspireras främst av Billing som bibelteolog och hans folkkyrkoideologi. I Wingrens senare teologiska projekt är den danske skapelseteologen och lutheranen N.F.S Grundtvig (1783-1872) en tydlig källa. Grundtvigs skapelsetro är förankrad i hans eget konkreta liv i Danmark, det danska folket och folklivet. Han förlorar sig inte i det allmänmänskliga. Wingrens teologi är minimalt påverkad av filosofi.⁶⁶ K.E Lögstrup

(1905-1981), professor i teologi, genom hans fenomenologi finner Wingren verktyg för en fenomenologisk analys av mänskliga situationer, antropologin, som klargör grundstrukturerna i en biblisk livssyn. En beskrivning av en mänsklig tillvaro där Guds handlande ständigt möter motstånd i form av pågående destruktion, yttringar som inte står i livets tjänst.⁶⁷ Utöver ovanstående nämnda centrala inspirationskällor finns det även andra källor som Wingren utgår från i sitt teologiska arbete. Jag har gjort ett urval och valt att ta med de mest centrala inspiratörerna.

2.3.2 Mönster och byggstenar

Wingrens teologiska drivkrafter kommer från uppväxtåren. Ett tema som spänner över hela hans teologiska projekt, som han upplever redan i ungdomsåren, är en oförsonad spänning mellan skapelsen och ordet, mellan kyrkan och världen och mellan söndagens högmässa och vardagarnas arbete. Wingren upplever att religiositeten blir ett tillägg till livet och ett flyktförsök från livet. Religionen blir inte en sammanhållande kraft och integrerande faktor i livets helhet. Hans livsproblem blir hur ett möte kan ske mellan ordet och människan. Hans teologi har en integrerande roll till människolivet som totalitet. I livet finns en fördold gudomlig närvaro. I skapelsens värld av arbete, natur och kultur hämtar vi vår mänsklighet. Den världen är också Guds värld. I samtidsteologin är skapelsetanken undanträngd, Guds närvaro i det vardagliga och allmänmänskliga. Wingrens teologi har en tydlig skapelse-teologisk inriktning, som uppsatsen behandlar längre fram. Hans primära intresse handlar om frågan vad kristen tro är. Han hävdar att teologins uppgift är att söka ange vad som är

⁶⁵ Uggla Kristensson, Bengt, 2010, s 107.

⁶⁶ Petré, Per, 1995, s 11.

⁶⁷ Uggla Kristensson, Bengt, 2010, s 154.

utmärkande för den kristna tron i relation till andra tros- och livsåskådningar, att ge grunden för en livsstyding. Wingren hävdar att kristen tolkning av livet handlar om att tyda död. Det är ett genomgående tema i hans teologi, genom hans accentuering av vetekornsmetaforen, genom död till liv. Wingren menar att liv är död, livet är ett sätt att dö på, att ge sig ut i vardagslivets ofta oglamorösa arbete. Med vetekornet som tolkningsmönster för livet, blir kristen tro och religionen ett dynamiskt fenomen, en förvandlings- och förändringspraktik.⁶⁸ Det går att urskilja fyra mönster i Wingrens teologi: **1:** Redan i att människan lever, finns ett gudsförhållande givet. Mänskligt liv bör tolkas som skapelse utifrån bibliska – kristna källor.

I skapelsen och i människan finns det onda, destruktionen. **2:** Skapelse - lag och evangelium är två olika sätt som Gud handlar. **3:** Evangelium är ett budskap till människan. Tolkningsprocessen sker utifrån en metod som beaktar människans situation, den teologiska antropologin. Tolkningen beaktar även budskapets innebörd, den teologiska hermeneutiken. **4:** Samtliga tre artiklar i den urkristna bekännelsen skall inkluderas i teologin, eftersom de har ett inre samband.⁶⁹

Wingrens teologi har en tydlig trinitarisk grund, utifrån den tredelade apostoliska trosbekännelsen. Den dogmatiska konceptionen består av två testamenten: Gamla och Nya testamentet, de tre trosartiklarna: Gud som Fader - Skapare, Son – Befriare - Frälsare och helig Ande – Livgivare samt de fyra organiserande begreppen: skapelse, lag, evangelium och kyrka. Skapelsen är Guds skapande nu, det åt alla givna livet. Lagen är min nästas behov. Evangeliet koncentreras kring Kristi liv, död och uppståndelse, vilket innebär återställelse av människolivet. Utifrån skapelsen och lagen som en ram, får evangeliet sin fulla betydelse. I kyrkan får människan ta emot återställelsen av mänsklighet genom det upprättade ordet och sakramenten, hela tiden med ett centrum utanför sig själv.⁷⁰ Wingrens dogmatik binder samman mänskligt och kristet genom första och andra trosartikeln, vilket är egenarten i det kristna. Han hävdar även att kravet på växling och kontinuitet är väsentligt i talet om vad kristen tro innebär.⁷¹ Originaliteten i Wingrens dogmatik är att han karakteriserar en

helhetsbild över den kristna tron, utifrån de fyra organiserade begreppen. I den systematiska framställningen av den kristna tron har hans teologi en tydlig utgångspunkt i det konkreta:

⁶⁸ Uggla Kristensson, Bengt, 2010, s 117-126.

⁶⁹ Bexell, Göran, 1996, s 13-29.

⁷⁰ Uggla Kristensson, Bengt, 2010, s 112-115.

⁷¹ Jonny, Karlsson, *Vänd din näsa rätt mot stormen och sjung hej och hå*, www.svenskakyrkan.se, se Linköpings Stift / Gustaf Wingrenssällskapet / Jonny Karlsson: Gustaf Wingren in memoriam, 2001.

Guds handlande med materiella kroppar, gudsnärvaron i mötet med den andre i vardagens konkreta etiska krav etc.⁷² Wingren anser att för att förstå vad kristen tro innebär, behöver man först förstå vad mänsklighet är. Reflektionen över antropologin och skapelseperspektivet behöver således komma först, därefter kan kristologin och soteriologin förstås.⁷³ Begreppet *recapitulatio* från Irenaeus, utgör ett sammanbindande begrepp för hela Wingrens dogmatik. Recapitulatio förutsätter en helhetssyn på tillvaron där det mänskliga artikuleras och tas på allvar. Frälsning innebär, utifrån Irenaeus och recapitulatio, en återställelse av livet, läkedom och helhet och en väg till mänsklighet. Utan en skapelsesteologisk grundad teologisk antropologi blir frälsningens karaktär av återställelse av en skadad mänsklighet, obegriplig.⁷⁴

2.3.3 Polemik

Wingren skapar teologi i ständig polemik och argumentation mot den rådande teologin, mot det han önskar kritisera och vill förändra. Det är via hans polemiska fronter som hans egen teologi får tydliga konturer. Polemiken är en sida i hans arbetssätt för att komma till positiv klarhet i sakfrågorna och ett uttryck för en vilja till dialog.⁷⁵ Genom hans författarskap kritiserar han och belyser fronter hos andra teologer, även om han är positivt beroende av dem. Några fronter som är aktuella för Wingren är hans polemik mot pietismens väckelsefromhet. De menar att kristna har monopol på rätt moral. Luthersk ortodoxi kritiserar Wingren och anser att lagens innehåll ständigt växlar, eftersom nästan – medmänniskans behov växlar.

Gud skapar hela tiden nytt. Den svenska högkyrkligheten kritiserar Wingren för deras överbetoning av ämbetet och kyrkan och deras motstånd till kvinnliga präster.⁷⁶ Polemiken mot Anders Nygren, utgör en central position. Nygren menar att teologins utgångspunkt, egenart och grundmotiv är den oföränderliga och rena agapekärleken, exklusivt förknippat med kristologin. För Nygren är teologins uppgift att ge en deskription av den historiskt givna tron. Resultatet av Nygrens motivforskning blir att egenarten i den kristna tron särskiljs från det allmänmänskliga och skapelsen, en exklusiv teologi. Wingren invänder kraftigt mot Nygrens historiska metod. Han kritiserar även liberalteologins människoförgudning och det människoförakt som han finner i den dialektiska teologin och motivforskningen. Mot teologerna Karl Barth (1886-1968) och Rudolf Bultmann (1884-

⁷² Uggla Kristensson, Bengt, 2010, s 111.

⁷³ Uggla Kristensson, Bengt, 1999, s 532.

⁷⁴ Uggla Kristensson, Bengt, 2010, s 112.

⁷⁵ Holte, Ragnar, *Växling och kontinuitet som teologiskt problem*, Årsbok för kristen humanism, s 78, (red) Vallquist Gunnel, Gumessons förlag, Österåla, 1973.

⁷⁶ Bexell, Göran, 1996, s 13-29.

1976), polemiserar Wingren med kraft och energi. Han tar tydligt avstånd från att den kristna tron startar i uppenbarelsen, som en källa till kunskap. Han hävdar istället en inklusiv teologi, med en positiv relation mellan Kristus - inkarnationen och människan och teologisk antropologi. Wingren betonar Guds handlande i skapelsen och i det mänskliga.⁷⁷ Utifrån materialets källor urskiljer jag, en mycket tydlig betoning hos Wingren på skapelsen som den kristna trons grundmotiv, en bejakande relation mellan Gud och människa med tydligt fokus på det vardagliga och konkreta livet. Människans livssituation, en upprättelse av det givna livet och en tydning av hela livet, är angeläget för Wingren. Jag finner även, utifrån materialets källor, att Wingren framhåller den kristna tron som något dynamiskt och föränderligt, vars centrum utgår från berättelsen om Jesu liv, död och uppståndelse. Wingren poängterar att den kristna tron, evangelium, är ett tilltal från historien till nutiden och ett möte mellan ordet och människan - skapelsen. I det mötet blir livet till och ordet blir levande. Skapelseteologi, teologisk hermeneutik och teologisk antropologi är nödvändiga ramar och förutsättningar i tolkning och förståelse av evangeliet, anser Wingren.⁷⁸ Arbetet fortsätter med en analys av dessa angelägna delar som ett led i att klargöra och kritiskt analysera arbetets syfte och frågeställningar. Uppsatsens syfte analyseras inom ramen för Wingrens skapelseperspektiv som är arbetets nästa avsnitt.

3. Skapelseteologi

Wingrens teologi och författarskap söker anknytning till problem och fenomen i samtiden. Det handlar inte endast om specifikt ”kristna” eller ”kyrkliga” frågor, utan främst om fenomen som avser människan i hennes egenskap av människa, både som enskild och som samhällsvarelse. Wingren är mycket kritisk till all form av inomteologisk isolationism. Han bejakar starkt och förespråkar en utgångspunkt i antropologi - problem, situationer och förutsättningar hos människan och hennes existens. Wingren bejakar även relationen mellan evangelium och människans relation till världen.⁷⁹ Teologi är enligt Wingren, ett möte mellan ordet och människan - skapelsen. Bibelordet uttalas i samtiden, till konkreta människor i deras konkreta livssituationer.⁸⁰ Det resulterar i en dialektik mellan skapelseteologin och den kerygmatiska teologin. Wingrens teologi kategoriseras som skapelseteologi eftersom den betonar det allmänmänskliga, det vardagliga mänskliga livet som Guds verk. Wingrens teologi är också en utpräglad kerygmatisk teologi, både till

⁷⁷ Uggla Kristensson, Bengt, 2010, s 65.

⁷⁸ Reflektioner av Tove Pilroth.

⁷⁹ Holte, Ragnar, *Växling och kontinuitet som teologiskt problem*, Årsbok för kristen humanism, s 78-80, (red) Vallquist Gunnel, Gumessons förlag, Österåla, 1973.

⁸⁰ Wingren, Gustaf, 1954, s 201.

innehåll och metod. Kerygmat är både saken och formen. Att associera kerygmat med teologin är en styrka, menar Wingren. Frågan är på vilket sätt det sker. Här skiljer sig Wingren markant från exempelvis Karl Barth.⁸¹ Teologens uppgift är, enligt Wingren, att finna, beskriva och levandegöra det bibliska grundmönstret, händelsen om Jesu Kristi liv, död och uppståndelse. Grundmönstret handlar om evangeliets kontinuitet i och genom växlingen.⁸²

3.1 Skapelseperspektivet

Skapelsen är grundmotivet och utgångspunkten i Wingrens förståelse av livet och hans teologi. Han utgår från första trosartikeln och menar att Gud är skapande verksam genom allt. Han hävdar att livet är skapat av Gud och att skapelsen pågår. Livet är en gåva till människan, även om människan inte vet vem givaren är.⁸³ Då livet är skapat av Gud har det en inneboende mening såsom skapat, innan människan gör något av sitt liv.⁸⁴ Jag tolkar det som att människan inte behöver prestera, genom aktivism, sitt existensberättigande och grundläggande heliga, okränkbara människovärde. Utifrån skapelseperspektivet är jorden unik, helig och okränkbar.⁸⁵ Eftersom Gud är Skaparen lever människan endast därför att Gud skapar. När Gud skapar växer livet fram i frihet.⁸⁶ Människan är skapad till Guds avbild utifrån Gen 1:26. Det är något mänskligt att vara Guds avbild.⁸⁷ I fornkyrkan och hos Luther, är det omistligt att livet såsom liv inte är en mänsklig möjlighet. Det är Guds verk. När vi står inför livet, står vi alltså inför något som Gud håller på att göra. Gud skapar genom ordet och talar till människan i hennes faktiska och konkreta människoliv, i händelser, skeenden och i den tillblivelseprocess som omger henne på alla sidor.⁸⁸ Wingren menar att lagen är nedlagd i skapelsen, den behöver vi inte uppfinna. Lagen finns nedlagd i människolivet genom vårt beroende av varandra.⁸⁹

3.1.1 Tydning och förståelse av människan och livet

⁸¹ Hallonsten, Gösta, *Tolken har tystnat*, Signum, nr 9, 2000.

⁸² Armgard, Lars-Olle, *Gustaf Wingrens senare författarskap – några gamla vägar framåt*, Svensk Teologisk Kvartalskrift, s 11-13, nr 1, 1987.

⁸³ Wingren, Gustaf, *Credo – Den kristna tros- och livsåskådningen* (andra upplagan), Artos bokförlag, Skellefteå, 1995, s 18.

⁸⁴ Wingren, Gustaf, *Predikan – en principiell studie*, Artos bokförlag, (tredje upplagan), Skellefteå, 1996, s 253-254.

⁸⁵ Wingren, Gustaf & Hofsten, Greta, *Jag vet på vem jag tror – en liten katekes*, (andra upplagan), Proprius förlag, Stockholm 1992, s 91.

⁸⁶ Ibid. s 157.

⁸⁷ Wingren, Gustaf, 1983, s 39.

⁸⁸ Wingren, Gustaf, 1996, s 93.

⁸⁹ Wingren, Gustaf & Hofsten, Greta, 1992, s 90-92.

Skapelsetanken hos Wingren förutsätter en gåvogrundad antropologi, ett relationellt perspektiv, även om relationen är omedveten för människan. Skapelsetanken betonar människans grundläggande beroende som egenskap av levande varelse. Hon måste ta emot livet utifrån, för att leva, vilket resulterar i en decentrering av subjektet.

Skapelseperspektivet innebär en tydning och förståelse av människan och livet. Tydningen av människan som mottagare av livet, bygger ytterst på tillit. Det innehåller därmed riskmoment eftersom andra tydningar av livet kan hävda motsatsen. Wingren avfärdar alla försök till att renodla och göra den kristna tron till något exklusivt, till något som finns utanför människan och skapelsen. Han avfärdar även alla försök som vill separera mänskligt och kristet och undvika dess öppenhet. För att det specifikt kristna och unika – evangeliet – skall kunna bli förstått och uppfattat, måste det universellt mänskliga i kristendomen artikuleras och anas. Annars, hävdar Wingren, blir evangeliet, just såsom evangelium, meningslöst.⁹⁰ Skapelseperspektivet innebär en positiv värdering av materien, kroppen och de strävanden som görs för att uppehålla det yttre livet. Wingrens skapelseteologiska ram rymmer en förståelse av att Gud ger gåvor, både i naturen och genom andra människors arbete, även utanför Kristi församling. Gåvorna når fram utan att Guds redskap tror sig vara Guds redskap. Människans uppgift är att ta emot och ge vidare, i gemenskap och i glädje med andra, över vad som har blivit henne givet. I den hållningen till tillvaron som omger henne, kan människan leva utan att i känslor eller ord artikulera att det är i *Gud* hon lever i. I denna omedelbarhet är människan skapad att leva. Då följer hon Skaparens vilja.⁹¹ Att tro på Skaparen innebär att tro på en Gud som endast kan göra nytt, inget annat. Gud, kan inget annat än att älska och skapa, enligt kristen tro. Att göra nytt, trots all förstörelse och mot all död och destruktion.⁹²

3.1.2 Destruktionen pågår

Wingrens skapelseteologi utgår från skapelseberättelsen i Genesis, i Gamla Testamentet. Den ger en bild av vad det innebär att vara människa och Guds närvaro i den av honom skapade världen. Gud, Skaparen, handlar i den yttre materiella världen på ett sätt så att livet består, trots förstörelsen. Övertygelsen finns även i Nya Testamentets Bergspredikan där Gud handlar

⁹⁰ Uggla Kristensson, Bengt, 1999, s 534-536.

⁹¹ Wingren, Gustaf, 1995, s 36-37.

⁹² Ibid. s 189.

i regnet och solskenet, verksam inne i det materiella såsom ett aktivt subjekt.⁹³ En viktig sida av skapelsetron är att livet hos en människa alltid är givet och samtidigt hela tiden hotat. Det betyder att Skaparen ger, skänker, föder och väcker liv kontra förstörelse, destruktion och förvrängning av liv.⁹⁴ Det är angeläget att poängtera att skapelseteologin inte är ett uttryck för en allmänt ljus och optimistisk tolkning och förståelse av livet och tillvaron. Tolkningen av skapelseperspektivet, kan endast förmedlas via mörka livserfarenheter som negerar det ursprungligt givna i skapelsen.⁹⁵ De utgör en central roll för att förmedla förståelsen av världen som skapelse.⁹⁶ I tydningen av det mänskliga livet använder sig Wingren också av ett tydligt trinitariskt och kristologiskt perspektiv. Hans skapelseteologi betonar dualistiska och dramatiska motiv. Jag anser att Wingren ger en mycket realistisk förståelse av tillvarons dubbeltydighet och komplexitet. Tillvarons skapande och livgivande faktorer och krafter är ständigt utsatta för destruktiva och förstörande faktorer av livet. Destruktionen pågår nu och den kan inte upphävas under historiens gång, även om människan har tendenser till att inte kännas vid detta. I skapelseperspektivet är följande aspekter oerhört centrala:

1. Gud skapar nu, vilket betyder att Guds skapelse inte kan vara ett avslutat och färdigt resultat.
2. Guds skapelse kan inte vara ett avslutat och färdigt resultat eftersom Guds verk ständigt förstörs.

Eftersom godheten och livet är givna är det möjligt att upptäcka, se och varsna det, mitt i destruktionen. Vetekornets livsform, sönderfall via död till förnyelse av livet, är återigen en tydlig bild över livets mönster, att död leder till nytt liv. Men döden är inte ”bra” för något och den kan inte förklaras. Den är nödvändig och pålagd och vänd mot Guds skapande. Det går således inte att förstå eller förklara varför destruktionen får vara kvar.

Teologins teodicéproblem artikulerar detta med skärpa.⁹⁷ Wingrens skapelseteologi innebär att skapelsen kommer ”före” allt annat och destruktionen kommer ”efter” skapelsen. I syfte att tyda människan och hennes inneboende skapande och destruktiva krafter, använder sig Wingren av Lögstrups antropologi. Enligt Lögstrups beskrivning av människan bär hon inom sig vissa givna livsmönster, spontana och suveräna livsytringar. Människan har även inom sig instängda, inestängande och kretsande livsytringar. De suveräna livsytringarna är mänskliga samtidigt som de är pågående handlingar av skapelsens Gud. De suveräna livsytringarna, exempelvis kärlek, uppriktighet, barmhärtighet och tillit, bygger upp, stärker

⁹³ Wingren, Gustaf, *Religion och evangelium*, Tro & Liv - Tidskrift för kristen tro och förkunnelse, s 2-8, nr 5/6, 1991.

⁹⁴ Wingren, Gustaf, 1995, s 19.

⁹⁵ Uggla Kristensson, Bengt, (red Bexell, Göran), 1996, s 86,

⁹⁶ Uggla Kristensson, Bengt, 1999, s 536.

⁹⁷ Wingren, Gustaf, 1995, s 39-46.

och gynnar livet, det livgivande och skapande i tillvaron. Människan har även inom sig instängda eller kretsande livsytringar, exempelvis girighet, avund, hat, förtal, avundsjuka och egocentrering. De medför inget positivt och stärkande för skapelsen, livet och människan.

De instängda livsytringarnas natur är tärande på något, det skapade, som finns före dem. De är förkvävda, skadar mänskligheten och tillslutet möjligheterna för livet. De innebär ett motstånd mot en livgivande och skapande Gud.⁹⁸ Fornkyrkan kallar dessa krafter för Djävulen, en aktiv makt som kämpar mot Gud. De suveräna livsytringarna främjar alltså liv och hindrar död. De medverkar till att låta skapelseverket gå vidare. Gud är således verksam i något som inte tillhör det specifikt kristna, utan är allmänt mänskligt. Vi människor på jorden, är omgivna av Guds aktivitet på alla sidor. Vad vi än vänder oss är Skaparen före oss.⁹⁹

3.1.3 Relationen skapelse och evangelium

Wingren förespråkar en teologi som håller samman skapelse = öppenhet och evangelium = egenart. De är ett, och strävar inte åt olika håll.¹⁰⁰ Samtidigt finns det en inre teologisk spänning, som är en styrka, mellan skapelsetron och det radikala evangeliet. I skapelsetron är Gud verksam i det som är starkt och vitalt. Evangelierna ger en bild av Kristus som söker upp och visar solidaritet med de svaga, skadade, utstötta och marginaliserade människorna. Spänningen och styrkan består i att försöka hålla samman skapelsetron och det radikala evangeliet.¹⁰¹ Det finns således en dialektisk rörelse mellan skapelse och evangelium, en teologisk grundsyn, där trons egenart radikaliserar dess öppenhet.¹⁰² Wingren beskriver skapelsen som skapelse och inte som bakgrund till frälsning - räddning, befrielse, upprättelse, ett liv och en framtid med Gud. Guds skaparverk är självständigt. Skapelsen står på egna ben och behöver inte frälsning, som motiv eller förklaring. Frälsningen bygger på skapelsen och den hänger helt i luften utan skapelsen.¹⁰³ För Wingren är frälsning, utifrån Irenaeus, återupprättad skapelse, recapitulatio. Det är där, i Kristus, som det endast finns sann mänsklighet. Hos Wingren finns det alltså ingen spänning mellan skapelse och frälsning, utan spänningen är mellan skadad och helad, frisk och oskadad skapelse.¹⁰⁴ Gud verkar på två sätt, menar Wingren. Dels i det universella, erfarenheter och förlopp som alla

⁹⁸ Wingren, Gustaf, 1995, s 103-105.

⁹⁹ Wingren, Gustaf, *Religion och evangelium*, Tro & Liv - Tidskrift för kristen tro och förkunnelse, s 2-8, nr 5/6, 1991.

¹⁰⁰ Wingren, Gustaf, *Öppenhet och egenart – evangeliet i världen*, 1979, s 8-9.

¹⁰¹ Wingren, Gustaf, 1972, s 182-184.

¹⁰² Ugglå Kristensson, Bengt, 2010, s 213.

¹⁰³ Petrén, Per, 1995, s 19.

¹⁰⁴ Ibid. s 38.

människor förnimmer. Dels i evangeliet som en unik händelse som är knuten till en konkret historisk person, Jesus. Den allmänt mänskliga tillvaron är dubbeltydig. Tillvaron går inte att ge en entydig tolkning. Mot talet om Gud kan alltid föras många exempel på faktiska grymheter som är framgångsrika. Det specifika ordet, evangeliet, är berättelsen om den fullkomliga godheten med frånvaro av destruktion, som har existerat på jorden i gestalten av en människa. Berättelsen utmynnar i påskan, kärnan i evangeliet. Evangeliet kan inte göras sannolikt eller troligt utifrån vår allmänna erfarenhet av hur tillvaron faktiskt är beskaffad. Evangeliet är ett ord vid randen av vår mänskliga existens som pekar till ett "annat rike". Evangeliet talar rakt in i mänskligheten som lever i en paradoxal tillvaro. Evangeliet har en livsbyggande funktion som stöder och stärker de livgivande krafterna och livsmodet hos människor kontra det som är hotande av destruktionen, det som berövar människan liv och hotar hennes tillit. Evangeliet om Jesus Kristus har i generationer fungerat som stöd och hjälp för människan att leva. Förutsättningen till detta är relationen till skapelseperspektivet, en tro på Skaparen som ger livet som gåva och en grund i allmänt mänskliga erfarenheter. För att evangeliet skall få någon mening för människor som hör detta specifika ord, idag, måste människans universella, människors gemensamma erfarenheter av tolkningen av livet rymma en tro. Därför är det nödvändigt idag, menar Wingren, att förankra den kristna tron i det allmänt mänskliga.¹⁰⁵ Genom att bredda Guds kontaktyta med världen kan den kristna tron på nytt bli meningsfull i vår nutid. När människoliv såsom människoliv tolkas som skapelse av Gud, kan termen "Gud" få mening, menar Wingren. Evangeliet konfronterar nya situationer och accenten av budskapet behöver flyttas till nya punkter om det skall kunna fortsätta vara samma budskap. För kontinuiteten skall behövs växlingen. Uppsatsen går därmed vidare med ett avsnitt om teologisk hermeneutik och analyserar detta nödvändiga perspektiv.

3.2 Teologisk hermeneutik

Hermeneutiken belyser frågan hur teologin förhåller sig till sina texter. I det hermeneutiska perspektivet är texten, teologins uppgift. Texten får varken under- eller överskattas. Om det teologiska tänkandet förlorar kontakt med sina källor, kan resultatet bli att teologin tystnar och texten underskattas. Texterna bör inte heller överskattas, eftersom de inte tänker själva. Ett tolkningsarbete behöver genomföras. Ricouer framhåller betydelsen av att välja mellan hermeneutik och absolut kunskap. I detta hermeneutiska perspektiv är det centralt att poängtera texternas öppenhet och möjlighet till ständigt nya läsningar. Tolkningens kontextualitet och kreativitet, är således teologins hermeneutiska villkor. Wingren poängterar att

¹⁰⁵ Wingren, Gustaf, *Öppenhet och egenart – evangeliet i världen*, 1979, s 117-120.

tolkning av kristen tro alltid sker utifrån kontextualitetens och kreativitetens villkor. Det bör bejakas eftersom det ger teologin en tydlig karaktär av process och föränderlighet.¹⁰⁶

3.2.1 Växling och kontinuitet

I boken *Växling och kontinuitet* utvecklar Wingren en kritisk teologisk hermeneutik. Han hävdar att det inte endast är en möjlighet för teologin att använda sig av en kritisk och vetenskaplig metodik, det är nödvändigt, även utifrån teologiska skäl¹⁰⁷. Bakgrunden till boken är följande problem: att den kristna tron i det moderna samhället är en företeelse vid sidan om andra samt förekomsten av olika tendenser, inom kyrkorna, att ange evangeliets innehåll i relation till samhällets förändringar.¹⁰⁸ Det är mycket intressant att ställa frågan var centrum och kontinuiteten, alltså sammanhang utan avbrott, finns, när den kristna tron växlar och framträder i olika former, i olika tider? Wingren menar att i texterna finns ett centrum, en enhet, en fast punkt och en kärna: evangeliernas berättelser om Jesu liv, död och uppståndelse. Centrum innebär en dubbelhet av död och uppståndelse - nytt liv, alltså vetekornsteologin.¹⁰⁹ Kontinuiteten är själva evangeliet, Kristi tilltal till oss som uppstånden.¹¹⁰ Wingren menar att evangeliet alltid är färgat av lokal, mänsklig och begränsad miljö. Det är när bibeltexten appliceras på nya situationer, som växlingen och variationen inträder. Evangelium är ett glädjande budskap om befrielse med utgångspunkten i Jesu Kristi uppståndelse. Döden och uppståndelsen är texternas centrum. Bibelutläggningen kräver ändring, att bryta upp med status quo, alltså växling. Eftersom död och uppståndelse är ändring, en övergång (påsk = övergång, ändring), där något upphör och något nytt börjar.¹¹¹ Kontinuiteten hålls i realiteten vid liv endast om den kristna församlingen, genom ord och handlingar, är redskap för människors upprättelse, befrielse och frigörelse – deras människoblivande. Växling är de olika konkreta handlingar som evangeliet utlöser, vad den uppståndne Kristus gör. Att växling och ändring är ett uttryck för kontinuitet i evangeliets sätt att fungera, är endast begripligt mot bakgrund av den ständigt pågående destruktionen och förstörelsen i skapelsen.¹¹² Människan är skapad och lever i skapelsens goda men destruerade villkor, pressad av ansvar, tryck, tvång, lagen i olika

¹⁰⁶ Uggla Kristensson, Bengt, 1999, s 485-493.

¹⁰⁷ Uggla Kristensson, Bengt, 1999, s 500.

¹⁰⁸ Wingren, Gustaf, *Växling och kontinuitet – teologiska kriterier*, Gleerups förlag, Lund, 1972, s 189.

¹⁰⁹ Bexell, Göran, 1996, s 13-29.

¹¹⁰ Wingren, Gustaf, 1972, s 23-29.

¹¹¹ Ibid. s 69-71.

¹¹² Ibid. s 191-192.

former och diverse moraliska krav.¹¹³ Kontinuiteten bakåt kan således endast bevaras under växling i nuet.¹¹⁴ Kontinuitet sker således genom växling. Det råder alltså en diakron dialektik mellan växling och kontinuitet.¹¹⁵ Wingren polemiserar kraftigt mot all form av statisk syn på kristen tro. Utifrån ovanstående presentation av Wingrens kritiska teologiska hermeneutik blir resultatet en dynamisk förståelse av kristen tro, ett konkret, alltid historiskt inkarnerat föränderligt fenomen. Pluralitet, kontinuitet och växling, är tydliga drag i Wingrens teologiska hermeneutik. Teologins hermeneutiska villkor tvingar teologin att ta kontextualitet och kreativitet på allvar. Talet om en ”ren” kristen tro, saknar därmed relevans. Kristen tro är och har alltid varit ett förmedlat fenomen. Frågan är hur förmedlingen ser ut?

3.2.2 Konflikter och konfrontationer

I Wingrens teologiska hermeneutik är konfliktperspektivet centrum för utvecklingen i hans teologi. Konfrontationerna spelar en avgörande roll för den sakliga och objektiva bedömningen av kontinuitet och växling i den kristna trons historia.¹¹⁶ Wingren anser att konfrontationerna, idag, behöver bli fler. De teologiska kriterierna = de texter som förkunnas, kräver olika tolkningar, menar Wingren. Nutidens olika förkunnelse av evangelium beror av vad evangeliet blir konfronterat med, i olika miljöer. Varför skulle den kristna tron i nuet vara mindre rik på variationer än den var i utgångsläget?¹¹⁷ Växlingen har en relation till nödvändigheten av rekontextualisering. Det är nödvändigt att säga och göra nya saker för att samma fenomen skall uppträda och samma sak skall uppnås i nya konkreta kontexter.

Frågan är var vi står nu, vad är våra konfrontationer? Rekontextualiseringen är bestämd av vilka aktuella konfrontationer teologin är indragen i. En teologi som endast syftar till att upprepa en oföränderlig historia resulterar i att den inte längre behandlar kristen tro.

Vetekornsmodellen gestaltar processen för tolkningen. Människan, läsaren, behöver dö, släppa sin ursprungliga förståelse för att en nya och annorlunda förståelse skall ha möjlighet att växa fram och genomsyra människan.¹¹⁸ Wingren tar tydligt avstånd ifrån tolkningar som endast är inombibliska. Det är först när bibelordet konfronteras med människor och problem i olika miljöer och tider, som den rätta tolkningen framgår. Evangelieförkunnelsens olika tolkningar, i nutiden, beror således på vad evangeliet blir konfronterat med, i olika miljöer.

¹¹³ Bexell, Göran, 1996, s 13-29.

¹¹⁴ Ibid. s 27.

¹¹⁵ Ugglå Kristensson, Bengt, 2010, s 154-156.

¹¹⁶ Wingren, Gustaf, 1972, s 8.

¹¹⁷ Ibid. s 44.

¹¹⁸ Ugglå Kristensson, Bengt, 2010, s 155.

3.2.3 Kritik mot Wingrens resonemang

Wingren hävdar att det går att objektivt bedöma om kontinuiteten med ursprunget är kvar i dessa växlingar, variationer. Växling och kontinuitet är teologiska kriterier, alltså kännetecknen, för de förkunnade evangelietexterna. Jag delar Wingrens fruktbara uppfattning om nödvändigheten av växling och kontinuitet samt att det är dess kännetecken för de förkunnade evangelietexterna. Jag är samtidigt kritisk och ställer mig frågande till vad Wingren egentligen menar med vissa delar av sin kritiska hermeneutik. Jag instämmer i Ragnar Holtes kritik mot vissa avsnitt av *Växling och kontinuitet*. Wingren säger att de teologiska kriterierna = de texter som förkunnas. Han menar att kriterierna är objektet för tolkningen. Är det inte mer relevant att behovet av kriterier blir aktuellt vid själva tolkningen av objektet? Holte menar att kriterieproblemet uppstår när materialet som skall utforskas tillåter olika tolknings-möjligheter. Materialet skapar kriterieproblem för uttolkaren. Att då hänvisa tillbaka till materialet, som Wingren gör, är ingen lösning på problemet. I *Växling och kontinuitet* framgår det inte vilken metod Wingren använder för att komma fram till sina resultat. Han är genomgående, i sitt författarskap, mycket återhållsam med redovisning av vilka premisser och kriterier han utgår från.¹¹⁹ Jag finner att det kan resultera i missförstånd, i en fördunkling och svårigheter för läsaren att på ett adekvat sätt verkligen kunna ta till sig och förstå Wingrens viktiga och insiktsfulla poänger.

3.3 Teologisk antropologi

Wingren poängterar redan år 1947, att teologer i nuet behöver konkret material till teologisk antropologi. När teologin talar om människan finns det risk att det sker i en protest inför teocentriciteten. Människan blir konkurrent och får en kontraposition i relation till Gud. Konsekvensen kan bli, att ett positivt tal om människan leder till inskränkningar i Guds suveränitet och ett positivt tal om Guds allmakt resulterar i inskränkningar i människans frihet. Hos Irenaeus finner Wingren en teologisk tillgång, ett grepp som inte stannar i den olyckliga kontrasteringen av Gud och människa.¹²⁰ I avsnittet om teologins mönster och byggstenar framkommer det att för att förstå vad kristen tro innebär, behöver vi först förstå vad mänsklighet är. Reflektionen över antropologin, människans situation och villkor, samt en förståelse av skapelseperspektivet behöver således komma först. Det är människolivet som sådant som bör analyseras. Analysen framhäver att de livsbyggande faktorerna är

¹¹⁹ Holte, Ragnar, *Växling och kontinuitet som teologiskt problem*, Årsbok för kristen humanism, s 78-80, (red) Vallquist Gunnel, Gumessons förlag, Österåla, 1973.

¹²⁰ Wingren, Gustaf, 1947, s 9-12.

skänkta, de är inte tillverkade av människorna. Livets destruktiva och livsfientliga faktorer och krafter finns och tränger sig fram där livet lev. ¹²¹

3.3.1 Sambandet skapelse och antropologi

Wingren driver konsekvent sin hållning genom åren, mot rådande opinion och i polemik mot svensk exegetik och systematiska teologer som Barth och Nygren.

1. Teologin måste starta i en antropologi, en tolkning av människorna i deras faktiska existens och levnadsvillkor. Tolkningen behöver inkludera de faktiska krav som själva den mänskliga samlevnaden innebär. Wingren menar att människorna redan befinner sig i ett guds-förhållande, i och med relationen till Skaparen, som ständigt aktivt arbetar med sina skapade varelser och söker få henne att leva efter sin vilja. Antropologin utvecklas således utifrån det universella skapelseperspektivet. Den är inte begränsad till eller är ett resultat av kristologiska överväganden. ¹²²

2. Tolkningen av evangeliet och innehållet i kristen tro, måste ske i relation till de nutida adressaterna, till människorna som redan befinner sig i en gudsrelation, lagens gudsrelation. Evangelium behöver tolkas som ett befrielsebudskap och inte primärt som ett tillskott av kunskap.

3. Evangeliets riktning är ut över världen, i ständig konfrontation med de problem och situationer som människor lever i. Evangeliet får inte konserveras och stanna inom kyrkan. De troende är alltså inte en exklusiv målgrupp. ¹²³

Wingren avfärdar alla försök till att renodla förståelsen av kristen tro som sker på bekostnad av dess öppenhet och som separerar mänskligt och kristet. Wingren framhåller att Skaparen är verksam i alla människor, även i människor som aldrig hört evangeliet. Människan är placerad i skapelsen, till vilken hon har att förhålla sig som mottagande. Människan står i ett grundläggande beroende i egenskap av att vara en varelse som behöver ta emot livet utifrån, för att leva. Konsekvensen blir utgångspunkt i en centrerad rörelse som frilägger en fundamental ömsesidighet i människans alla relationer. ¹²⁴ Adressaterna = alla människor, de lyssnande människorna och människorna som nås av evangeliet (Wingren ger olika definitioner av ordet adressaterna), befinner sig inom denna ram och i de funktioner som

¹²¹ Wingren, Gustaf, *Öppenhet och egenart – evangeliet i världen*, 1979, s 77.

¹²² Uggla Kristensson, Bengt, 1999, s 532.

¹²³ Holte, Ragnar, 1973, s 80-81.

¹²⁴ Uggla Kristensson, Bengt, 1999, s 532-537.

Gud ger dem i skapelsen. Det är inte möjligt för människan att fly ut ur de givna ramarna och funktionerna. Hon har alltså inte möjlighet att komma ut ur den rollen hon är tilldelad. De grundläggande villkoren för människan är att hon är medveten om sin separata existens i och med att hon är född. Hon är även medveten om sin rörelse mot en ensam död.

3.3.2 Växling och kontinuitet avseende text och adressat

I avsnittet om teologisk hermeneutik, framkommer det att växling och kontinuitet är teologiska kriterier för de förkunnade evangelietexterna. Kontinuiteten bakåt kan endast bevaras under växling i nuet. Textkontinuiteten innebär att evangeliet är ett ord om död och uppståndelse. Textkontinuiteten svarar mot en kontinuitet på adressatsidan: hon är och förblir ”Adam” (hebreiska ordet Adam = människa) vilket innebär ett tvång att bära ansvar och ett medvetande om döden samt de konsekvenser som det rymmer. Det finns en växling även på adressatsidan. Människorna producerar konstverk, dikter, ideologier och växlande kulturella produkter. Förkunnelsen av evangeliet behöver förstå växlingarna och klä förkunnelsen i ord som tränger ner till det allmänt mänskliga, ner till ”Adam”. För att nå målet, är det nödvändigt att förkunnelsen inte negligerar dessa växlingar.¹²⁵ Jag tolkar även växlingen på adressatsidan, som en förändring, förvandling, rörelse och ett växande hos människan. Evangeliets förutsättningar är relaterade till vad för slags fångenskap, plåga, nöd och skada människan befinner sig i och lider av. Människan har förlorat något och Kristus ger henne det åter. Evangeliet räddar, befriar och ger frihet där ofrihet finns, liv och hälsa där död och sjukdom finns samt förlåtelse där skuld finns. Det förutsätter skapelsetankens livs-förståelse med existensen av förstörelse, ondska och destruktion. Ohälsa, fångenskap och skuld är variationer men de är variationer av ett och detsamma, destruktionen av människan såsom skapelse.

Karaktären i evangeliet är handling, något sker, förändras och utvecklas. Evangeliet är *ett*, berättelsen om detta människoliv. Vad som ”kommer ut” ur evangeliet vid mötet med adressaterna, beror på vad adressaterna är inne i, vad deras fångenskap, förstörelse, skada, plåga och nöd handlar av. Det är alltså konfrontationerna och konflikterna som driver fram växlingen. Varje tolkning av evangeliet är en tolkning av människan situation. Om evangeliet ger liv, har destruktionen inneburit död, nedbrytning av friska och hälsobringande omgivningar för människan. Om evangeliet ger frihet är människans förutsättningar ofrihet, förtryck och slaveri. Evangeliet, för lutherdomen, är syndernas förlåtelse där skuld finns på

¹²⁵ Wingren, Gustaf, 1972, s 78- 83.

adressatsidan. Det är intressant att notera att endast den sista utformningen (förlåtelse – skuld) räknar med ”lagen” och dess anklagelser som det centrala i människans nöd.¹²⁶

3.3.3 Inre sammanhang - teologisk antropologi och teologisk hermeneutik

Dopmönstret gestaltas av vetekornsmetaforiken och präglar hela Wingrens teologi och antropologi. Vetekornsmetaforiken är också en modell för tolkningsprocessens inre struktur. Det finns ett mönster och ett inre samband där den teologiska hermeneutiken präglar den teologiska antropologin.¹²⁷ Det resulterar i ett inre sammanhang mellan tolkning av ”text” och tolkning av ”människan”. Evangeliet är ett ”häroldsrop” som ropas in i människans nödläge. Det får sin mening utifrån lyssnarnas specifika situation. Sambandet mellan skapelsen och lagen handlar om detta, vilket är evangeliets ram. Sekundärt färgar det av sig på sambandet mellan evangeliet och kyrkan.¹²⁸ Det är värdefullt att notera att enheten mellan ”människan i skapelsen” och ”människan i kyrkan” – är samma människa.¹²⁹ Evangeliet når aldrig människan naken, utan alltid klädd i något, i sin samtidskultur. Så ser de faktiska anknytningarna ut, ”före evangeliet”. Resultatet av ovanstående undersökning av Wingrens teologiska antropologi är att skapelsetrons konsekvenser och evangeliets förutsättningar, inte strävar åt olika håll. I bilden av adressaterna, människan, sammanfaller de. När evangeliet når, träffar på eller möter adressaterna står det inför ett Guds pågående verk, som inte ger räddning och befrielse men håller människan uppe. Grundsynen på människan relaterar till det allmänt mänskliga, skapelsetrons gemensamma bas för alla människor, alltså anknytningar ”före” evangeliet.¹³⁰

3.3.4 Wingrens förslag till en kristen människosyn

Wingren ger förslag till en kristen människosyn: **1.** Människan är en valplats, ett slagfält där ont och gott - två olika makter kämpar om att regera, (Gud och Djävul). Kampen avslutas vid människas död. Bilden av människan som en valplats är en mycket realistisk föreställning som är i god kontakt med verkligheten. Vem som segrar till slut, är givet. Det innebär dock inte att en privat harmoni, för den enskilda människan, är given. **2.** Människan har under hela kampen en ny framtid som väntar på henne. Framtiden slutar inte i döden. Döden besegras och de dödas uppståndelse väntar. Valplatsen kommer inte att bestå i

¹²⁶ Ibid. s 88-99.

¹²⁷ Ugglå Kristensson, Bengt, 2010, s 121-122.

¹²⁸ Wingren, Gustaf, 1979, *Öppenhet och egenart – evangeliet i världen*, s 91.

¹²⁹ Ibid. s 105.

¹³⁰ Wingren, Gustaf, 1972, s 100-101.

evighet. Trots människans problemlösningar kan hon aldrig avskaffa människolivets huvudproblem. Ingen kan bryta ner dödens herravälde och ingen kan genom åtgärder åstadkomma himmel. Läkedomberättelserna i de fyra evangelierna är det bästa materialet som grund för en kristen antropologi. Allt sker i detta förgängliga jordiska rike men det är tecken och vittnesbörd om ett annat evigt rike. **3.** Människan är alltid en del av en större helhet. Hon är aldrig privat, oberoende av andra. Hon är inplacerad i det faktiska sammanhanget med alla andra medmänniskor på jorden, den enorma ”kroppen”. Hon är ihopkopplad med andra människor genom att vara född, äta, andas, bo och arbeta. Det pekar mot en samsyn mellan natur, människa, gudsförtröstan och nästan. Olikhet och mångfald är nödvändiga förutsättningar för en enda hel och frisk kropp, för gemenskap och inbördes tjänst.¹³¹ I syfte att analysera och klargöra innebörd och konsekvenser av en accentförskjutning, från en juridisk teologisk modell till en biologisk teologisk modell, är det angeläget att teckna konturerna av situationen idag i relation till Luthers 1500-tal och fornkyrkans 100-tal. Följande avsnitt av uppsatsen presenterar en analys av detta.

4. Situationen på 1900-talet i relation till 100-talet och 1500-talet

4.1 Kristna trons influenser på livet går förlorad

Wingren hävdar att det inte finns något tidlöst teoretiskt svar som slutgiltigt fixerar vad kristendomen är. Svaret på frågan, vad kristen tro är, behöver vara praktiskt, kontextuellt bundet och aktuellt för den konkreta människan. Svaret behöver även poängtera det positiva sambandet till det allmänmänskliga kroppsliga livet.¹³² Det andliga klimatet på 1900-talet, visar stora likheter med 100-talets södra Europa och gnosticisms situation, menar Wingren. Jag anser att 1900-talets situation, som Wingren beskriver, även är relevant för 2000-talet.

Det som nämns om 1900-talet i följande avsnitt, menar jag även gäller för 2000-talet. Gnostikerna placerade den gode Guden långt borta, helt avskärmad och otillgänglig från världen och människorna. I dag kan människan önska sig något eller känna stark glädje över något i livet, utan att ett enda ögonblick förknippa detta goda med termen ”Gud”. Gud är lika avlägsen för människan idag, som under 100-talet.¹³³ För ett par hundra år sedan var kristen tro en självklar gemensam referensram för alla européer. Människorna levde i ett sammanhang och i en situation, där tankar, känslor och värderingar utgick från och tydligt formades av den kristna tron, inklusive skapelsetron. Det betyder inte att alla människor var

¹³¹ Wingren, Gustaf, *En kristen människosyn*, Årsbok för kristen humanism, s 11-23, (red) Grenholm, Carl-Henric, Gumessons förlag, Österåla, 1976.

¹³² Ugglå Kristensson, Bengt, 2010, s 108.

¹³³ Wingren, Gustaf, *Människa och Kristen – en bok om Irenaeus*, Verbum, Älvsjö, 1983, s 9.

kristna i betydelsen personligt troende. Variationerna var säkerligen stora, då som nu. Men människans förståelse av livet och tolkning av tillvaron, präglades av den kristna tron. Situationen har dock inte alltid varit så. De första kristna levde i en tydlig pluralistisk tid, ett religionernas varuhus, där människan trodde på allt och ingenting. Mångfalden och blandningen var en självklarhet. Det finns många paralleller till vår samtid. Situationen på 1900-talet liknar allt mer fornkyrkans tid. I dag går det inte att förutsätta och ta för givet att människor har vuxit upp i en kristen miljö, känner den kristna tron eller vet någonting om vad kristen tro överhuvudtaget innebär. Det råder dock en viktig skillnad mellan de tidiga kristna, under 100- och 200-talet och idag. Människorna på den tiden levde utifrån en medveten skapelsetro, som stod i en tydlig kontrast till övriga religioner. Kristna människor i Sverige idag, är oftast relativt svagt medvetna om vad en kristen skapelsetro faktiskt innebär. En av orsakerna är att svensk kristen tro, sedan reformationen, har fokuserat på frågan om frälsning. Det medvetna tänkandet, trons brottnings och det teologiska arbetet har i hög grad handlat om frälsningen. Ett medvetet arbete med skapelseteologin har således halkat efter. Konsekvensen blir att skapelsetron långt ifrån är något självklart. Det märks tydligt i och med sekulariseringens kraftiga utbredning.¹³⁴

4.2 Samtidens likheter med gnosticismen

Samtiden har många likheter med gnosticismen, hävdar Wingren. Jag finner det vara ett utmanande påstående, som är mycket angeläget att bli medveten om, ta på allvar och få insikter i dess betydelse. Vad innebär det för artikuleringen av den kristna tron? Wingren menar att den andliga situationen idag, innebär gnosticisomens återkomst. Det är ett mycket modernt fenomen. Gnostikerna söker kunskap och upplysning samt befrielse från kroppen som de negerar. De stirrar på ytan, på den sinnliga och yttre existensen utan att upptäcka att något högre speglas däri. Ytan är solig och oren. Det är den gnostiska livskänslan. Gud är således lång borta och totalt otillgänglig.¹³⁵ Gamla testamentet går de förbi. De menar att Gud endast talar i Jesus. Även idag är Guds existens ett problem. Däremot talas det gärna om Jesus. Uppenbarelsen i Jesus Kristus, finns i centrum. Uppenbarelsen är ett nyckelord. Det resulterar i att kunskapen, gnosis, är i centrum. Vissheten och tron att utvecklingen och världen blir bättre, är hotad idag. Världen tycks idag, bli sämre ju längre den består. Ondskan i världen är påtaglig. Vi lever i en verklighet där lidande och orätt, ständigt pågår. ”Djävulen” har fått renässans. För gnostikerna styrs världen av en ond gud, Demiurgen.

¹³⁴ Petré, Per, 1995, s 74-75.

¹³⁵ Wingren, Gustaf, 1983, s 23.

Livskänslan, då som nu, är mycket likartad. Många människor bär på en känsla av instängdhet i världen, där det onda är en mäktig och en nästan oöverbinnerlig makt.

4.3 Irenaeus - ledande teolog för orientering i nuet

Irenaeus är gnosticisomens stora bekämpare på 100-talet. Han har modet att våga se dem rakt i ögonen. Han erbjuder sin samtid, tydliga argument, som eliminerar de påtagliga hoten mot livet och tron. I arbetet med att korrigera vår nutid, att erbjuda motstånd till den ”gnostiska utvecklingen” behöver vi finna en äldre kristen totalsyn, hävdar Wingren med skärpa. Luther har inte byggt sitt arbete mot gnosticisomen. Det var andra andliga skador som han var kallad att reparera. Wingren uttrycker tydligt att paradoxalt nog är det Ireneaus som borde vara den ledande teologen i 1900-talet. I dag behöver vi gå till Irenaeus för att kunna orientera oss i nuet. De villkor som Luther levde under, tillhör det förgångna. Situationen idag, är i hög grad likt fornkyrkans situation, där den kristna kyrkan befinner sig i en tydlig minoritetssituation. Det medeltida enhetssamhället under Luthers tid, där kyrkorna dominerar i många av de europeiska staterna, är mycket olik vårt 1900-tal.¹³⁶ Det får direkta och påtagliga konsekvenser av själva beskrivningen av det kristna trosinnehållet och hur kyrkorna framställer sitt budskap, evangelium.¹³⁷ Jag anser att det är mycket angeläget att våga problematisera och diskutera detta i den samtida teologiska debatten, inom såväl kyrka som akademi. Jag menar, att Svenska kyrkan fortfarande brottas med ett identitetsarbete efter ändringen från att vara statskyrka till att vara ett samfund, i en pluralistisk situation. I det arbetet, borde det vara av största vikt att bli medveten om hur den andliga situation och klimatet i det omgivande samhället, lokalt som globalt, faktiskt ser ut. Att ensidigt hålla kvar vid vissa strömningar, kan få motsatt effekt. Inlåsning och begränsningar kan bli en realitet. Risken är påtaglig att människor upplever att tilltalet, talet om kristen tro och evangelium inte berör dem eller är angeläget i deras liv. Tilltalet talar inte in i och till deras konkreta livssituation och till den existentiella belägenhet, som råder i människans tillvaro och liv.

4.4 1900-talets paradox

Wingren anser att situationen på 1900-talet befinner sig i en paradox. Psalmer, gudstjänstordningar, bekännelseskrifter och böner bestäms av Luthers teoretiska grundsyn, utan att vi befinner oss i hans yttre politiska situation. Vår samtid börjar och finns redan, i den yttre situation som Irenaeus befann sig i. Vi saknar dock kunskap om hans teoretiska grundsyn.

¹³⁶ Wingren, Gustaf, 1983, s 7-11.

¹³⁷ Wingren, Gustaf, *Öppenhet och egenart – evangeliet i världen*, 1979, s 131.

Wingren hävdar att det är av största vikt att blir klar över hur Irenaeus tänker och fixera skillnaden mellan honom och Luther. Teoretiskt sitter vi fast i Luthers kamp mot medeltiden. Det försvårar vår inre kontakt med den irenaeiska kampen mot gnosticismen – som faktiskt är en realitet och växer i samtiden. Luther tänker i motsatsen mellan skuld och förlåtelse. Irenaeus tänker i motsatsen mellan död - sjukdom och liv.¹³⁸ Under Irenaeus tid var en mångfald i gudstjänsten en naturlighet. Evangeliet berättas på olika sätt, utifrån de fyra evangelier som finns. Reformationen under 1500-talet innebär ett statligt tvång med uniformitet i gudstjänst och lära. Mångfalden upphör och en sträng renlärig lära införs, med lagens hjälp: lutherdomen i Skandinavien. Rörelseriktningarna är således varandras motsatser.

4.5 Nuets likheter och olikheter med 100-talets fornkyrka

Situationen idag uppvisar många likheter med situationen före år 300, innan kristendomen var en statsreligion. Då som nu är kyrkan en minoritet, ibland även en förföljd minoritet. Kyrkan kan inte utöva inflytande på lagar som stiftas. Effekten av kyrkans ord, gick vid sidan om lagstiftningen, men med en stark effekt. Det var kyrkan före år 300 som byggde upp det tredelade credo med skapelsen av himmel och jord först och kroppens uppståndelse, sist. Den första trosartikel, för dåtidens kyrkofäder, var grundläggande för tolkningen av alla övriga punkter i credo. Den är även grundläggande för kristologin, för synen på kyrkans roll i mänskligheten och för eskatologin. Den tydliga förankringen i skapelsetron medför ingen optimistisk blindhet inför destruktionens närvaro och realitet. Den realistiska synen på ondas makt var påfallande, klädd i en mytologisk klädnad.¹³⁹

Wingren presenterar följande punkter som avgörande för att förstå varför vår situation idag uppvisar många likheter med Irenaeus tid.

- 1900-talet innebär att kristna på nytt blir en grupp inne i en majoritet av människor som inte tror på Kristus. Det är då viktigt att återvinna 100-talets positiva och öppna hållning på människorna, ”hedningarna”, runt omkring kyrkan. Varje människa är, enligt denna tro på Skaparens pågående verk i världen, ett Guds verktyg.
- Många kristna idag upplever att de lever i en kulturell isolering där omgivningen många gånger betvivlar den kristna trons innehåll. Då är det särskilt viktigt att inte ensidigt betona det ”övermänniska”. 100-talets klara och avstressade tal om det mänskliga hos Jesus, det mänskliga i frälsningen, är en klar förebild att vittna om

¹³⁸ Wingren, Gustaf, 1983, s 22-24.

¹³⁹ Wingren, Gustaf, *Öppenhet och egenart – evangeliet i världen*, 1979, s 135-137.

evangeliet. Det är genom att bli tömd på gudomlighet som Jesus blir Livgivaren. Att bli ”frälst” är således att bli människa.

- I nutiden är det eskatologiska hoppet många gånger avskuret från jordiska förhoppningar om en bättre framtid för människorna, fred på jorden etc. Det är av vikt att återvinna 100-talets flytande gräns mellan jord och himmel och ett hopp om en förändrad värld, här och nu.
- I fornkyrkan finns en naturlig inbördes balans, en inre koordinering mellan skapelsetro och evangelium. Det finns en naturlig acceptans av mångfald, utan att brista.
- 100-talets kristendom resresenterar en naturlig enhet mellan människa och natur. Att möta Skaparen i form av det givna, i exempelvis vattnet, grönskan och solen var naturligt. Respekt och vördnad för skapelsen var en självklarhet. Skapelse och evangelium bildar en enda kraft, till hela mänsklighetens frälsning. Kristus är den sanna Människan som frigör människan och sin församling till en rätt och ändamålsenlig användning av skapelsens gåvor. Skapelse - öppenheten och evangelium – egenarten, stödjer varandra. De är ett.
- 100-talets kyrka hade en tydlig artikulation på uppståndelsen, det unika glädjeämnet som kristna förkunnare präglas av. I stället för att fokusera på moral och vissa normer, som många gånger fortfarande är fallet i vår nutida kyrka, bör betoningen vara på glädje och det nya uppståndelselivet. Fornkyrkan präglas av tre rörelser, processer: församlingens rörelse utåt mot mänskligheten (mission), församlingens rörelse mot en framtid för alla (eskatologi) och församlingens tålmod och strävan att bära mänsklighetens gemensamma bördor (diakoni). 100-talet präglas av en tydlig glädjeatmosfär. Hela kyrkan, med alla dess aktivitet, är till för att fylla en livgivande funktion hos dem som är i och utanför kyrkan. Evangeliets kärna är Kristi uppståndelse, nytt liv. Kärnan är en ny och segrande skapelse som besestrar destruktionen, förstörelsen och döden.

Under 1500-talet råder ett likartat klimat. Evangeliets glädjeämne syftade till att fylla en livgivande funktion hos de av lagen anfäktade människorna. Gränsen gick mellan förlåtelse och skuld. Gränsen på 100-talet går mellan uppståndelse och död. Det handlar egentligen om samma gräns. Människorna på 1900-talet befinner sig dock psykologiskt närmare 100-talet. Vi befinner oss känslomässigt på längre avstånd från 1500-talets människa som var en lagträl, skuldbelastad genom hårda domar från ett kraftfullt och folkligt genomsyrat biktinstitut. Under 100-talet var den kristna kyrkan en minoritet, utan stöd i statens

lagstiftning och utan rollen som moralens officiella väktare. I dag är kyrkan på nytt en minoritet. Vi närmar oss således ursprungsskedet och källsprången.¹⁴⁰

5. Tolkning och förståelse av evangelium – juridisk och biologisk teologisk metaforik

5.1 Inledning

Uppsatsen poängterar att Wingrens teologi söker anknytning till människans konkreta liv och existentiella situation. Hans holistiska teologi syftar till att integrera människolivets totalitet. Wingrens teologi börjar därför i antropologin och i skapelsen. Ett genomgående drag i hans arbete är frågan om vad kristen tro innebär i vår nutid. Teologisk hermeneutik är nödvändigt och innebär ett möte mellan ordet och människan. I mötet blir livet till och ordet levande. Evangeliet konfronteras med nya situationer i samtiden. Accenten av budskapet behöver flyttas till nya punkter, om det skall fortsätta att vara samma budskap. För kontinuitetens skull behövs växlingen. Utifrån skapelsetankens förståelse av livet, ger evangeliet befrielse från ofrihet, liv och hälsa där död och sjukdom är och förlåtelse där skuld finns. I *Växling och kontinuitet* identifierar Wingren tre dominerande tolkningsmodeller för att förstå vad kristen tro är: Befrielse – Ofrihet, evangeliet ger frihet där det finns ofrihet. Liv – Död, Kristus kommer med liv och hälsa där det finns sjukdom och död. Förlåtelse – Skuld, förlåtelse erbjuds där det finns skuld.¹⁴¹ Den första modellen kan förstås som en slags kampmetaforik. Den andra modellen handlar om en biologisk metaforik i termer av liv – död. Den tredje modellen, juridisk metaforik, utgår från begreppsparet förlåtelse – skuld.¹⁴² Termer som frihet, liv eller förlåtelse används genomgående för att benämna vad evangeliet skänker. De innebär övergångar och ändringar i människans liv. Metaforerna visar på evangeliets karaktär av handling. Metaforerna förutsätter skapelsetankens förståelse av livet och den pågående destruktionsen och förstörelsen av livet, som uppsatsen har visat i avsnittet om skapelse-perspektivet. Ohälsa, död, ofrihet och skuld är konsekvenser av destruktionsen, något är förstört och annorlunda än vad det borde vara eller skulle ha varit ifall förstörelsen inte hade inträffat.¹⁴³ Vad som kommer ut ur evangeliet vid mötet med mottagarna beror på vad det är för situation de befinner sig i, vilken skada, nöd, tryck, tvång, ofrihet eller plåga som pågår i människans liv. Ordet evangelium – *euangelion*, betyder glädjande budskap. Bokstäverna *eu* betyder gott, glädjande och skönt.¹⁴⁴ De fyra evangelierna berättar om ett händelseförlopp, ett skeende som utmynnar i en människas död på ett kors och uppståndelse ur en grav. Slutskedet, uppståndelsen, betraktar de fyra evangelierna som det goda budskapet, alltså *euangelion*.

¹⁴⁰ Wingren, Gustaf, *Öppenhet och egenart – evangeliet i världen*, 1979, s 131-140.

¹⁴¹ Wingren, Gustaf, 1972, s 91.

¹⁴² Ugglå Kristensson, Bengt, 2010, s 219.

¹⁴³ Wingren, Gustaf, 1972, s 91.

¹⁴⁴ Wingren, Gustaf, 1995, s 134.

Händelseförloppet tolkas dock mycket olika. Räddning eller frälsning är alltså befrielse *från* något. Människan är drabbad av en skada och plåga som kan upplevas, förstås och tolkas på olika sätt utifrån ovanstående teologiska modeller, metaforiker. Människan lever i en dubbeltydig tillvaro där den goda och livgivande skapelsen pågår tillsammans med hot och förstörelse av livet. De fientliga krafterna är som en skada som gör människan till träl, ofri, anklagad och belastad. Träldomen och fångenskapen beskrivs på mycket olika sätt i Nya testamentet.¹⁴⁵ Människan är fånge och frälsning är befrielse. Fornkyrkan talar om fångenskap som död och befrielse som liv. Luthers tid, reformationen, talar om fångenskap som skuld och befrielse som förlåtelse. Båda uttryckssätten är bibliska. I Nya testamentet driver aposteln Paulus och Luther, talet om rättfärdiggörelse utifrån den juridiska teologiska metaforiken, skuld – förlåtelse. Evangelisten Johannes och Irenaeus talar om inkarnationen och uppståndelsen, utifrån den biologiska teologiska metaforiken, död – liv. Frågan är vilken metaforik som bäst talar till människan idag utifrån hennes livsvillkor, situation och existens?¹⁴⁶ Vad blir evangeliet ett svar på? Befrielse *från* något innebär samtidigt befrielse *till* något, till vad?

Luther och Paulus kontra Johannes och Irenaeus ger helt olika tolkningar av vad evangelium såsom befrielse är. Tolkningarna sammanfaller inte. De är reellt olika. Båda talar om ett och samma händelseförlopp. Hur lyssnaren tolkar det befriande verket beror av mottagarens miljö, erfarenheter i livet och uppväxt.¹⁴⁷ I Wingrens teologiska utveckling sker en tydlig förskjutning i hans tidiga författarskap jämfört med hans senare författarskap och period av rekontextualisering. I Wingrens tidiga teologiska skede dominerar en juridisk metaforik i kombination med kampmetaforen. Den biologiska metaforiken har en tydligt underordnad roll. I framställningen av hans senare teologiska projekt ökar användningen radikalt av den biologiska metaforiken i kombination med att den juridiska metaforiken försvinner. Det är en konsekvens av kristendomens radikalt förändrade villkor över tiden och en utvecklingsprocess i Wingrens egna liv. Rörelsen från Luther till Irenaeus har således ett nära samband med omfattande samhällsliga förändringar och att evangeliet behöver tolkas utifrån sin tids frågor. Det tvingar fram behovet av en förändrad teologisk metaforik.¹⁴⁸ Uppsatsens nästa avsnitt, tolkar och analyserar Luther och Irenaeus, utifrån Wingrens teologi. Det sker inom hans skapelseteologiska ram.

¹⁴⁵ Wingren, Gustaf, *Religion och evangelium*, Tro & Liv - Tidskrift för kristen tro och förkunnelse, s 2-8, nr 5/6, 1991.

¹⁴⁶ Petré, Per, 1995, s 25-26.

¹⁴⁷ Wingren, Gustaf, *Religion och evangelium*, Tro & Liv - Tidskrift för kristen tro och förkunnelse, s 2-8, nr 5/6, 1991.

¹⁴⁸ Ugglå Kristensson, Bengt, 2010, s 219-220.

5.2 Juridisk teologisk metaforik: skuld – förlåtelse

Martin Luthers (1483–1546) juridiska teologiska metaforik är rotad i hans brottnings med skuld- och förlåtelsekomplexet. Luthers tid, reformationen, präglas av en tydlig skuldkultur som idag inte är önskvärd eller aktuell, hävdar Wingren. Medeltiden är över och de teologiska modeller som fungerar under Luthers tid är i samtiden inte längre meningsfulla, menar Wingren.¹⁴⁹

5.2.1 Människan idag och Luther

Luthers teologi och fokusering på skuld och förlåtelse kommer från hans intensiva inre brottningskamp, ur egna svårigheter med djup ångest, förtvivlan och oerhörda anklagelser mot det egna jaget. Stefi Pedersens bok, *Psykoanalys i vår tid*, som Wingren nämner i sin artikel *Luther i Sverige idag*, tecknar en mycket intressant bild och förståelse av människan idag och den unge Luther som upplever att han är dömd och skuldyngd. Hur ser Luthers problem ut på 1500-talet i relation till vår egen samtid?¹⁵⁰ Luthers fokusering på det personliga samvetet kommer från hans komplexa, rädda och känslolokala relation till sin far. Luther reagerar på faderns hatkärlek med sorg och självföreläsa som riktas mot det personliga samvetet. Hans Gudsbild färgas av relationen till sin far. Luther går i kloster i syfte att tala direkt med Gud, utan skamkänslor. Han vågar inte eftersom Guds vrede och hat möter honom. Luther genomgår en personlig inre förändring. Han finner en ny tillitsfull relation till Gud, till tillvaron, en inre frihet och ett personligt ansvar. Anklagelserna mot sig själv och Gud upphör. Han kan nu ta emot från Gud som inte räknar hans förtjänster, gärningar eller synder. Luther har modet att acceptera sin känsla av att vara fördömd. När människan omedvetet försöker försvara sig mot skuldkänslor blir resultat ett allt mer fastkedjande vid det stränga personliga samvetet. Luther förstår att Ordet och språket, är förbindelsen i den inre monologen mellan jaget och samvetet. Han inser att samvetet är den inre grunden där människan och Gud behöver leva i fred och harmoni. Luthers erfarenheter av ensamhet, att stå ensam inför Gud, hans tragiska livskänsla, ett liv som innehåller lidande, sorg och skuld är lika aktuellt idag, för människans existentiella situation och liv.¹⁵¹ Det finns dock en distans mellan Luthers livskänsla och vår. Det är hållningen inför döden. Luther fruktar och upplever skräck inför Guds yttersta och eviga dom. Det väsentliga i tillvaron, under Luthers tid, är att slippa möta vreden i Guds yttersta dom. Från den pinan befrias alla genom den gudomliga drycken, syndernas förlåtelse, som befriar människan från

¹⁴⁹ Ugglå Kristensson, Bengt, 2010, s 219-220.

¹⁵⁰ Wingren, Gustaf, *Luther i Sverige idag*, Vår Lösen, s 366-369, nr 6, 1988.

¹⁵¹ Pedersén, Stefi, *Psykoanalys i vår tid*, Wahlström & Widstrand, Stockholm, 1986, s 66-74.

hennes ångest och skuld, vad hon har gjort eller inte gjort mot sina medmänniskor och mot sig själv.¹⁵² I dag är det snarare själva döden som väcker fruktan hos människor, inte en dom efter döden. Men utan en dom, vad finns det då att vara rädd för?

5.2.2 Rättfärdiggörelse av tro

Frågan har ett nära samband med Luthers lära och intensiva arbete om rättfärdiggörelse av tro och hans skarpa kontrastering av lagen på ena sidan och evangeliet på andra sidan. Hans centrala begrepp är rättfärdiggörelse. Människan idag, grundar ofta sitt hopp på läran om rättfärdiggörelse av gärningar. Människans liv blir ett minne och en summa av hennes gärningar, hennes prestation och aktivitet.¹⁵³ Luthers lära om rättfärdiggörelse av tro är en tydlig polemik mot rättfärdiggörelse av gärningar som den medeltida teologin bedrev. Luther hävdar att det endast är evangeliet om Guds nåd i Kristus som gör människan rättfärdig. Rättfärdiggörelse av tro innebär att människan inte kan bli rättfärdig i Guds ögon genom egna gärningar och arbete. Luther hävdar att människan är rättfärdig inför Gud, endast genom tron. Luther anser att mänskligheten är skadad, hon är skuldbelastad och dömd. Luther ser därför hela frälsningen sammanfattad i rättfärdiggörelse av tro. Genom evangeliets predikade unika ord, där Kristus bor, gör Gud syndaren rättfärdig utan gärningar.¹⁵⁴ I dag har människan svårt att i sitt inre följa Luthers oerhörda anklagelser mot det egna jaget. Syndamedvetandet är ett huvudproblem i vår tid eftersom det är feltolkat. Wingren anser att det främst beror på att vi har förstört syndbegreppet. Vi tror att synd är något människan kan bryta med, om hon bara vill. Uppsatsen har tidigare visat att så inte är fallet. Människan är konstituerad på ett sådant sätt att hon bär både suveräna, livsbejakande och instängda, förstörande livsytringar inom sig. I Luthers syndamedvetande finns det inte ett ord om yttre synder vilket inte överensstämmer med vår nutid.¹⁵⁵

5.2.3 Luthers lära om kallelsen

Läran om rättfärdiggörelse har ett nära samband med Luthers lära om kallelsen, vardagsarbetet, som är polemiskt riktad mot munklivet. På medeltiden var munklivet det högre, finare och värdefullare livet. Luther invänder kraftigt mot detta. Han upphöjer det vardagliga och enkla arbetet som det sanna kristna livet. Människan skall göra gärningar för att medmänniskan, nästan, behöver något. Gärningarna skall röra sig bort från oss själva och nå nästan, hennes nöd och behov. Eftersom medmänniskans behov växlar behövs det en

¹⁵² Wingren, Gustaf, *Luther i Sverige idag*, Vår Lösen, s 366-369, nr 6, 1988.

¹⁵³ Wingren, Gustaf, *Luther frigiven – tema med sex variationer*, Gleerups förlag, Lund, 1970, s 44-46.

¹⁵⁴ Wingren, Gustaf, *Öppenhet och egenart – evangeliet i världen*, 1979, s 45-52.

¹⁵⁵ Wingren, Gustaf, *Luther i Sverige idag*, Vår Lösen, s 366-369, nr 6, 1988.

rörlighet i gärningarna, i arbetet. Luther placerar trons kamp mitt i vardagen. Den kristna förkunnelsens uppgift är att hjälpa människor till frihet och suveränitet i världen. Detta sägs i en tid som präglas av stark makt av kungar, furstar och påvedöme. Sammanfattningsvis innebär det att Luther fokuserar på tro, att förströsta och säga ja till Gud i livets alla situationer och kärleken till nästan, konkret vardaglig kärlek till nästan i hennes behov.¹⁵⁶ Wingren överför Luthers kritik av gärningsrättfärdighet till det moderna produktionssystemet. Då var klosterväsendet fiende. Wingren menar att det idag är tillväxtfanatismen och kravet på oavbruten standarhöjning som negerar en förståelse av livet som skapelse, som gåva att ta emot.¹⁵⁷ I Luthers teologi har skapelsetron en mycket viktig roll som en lovsång till livet. Skapelse och evangelium är centrala. Gud har skapat människan och givit henne det som omger henne: luft, vatten, markens växtlighet, natten och dagen. Gud handlar i världsliga och vardagliga händelser. Skapelsen fortsätter genom våra mänskliga handlingar.¹⁵⁸ Luther menar att Kristus uppgift är att skänka nåd, frid, evigt liv, att förlåta synder, rättfärdiggöra, levande-göra, befria från döden och djävulen. Det kan endast Gud göra, inte människan. Dock, när Luther kommer in i kyrkan, faller olyckligtvis hela uppmärksamheten på syndernas förlåtelse.¹⁵⁹

5.2.4 Evangelium mot lagen

Livet på jorden är ett liv under lagen, medmänniskors kravbrev till oss, ett liv i arbete för medmänniskans skull. Mänskliga handlingar är en fortsättning av Guds skapelseakt. Det jordiska livet är gott eftersom det håller Guds skapade värld uppe. Men det gör inte människan rättfärdig inför Gud.¹⁶⁰ Luther sätter evangeliet mot lagen. Han anser att människan är behärskad av lagens tyranni på jorden. Lag och evangelium är två gudomliga gärningar. Lagen är ett tryck från Gud eftersom människan gör motstånd mot Guds vilja och negligerar medmänniskans behov. Evangelium föder däremot det nya livet.¹⁶¹

5.2.5 Analys av rättfärdiggörelse av tro

¹⁵⁶ Wingren, Gustaf, ”Luther idag – Människans ansvar i skapelsen”, s 81-90, Åtta lundaföreläsningar, Religio nr 14, skrifter utgivna av Teologiska Institutionen i Lund, 1983.

¹⁵⁷ Ugglå Kristensson, Bengt, 2010, s 219-220.

¹⁵⁸ Wingren, Gustaf & Hofsten, Greta, 1992, s 31-33.

¹⁵⁹ Wingren, Gustaf, 1970, s 50.

¹⁶⁰ Wingren, Gustaf, *Öppenhet och egenart – evangeliet i världen*, 1979, s 115.

¹⁶¹ Wingren, Gustaf, 1970, s 92-95.

För att förstå innebörden i den juridiska teologiska metaforiken om skuld och förlåtelse behöver ordet rättfärdiggörelse klargöras. Rättfärdiggörelse betyder frikännande av en anklagad människa, räddning av en person under åtal. Terminologin kommer från rättsväsendet, det är ett juridiskt språkbruk. Skadan är vållad av lagens dom. Människans skuld upphävs genom ett frikännande. Resonemanget anknyter till ett historiskt moment i den verksamhet som Jesus gjorde efter dopet i Jordan: syndare fick förlåtelse.¹⁶² Förutsättningen bakom ordet rättfärdiggörelse är en domstol som säger vem som duger. Den som dömer har ett visst yttre beteende att gå efter. Domaren har tillgång till ett regelsystem där det står vem som duger, en beskrivning av det riktiga beteendet. Detta är lagen, en given, från äldre tid överlämnad tolkning av Guds vilja. Den som blir godkänd och håller måttet är rättfärdiggjord genom sina gärningar. Luther kämpar mot lagen. Mot tvånget och yttre regler förkunnas evangelium i uppror: du är rättfärdig av tro genom tro på Jesus Kristus, utan gärningar. Luther förkunnar därför frihet, ”en kristen människas frihet”. Rättfärdiggörelse av tro är ett vapen i kampen mot livsfrämmande laggärningar, stela och förkvävande handlingsmönster. I vår samtid har vi andra hetsande handlingsmönster som styrs av karriär, materiell hetsjakt, löne-höjning, rädsla för att inte orka, duga och bli accepterad. Gärningsreligionen är mycket aktuell idag, där människan hetsas till prestation för livsmeningens och existensberättigandets skull.

I Luthers medeltida skuldkultur, att bära på skuld inför Gud, innebär att vara ogiltigförklarad, livlös och berövad vanlig mänsklig existens. I dag finns det många människor som ”inte klarar sig” socialt, viljelösa kroppar som inte är godkända av nuets krav och som inte orkar resa sig upp.¹⁶³ Ordet rättfärdig hämtar Luther från bibeln. Han använder det på vårt vardagsliv. I dag finns inte ordet i vårt vanliga språkbruk vilket kan göra det problematiskt, svårförståeligt, utan mening och utestängande. Wingren ger en enkel och rak innebörd av vad ordet rättfärdig kan betyda: du är okej, det är inget fel på dig, du kan vara lugn och trygg. Wingren menar att evangelium om syndernas förlåtelse, idag innebär: du är okej, var inte rädd för någonting, res dig upp och gå ut i världen. Du är fri. Evangeliets ord har samma roll som Jesus i evangelierna. Jesus tar människorna vid handen, reser dem upp och lyfter av skulden som omgivningen och hennes eget samvete lägger på henne. Uppmaningen i förlåtelseorden är att skulden inte längre finns, synderna är förlåtna och människan kan resa sig upp.¹⁶⁴

¹⁶² Wingren, Gustaf, *Religion och evangelium*, Tro & Liv - Tidskrift för kristen tro och förkunnelse, s 2-8, nr 5/6, 1991.

¹⁶³ Wingren, Gustaf, 1978, 8-20.

¹⁶⁴ Wingren, Gustaf & Hofsten, Greta, 1992, s 21-22.

Jag tolkar att förlåtelsens ord är tänkta att fungera som ett upprättande ord, som befriar människan att fortsätta leva som en bejakande mottagare av livet, som älskad, skapad och värdefull människa. Frågan är om det här sker i verkligheten? När verkligen evangeliets ord om syndernas förlåtelse ner in i människans inre och befriar, frigör och räddar henne ur skuldens snaror till ett liv i inre frihet och sanning och bejakelse av tillvaron? Tanken med förlåtelsen är befrielse från skulden, både vad människan har gjort mot andra och vad andra har utsatt andra människor för. Människan som tar emot syndernas förlåtelse lyfts från sina skuld känslor och är fri från anklagelser mot medmänniskor och upphör att vara sårad. Wingren menar att tro = gudsgemenskap och kärlek = medmänsklighet är ouplösligt förenade.¹⁶⁵

5.3 Biologisk teologisk metaforik: död – liv

Förändringar i samhället och personliga förändringar i Wingrens liv innebär en tydlig förskjutning i hans teologiska grundsyn. Han anser att vi lever i en ny tid med nya teologiska utmaningar.¹⁶⁶ Wingren menar att den vanligaste felutvecklingen i lutherdomen är låsningen vid skulden som människans enda nöd. Det sker en överbetoning på synd och skuld.¹⁶⁷ Under medeltiden är det juridiska språket vanligt. Det resulterar i att reformatorerna under 1500-talet i sin uppgörelse med Rom, använder sig av ett juridiskt språkbruk. Irenaeus använder aldrig, eller mycket sällan, juridiska termer när han talar om frälsning. Hos honom dominerar biologiska och medicinska termer: skada, sår, död, läkedom, hälsa och liv. Wingren hävdar att människan idag är främmande för det juridiska språkets sätt att tala om och beskriva effekten av Kristi verk. Frälsning har på nytt blivit en läkningsprocess.¹⁶⁸ För Irenaeus är människan drabbad av sjukdom och därför döende. Utifrån en biologisk metaforik tolkas frälsning, alltså upprättelse, räddning, befrielse, ett liv och en framtid med Gud, i termer av läkedom, hälsa, oskadad, återställd, hel och frisk mänsklighet. Valet av teologisk metaforik har en avgörande betydelse för tolkning och förståelse av kristen tro och evangelium. Insikten om detta visar de betydande förskjutningar som präglar Wingrens teologiska projekt. Evangeliet i hans senare teologiska arbete handlar om erbjudandet om liv och hälsa till människor där destruktionen innebär sjukdom och död.¹⁶⁹ Wingren menar att: ”Människorna frågar icke längre, i varje fall icke så ensidigt som under reformationstiden, efter förlåtelse för skuld allena. De frågar efter hälsa, efter liv och mening, både för sig själva och för de sociala sammanhang där de ingår. Nöden är

¹⁶⁵ Wingren, Gustaf, 1972, s 19-20.

¹⁶⁶ Ugglå Kristensson, Bengt, 2010, s 223.

¹⁶⁷ Ibid. s 96.

¹⁶⁸ Wingren, Gustaf, 1983, s 41.

¹⁶⁹ Ugglå Kristensson, Bengt, 2010, s 222-223.

tomhetens nöd, ungefär som i den utgående antiken.”¹⁷⁰ De nytestamentliga evangelietexterna är förkunnelse av budskapet om Jesu Kristi liv, död och uppståndelse, i bestämda situationer för bestämda adressater. Vad som delas ut i olika situationer är samma sak: hälsa åt en sjuk. Eftersom sjukdomen är olika behöver också medicinen och diagnosen vara olika. Syftet och målet är alltid detsamma: hälsa, frälsning och övervinnandet av destruktionsen genom delaktighet i Jesu liv, död och uppståndelse – föregripen i tron.¹⁷¹ Människan har förlorat något. Kristus ger henne det förlorade åter. Om evangeliet ger liv innebär destruktionsen död, nedbrytning av friska och hälsobringande omgivningar för människan. Om evangeliet ger frihet är orsaken förstörelse i form av ofrihet, förtryck och slaveri för människan.¹⁷²

5.3.1 Vi lever alla samma liv

Vi lever alla samma liv och detta liv är ett liv *i Gud*. I varje andetag en människa drar, allt som ger henne liv är gåvor av Skaparen. Det är det irreligiösa mänskliga livet som är ett liv i Gud. Livet är detsamma för alla men livsverkets resultat är olika.¹⁷³ Det är intressant att notera att Jesu inte ”inrättar” något, han efterlämnar inte en enda produkt. Han dör och lämnar ingenting kvar. Men evangeliet säger att han lever. Det är han själv som lever, inte något han ordnat före döden.¹⁷⁴ Han lever på sträckan mellan födelse och död, det liv som är gemensamt för alla människor. För Irenaeus betyder inte Jesu liv att han inrättar något som är utanför oss, som vi ”kan gå till”. Jesus recapitulatio (= rekapitulera, återställa, sammanfatta) av människans liv innebär att *mitt* liv, sträckan mellan *min* födelse och *min* död, är något som det bor en *levande människa* i, en som inte dör. Han har inte kommit för att leverera ett meddelande om en högre värld, utan för att leva människans liv. Jesus har gått igenom punkterna på sträckan genom livet: födelse, hunger, törst, brödet människan äter, tårarna som faller, ångesten, förödmjukelse och döden. Det är inte ett kyrkligt liv människan lever. Frälsning genom Jesus Kristus är det mänskliga livet.¹⁷⁵ ”Men han som nu lever och skänker oss evigt liv är en *människa*, den enda fullt friska människa som existerar. Han är inte övernaturlig. Däremot är vi, utan honom, onaturliga, döda.”¹⁷⁶

5.3.2 Människan och inkarnationen

¹⁷⁰ Wingren, Gustaf, 1972, s 54.

¹⁷¹ Armgard, Lars-Olle, *Gustaf Wingrens senare författarskap – några gamla vägar framåt*, Svensk Teologisk Kvartalskrift, s 11-16, nr 1, 1987.

¹⁷² Wingren, Gustaf, 1972, s 93.

¹⁷³ Wingren, Gustaf, 1983, s 63-67.

¹⁷⁴ Ibid. s 75.

¹⁷⁵ Wingren, Gustaf, 1983, s 63-67.

¹⁷⁶ Ibid. s 66.

I dogmatiken är relationen mellan lag – evangelium, tro – gärningar och synd – nåd, vanligt. Irenaeus huvudproblematik är förhållandet mellan människan och inkarnationen, människoblivandet i Kristus. Det innebär en positiv bestämning av relationen mellan Kristus – inkarnationen, alltså kristologin och människan - antropologin. I den kristna historien är fokus ofta på vad Gud gör, inte på vad människan är. Irenaeus går åt motsatt håll eftersom människan och människoblivandet är hans centrala område. Både Gud och människan framträder i inkarnationen.¹⁷⁷ Människan är skapad efter Guds bild (Gen 1:26), som är Kristus. Att vara Guds avbild, är hennes bestämmelse, men hon är inte det *ännu*. Adam (= människan - du och jag) vill bli gudomlig. Maktbegäret blir hans död. Eftersom vi är felriktade ”i Adam”, det finns en skada, innebär formning till likhet i Kristus en kris och en strid inne i människan: något dör och något uppstår till nytt liv. Det är något mänskligt att vara Guds avbild, inte något gudomligt.¹⁷⁸ Adam är skapad av Gud för att med kropp och själ leva i enlighet med Guds vilja. Irenaeus fokuserar på vad Adam är *skapad till*, möjligheterna och tillblivelsen för människan. Han fokuserar på *sammanhanget* mellan Adam och Kristus. Det är vanligt bland teologer, exempelvis Paulus, att fokusera på motsatsen mellan Adam och Kristus och fästa uppmärksamheten på nederlaget, syndafallet, hans uppror, motstånd och bortvändhet mot Gud. Gud skapar, formar och ger till människan. Människan skapas och tar emot, hon är i tillblivelse och i växande. Det finns en samhörighet mellan Gud och människa och samtidigt en distans, en åtskillnad som aldrig upphävs.¹⁷⁹ För Irenaeus tillhör alla människor Gud. De är hans skapelse även när de är okunniga om sin Gud.¹⁸⁰ Irenaeus schema och teologiska biologiska modell, från död till liv, utgår från påsken och dopet. Den handlar om följande steg i den dynamiska processen att bli människa, frigöras till att vara sig själv, att vara den människa hon är skapad till, frisk och oskadad: skadan, striden, växandet och recapitulatio. Frälsning innebär inte ett övernaturligt tillägg till det rent mänskliga. Omänsklighet är det utmärkande tillståndet för människosläktet och Kristus befriar människan till mänsklighet. Han låter människan äntligen bli människa. Kol 3:10 är mycket centralt för Irenaeus. Recapitulatio är Kristi frälsningsverk, en återställelse av den gamla skapelsen, ett reparerande av en förstörd mänskighet. Det människan förlorar i Adam, vinner hon i Kristus. Irenaeus ser människan som ett barn som är skapad till ett växande, ett liv i tillväxt.

¹⁷⁷ Wingren, Gustaf, 1947, s 7-12.

¹⁷⁸ Wingren, Gustaf, 1983, s 39-40.

¹⁷⁹ Wingren, Gustaf, 1947, s 39-42.

¹⁸⁰ Wingren, Gustaf, 1972, s 11.

Det är dubbelheten i rekapitulationsbegreppet.¹⁸¹ Död innebär för Irenaeus att leva ett liv i förlorad kontakt med livskällan, att leva i en missad förbindelse med Gud och att leva i fångenskap under Guds fiende. Gud är livet. Djävulen är döden. Irenaeus utgår från en dualistisk tillvaro med Gud som skapare och livgivare samt destruktiva krafter (djävul) som är onda, onaturliga, dödande och tärande på livet. Liv finns i Guds hand. Irenaeus utgår från en holistisk syn på naturens liv, Anden, skapelsen, sakramenten, människans kropp och gudsgemenskap. Det finns ett djupt sammanhang mellan skapelsen, inkarnationen, kyrkan och kroppens uppståndelse. Skapelse och evangelium är ett.¹⁸²

5.3.3 Skadan

Den biologiska metaforiken och Irenaeus har djup insikt i vad mänsklig existens är, i alla tider. Bibeln berättar om två prövningar och frestelser i Gen: 3:1-19 och Matt 4:1-11. De är mycket grundläggande för Irenaeus. Adam faller med sitt maktbegär, lögn och olydnad. Han sviker det mänskliga liv han är skapad till.¹⁸³ Irenaeus menar att människan är skapad till att vara fri med en fri vilja. Hon är inte determinerad inifrån sig själv.¹⁸⁴ Med Adams fall brister guds-gemenskapen och främlingskapet ökar. Människan går från liv till död. Döden är en konsekvens av synden, onatur. Synden är i sig aldrig något mänskligt. Det är djävulens förstörelse av Guds människa.¹⁸⁵ Adam, människan, blir mindre mänsklig i och med att mänskligheten förloras. Jesus går en motsatt väg, han väljer ett annat mönster utifrån Fil 2: 5-11. Istället för maktens väg väljer han utblottelsens och utgivandets väg. Utan att avvika går han orubbligt sin mänskliga väg till slutet. Det berättar Nya testamentet om. Adam var ett barn, bestämd att leva och att växa. Människa är något man *blir*, det är något man *mognar* till. Avund, att se det goda men hata det eftersom någon annan har fått det och inte jag, är ursynen för Irenaeus. Det är destruktionens väsen, en skada i människans inre.¹⁸⁶ Människan är ett barn som växer och som blir mer än vad det är, om inte skadan från fiende drabbar henne. Barnet är inte odödligt men det kommer att leva om det förblir kvar i livskällans och livsflödets närhet. När det onda sker då rubbas förblivandet. Människan är fånge under döden och hon lever mot naturen och mot sitt eget väsen. Wingren menar att det är naturligt och gott att längta ut ur detta osunda dödshus. Det är friskt att protestera mot döden.¹⁸⁷ Skadan som Kristus botar är den mångtydiga termen ”döden”. För Luther är

¹⁸¹ Wingren, Gustaf, 1947, s 47-51.

¹⁸² Ibid. s 36-37.

¹⁸³ Wingren, Gustaf, 1983, s 24-26.

¹⁸⁴ Wingren, Gustaf, 1947, s 60-61.

¹⁸⁵ Ibid. s 111.

¹⁸⁶ Wingren, Gustaf, 1983, s 24-27.

¹⁸⁷ Wingren, Gustaf, 1983, s 118.

skadan skulden och evangeliet syndernas förlåtelse. För Irenaeus är evangeliehälsningen: Kristus är uppstånden. Död innebär inte endast människans punktuella dödsdag. Det handlar om det underliggande och egentliga hotet i allt som hotar människans trygghet och som reducerar hennes förmåga att överleva. Döden är den hotande fienden inne i människan: trötthet, hunger, törsten och utanför människan i missväxt, brist på mat, krig etc. Konsekvensen av döden blir konkurrens om tillgångar, att säkra tillgångarna och sitt liv och tävla om utrymmet på jorden. Människan blir då ett hot mot andras trygghet och existens. Döden sprider sig genom människan. I denna värld firas det påsk. Han som utblottade sig, som inte rycker åt sig egna fördelar och ger sitt liv åt andra, han har uppstått. Irenaeus talar i ett mytiskt språk vilket kan försvåra människans förståelse. Mytologin är tillbakaträngd på 2000-talet. Många gånger har vår rationellt ordnade tillvaro svårt att artikulera ångesten inför skadan. Vi är stumma inför döden. Bultmanns förslag till avmytologisering, tolkning av mytens mening, innebär en ökad individualism. Bultmann menar att den mänskliga tillvaron i kristen tro rymmer en möjlighet till förnyelse. I tro kan människan förkasta sitt gamla jag och bejaka sin framtid (= uppstå till nytt liv). Denna död och uppståndelse är inte en dröm. Den är verklighet i den mänskliga existensen. Det innebär att vårt eget nya liv nu, gripet i tro och därmed skänkt åt oss såsom vår framtid. Skadan innebär utifrån denna tolkning den oegentliga existensformen där människan inte förverkligar sig själv. Läkningen blir hennes egentliga existens, här i detta livet, före döden. Om läkning innebär att vinna egentlig existens för det egna jaget, förblir jaget även efter läkningen ofrälst. Irenaeus tolkar skadans art som något som botas bortom döden. Hans tänkande är kollektivt, läkning för människor i pluralis.¹⁸⁸

5.3.4 Strid och växande

Inkarnationens formel är: Gud har blivit människa. Människan är bestämd att likna Gud men hon är aldrig bestämd att vara Gud. I inkarnationen får människan sin bestämmelse: den vuxna och mogna människan om hon får växa friskt och ostört. Strid och växande handlar om en dynamisk grundsyn, de är förbundna med varandra. Döden viker för Gud och Gud blir människa i Kristus. Växandet binder samman människans identitet och förändring. Den fullvuxna är en annan än barnet men ändå detsamma som barnet. Striden, slagfältet, sker i människolivet från födelse till död. Striden handlar om att bryta dödens och syndens grepp om människan och göra henne fri för nytt liv och ny växt. Växandet är en dynamisk process där omformning och förvandling ingår. Människan är inte skapad till att stelna i en

¹⁸⁸ Ibid. s 43-47.

statisk form.¹⁸⁹ Kristus går en väg för att bli människa, där lidandet ingår. Den som väljer att följa honom måste gå samma väg. Kristus livsmönster, vetekornets process, är mönstret för allt människoliv. Det är hennes väg att bli den människa hon är skapad till.¹⁹⁰ När hon vandrar med Kristus, genom död till liv, blir hon lik den som är Guds avbild, hon blir vad hon är skapad till, människa. Ändringen innebär att något som tidigare var människans belägenhet, skall dö, upphöra att bestå och utöva välde i henne. Något annat skall få liv och växa till.¹⁹¹

Människoblivandet handlar om Guds människoblivande i Kristus. Kristus håller på att ”bli människa” så länge som han stiger nedåt, frestas och lider. Då uppsöker han den nöd, de sjuka punkter och det som har gått snett, som Adam, alltså människan, lever i. När han når fram ger han hälsan tillbaka till dem som behöver frigöras från omänsklighet. De blir då människor, alltså frälsta. Människoblivandet handlar även om en persons mognad till att bli människa. Hennes formning till fullvuxenhet och öppenhet för sin död. Människoblivandet, frälsning, handlar om ett nytt rörelsemönster, vägen fram mot något, inte om ett avstannande. Det innebär ett händelseförlopp i kroppen. En kris och en vändpunkt behöver ske i kroppen. Att säga sanningar om hälsa ovanför den sjuka kroppen påverkar inte sjukdomen att vända och försvinna. Hela Jesu livsförlopp är ett skeende inne i något sjukt, inne i ”människa”. Jesu frestelser i öknen, ångesten i Getsemane och ensamheten på korset är kriser och ett mönster för livets växande. I uppståndelsen sker seger, livet segrar över döden, förloppet vänder och hälsan återvänder.¹⁹²

5.3.5 Recapitulatio

Det utmärkande för Irenaeus är synen på frälsning som återställelse av den skadade mänskligheten, *recapitulatio*.¹⁹³ Följande presentation av *recapitulatio* utgår från Wingrens tolkning och förståelse av Irenaeus teologiska centralbegrepp. Grundsynen och centrum är Guds kärlek i Kristus, en kärlek som söker människan och vill upprätta henne ur nederlaget, ur döden, i det som håller henne fången och hindrar henne att leva som den hon är skapad till. Nya testamentet handlar om Guds kärleks inriktning på människan.¹⁹⁴ *Recapitulatio* är ett teologiskt centralbegrepp för Irenaeus. Det är ett omfattande begrepp med ett komplicerat innehåll. Det handlar om en rekapitulation genom Kristus men med oss människor.¹⁹⁵ Den

¹⁸⁹ Wingren, Gustaf, 1947, s 123-130.

¹⁹⁰ Wingren, Gustaf, 1972, s 154.

¹⁹¹ Ibid. s 62.

¹⁹² Ibid. s 144-146.

¹⁹³ Wingren, Gustaf, *Öppenhet och egenart – evangeliet i världen*, 1979, s 32.

¹⁹⁴ Wingren, Gustaf, 1947, s 118.

¹⁹⁵ Wingren, Gustaf, 1947, s 13.

inkarnerade Jesus Kristus är subjektet i rekapitulationen. Centralt är att det innebär både en återgång till den ursprungliga skapelsen och fullkomning av samma skapelse (= barnets återupptagna växande till mognad). Det handlar om Adam, som han var menad att vara och striden för att vrida Adams felhandling tillbaka, segra där Adam föll. Allt detta ingår i Kristi frälsningsverk. Det är en pågående framåtriktad process, ännu inte avslutad. Det finns ett eskatologiskt perspektiv, en vetekornseskatologi, i recapitulatio. I de dödas uppståndelse, i den yttersta tiden och i det eviga livet är processen avslutad. Hela tiden håller Kristus på att rensa ut det onda ur människofältet i syfte att nå ett friskt växande och att läka människans skada. Skadan gör att en naturlig förmåga förloras. Detta är att rekapitulera.

Sammanfattningsvis innebär begreppet:

1. Återställelse av det skapade, en bakåtriktad och upprensande rörelse.
2. Upprepning av en skadlig process (prövningen i öknen) men en upprepning där skadan övervinns eftersom Jesus handlar i motsatt riktning mot Adam.
3. Det innebär även en höjning, en ökning av människan till en styrka och friskhet som hon aldrig förut ägt. Striden handlar om de dödas uppståndelse och seger över djävulen.

Det ingår i recapitulatio, alltså befrielse av människan.

4. Det latinska ordet för "huvud", caput, ingår i begreppet. Kyrkan eller församlingen är byggd på dopet. Det är den punkt där Kristus nu rekapitulerar Adam. I dopet drar Kristus in människan i döden och uppståndelsen, i en hälsobringande omvridning av Adam.

Kyrkan är mellanledet mellan Kristus och mänskligheten. Döden skiljer inte människan från det sanna Livet. Döden är laddad med en livsstegring. Kristus går ensam igenom något.

Sedan drar han med sig kyrkan och människorna in i de trånga passager som han själv har passerat, fram till liv, ljus och ett fortsatt växande.¹⁹⁶

Prefixen "åter" och "re" är ett uttryck för evangeliets radikala uppgörelse med det onda. Joh 21: 14-19 handlar om Petrus, hans förnekelse, svek och upprättelse. Luk 15:11-32 handlar om den förlorade sonen. Berättelserna förmedlar innebörden i återställelse och recapitulatio. Accenten i texterna är på *åter*-insättandet av Petrus som ledare. Den andra texten accentuerar *åter*-finna. Brodern var död men har fått liv igen, han var förlorad men är *åter*-funnen. Wingren menar att om "åter" tas bort blir evangeliet försvagat.¹⁹⁷ Irenaeus uppfattar frälsning som något Kristus skänker, en återgång till det naturliga livsläget. Han menar att livet utan Kristus är mot naturen.

¹⁹⁶ Wingren, Gustaf, 1983, s 56-59.

¹⁹⁷ Wingren, Gustaf, *Öppenhet och egenart – evangeliet i världen*, 1979, s 34.

6. Analys av en accentförskjutning - från juridisk teologisk metaforik till biologisk teologisk metaforik

6.1 Inledning

Uppsatsen belyser Wingrens teologiska utveckling och hans förändrade teologiska grundsyn. Arbetet framhåller hans insikter och förståelse av behovet av en förändrad teologisk metaforik. Wingren argumenterar för användningen av en biologisk teologisk modell att tolka och förstå kristen tro och evangelium. Han hävdar att den är avsevärt mer meningsfull utifrån samtidens situation och människans konkreta liv och existentiella situation. Den biologiska metaforiken integrerar människolivets totalitet och är därför mer ändamålsenlig för att tolka och förstå vad kristen tro och evangelium innebär i vår nutid. Han anser att människorna idag är psykologiskt närmare 100-talet och känslomässigt på längre avstånd från 1500-talets skuldbelastade människa. Wingren menar att den andliga situationen idag, innebär gnosticisms återkomst. Kunskap och upplysning är eftertraktat. Gud är otillgänglig och långt borta för många människor idag. Impulserna till accentförskjutningen i Wingrens teologi, från en juridisk teologisk metaforik till en biologisk teologisk metaforik, kommer främst från aktuella samhällsförändringar under 1960- och 1970-talen. En annan avgörande impuls är Greta Hofsten, som tydligt ser en betydande potential utifrån ett samhällsperspektiv i Wingrens teologi. Wingrens teologiska innehåll och hans personliga utveckling är också centrala impulser till accentförskjutningen. Rekontextualiseringen av teologin går att finna redan i hans tidiga arbeten, vilket uppsatsen visar. Wingren tecknar en samtidsbild där människans nöd handlar om tomhet, brist på mening, sammanhang och en instängdhet i världen där det onda är en mäktig och nästan oövervinnerlig makt. Destruktionen pågår, livet hos en människa är alltid givet och samtidigt hela tiden hotat.

6.2 Innebörd och konsekvenser av en accentförskjutning – från en juridisk teologisk metaforik till biologisk teologisk metaforik

Jag tolkar att innebörden av en accentförskjutning går att finna i Wingrens centrala teologiska drag. Jag anser att Wingrens teologi främjar, banar väg och möjliggör den biologiska metaforikens användning, i följande avseenden:

6.2.1 Wingrens teologi och den biologiska metaforiken

1. Wingrens teologi är en helhetsskapande och levande teologi med en integrerande roll i människolivet som totalitet.
2. Teologin bygger på hermeneutik, tolkning av bibeln och den nutida människans

livssituation. Wingrens teologi fokuserar på och binder samman en biblisk skapelsetro, en kontinuitet mellan mänskligt och kristet, synen på frälsning som återställelse av det naturliga och tolkningen av bibelordet som ett tilltal, såsom nu predikat ord.

3. Centrum för Wingrens teologi är påskan och dopet: Kristi liv, död och uppståndelse är kärnan och enheten, i en skapelseteologisk ram. Vetekornsteologin är central utifrån John 12: 24. Wingrens teologi håller därmed samman första och andra trosartikel, att vara människa och kristen.

4. För att förstå vad kristen tro innebär, behöver man först förstå vad mänsklighet är. Reflektionen över antropologin och skapelseperspektivet behöver komma först. Sedan kan kristologin och soteriologin förstås.

5. Begreppet recapitulatio från Irenaeus, är ett sammanbindande begrepp för hela Wingrens dogmatik. Det förutsätter en helhetssyn på tillvaron där det mänskliga artikuleras och tas på allvar. Frälsning innebär, utifrån Irenaeus och recapitulatio, en återställelse av livet, återupprättad mänsklighet, läkedom, helhet och en väg till sann mänsklighet. Det är där, i Kristus, som det endast finns sann mänsklighet.¹⁹⁸

6.2.2 Förskjutning från en juridisk teologisk metaforik

Wingren menar att teologi är tolkning av evangeliets ord i skapelsens värld, där lagen härskar. Världen är i ständig förändring och därför behöver teologin vara tidsbestämd.¹⁹⁹ Följande analys sker utifrån den biologiska metaforiken, enligt Wingren. Han hämtar inspiration till den biologiska modellen från Irenaeus, Lögstrup och Grundtvig. Både reformationens och fornkyrkans tolkningar är bibliska. De sammanfaller dock inte eftersom de är reellt olika. Johannes och Irenaeus grundfråga handlar om livet, att livet är i Kristus. Kristus ger livet till människorna genom ett dödande verk. Genom del i hans kors och uppståndelse förs människan till liv. Urkristen, fornkyrklig och reformatorisk tro menar att livet är i Kristus.²⁰⁰ Sverige och Norden präglas och drivs in i ett annat mönster, det paulinska mönstret.²⁰¹ Grundfrågan är vad sann rättfärdighet är. Rättfärdighet är Kristus som dog för våra synder. Det kristna livet är en Kristi kamp i människan, mot fienden. De dödas uppståndelse är Satans slutgiltiga förintelse. Synden medför död eftersom det innebär en separation från Gud, som är Skaparen och livskällan.²⁰² Luthers erfarenheter av rädsla inför Guds dom och lagens anklagelser påverkar accentueringen i den juridiska metaforiken.

¹⁹⁸ Uppsatsens tidigare innehåll.

¹⁹⁹ Wingren, Gustaf, 1991, s 70.

²⁰⁰ Wingren, Gustaf, 1996, s 108.

²⁰¹ Wingren, Gustaf, 1991, s 156.

²⁰² Wingren, Gustaf, 1996, s 106-107.

Syndernas förlåtelse ger lösning på skuldens nöd, som lagen framkallar. Inom rättfärdiggörelsens termer innebär frälsning att lagens tid har upphört. Kristi evangelium är ett tydligt nej till lagen.²⁰³ Det är angeläget att ställa frågan vad det juridiska språkets termer andas och förmedlar till sina nutida adressater. Jag anser att det finns ett mönster i den juridiska metaforikens språk, som fokuserar på termer som: förlåtelse i människans syndaskuld, förlåtelse som bryter ner skuldens tyrann – Åklagaren – Satan och jagar honom ur samvetet, Satan och lagen går samman i angrepp och anklagelser i samvetet och en inre enhet finns mellan djävulsväldet och den gudomliga vreden.²⁰⁴

6.2.3 Olikheter mellan juridisk och biologisk teologisk metaforik

Inom teologin finns det strömningar som menar att Satan har rätt till människan, att människan är ond och att hon frivilligt lyder den gudsfientliga stämman. Det resulterar i att hon står med skuld inför Gud. Irenaeus har inte sin betoning på människans skuld, som Luther har. Irenaeus förnekar inte skulden utan beaktar och upprepar den. Men det är inte denna sanning som han upprepar, vilket Luther gör. Irenaeus stora budskap är att Skaparen handlar i Kristus. Människan återvänder till sitt sanna väsen när hon befrias av Kristus ur sin onaturliga vilja. Djävulen har makt över henne, men inte rätt till henne. För Irenaeus innebär frälsning *också* syndernas förlåtelse och skuldens avlyftande. Men han stannar inte där. Hans stora poäng och fokusering är att Kristus bjuder människorna frihet från syndens och dödens makt. Det naturliga människolivet segrar i och med Kristi frälsningsverk. Människans skapelse till Guds avbild, människoblivandet, fullbordas i Kristus och det sker en återställelse av människolivet.²⁰⁵ Irenaeus fokuserar på förhållandet mellan människan och inkarnationen, människoblivandet i Kristus. Det innebär en positiv bestämning av relationen mellan Kristus –inkarnationen och människan – antropologin. Luther har en människouppfattning, men saknar en uttalad antropologi. Reformationen talar inte direkt om människan. I talet om andra ting finns en människobetraktelse inkluderad. Den lutherska reformationen är inte fokuserad på en utredning eller undervisning om vad människan är och vad hon inte är.²⁰⁶ Jag anser att innebörden av en accentförskjutning till en biologisk teologisk metaforik resulterar i en helt annan betoning, utgångspunkt och centrum i tolkning och förståelse av evangelium. Jag menar att metaforikerna ger helt olika förståelse och tolkning av det djupa inre sammanhanget och sambandet mellan Gud, tillvaron och människan. Metaforikerna använder olika språkbruk och termer. Jag anser att det påverkar

²⁰³ Wingren, Gustaf, 1991, s 155-156.

²⁰⁴ Wingren, Gustaf, 1996, s 246-247.

²⁰⁵ Wingren, Gustaf, 1947, s 156.

²⁰⁶ Wingren, Gustaf, 1947, s 9-10.

förståelsen och mottagandet av evangelium i relation till människans konkreta liv och existentiella situation. Jag tolkar att en accentförskjutning, från den juridiska metaforiken till en biologisk metaforik, innebär följande: Irenaeus fokuserar på vad Adam är *skapad till*, möjligheterna och tillblivelsen för människan. Han fokuserar på *sammanhanget* mellan Adam och Kristus. Människa är något man *blir*, det är något man *mognar* till. Det är vanligt bland teologer, exempelvis Paulus, att fokusera på motsatsen mellan Adam och Kristus och fästa uppmärksamheten på nederlaget, syndafallet, uppror och motstånd mot Gud samt människans bortvändhet från Gud. Evangeliet handlar om Kristi gärningar, inte om vem människan är.²⁰⁷

6.2.4 Innebörd och konsekvenser av en accentförskjutning till biologisk teologisk metaforik

Utifrån uppsatsens innehåll och källmaterial analyserar jag innebörd och konsekvenser, av accentförskjutningen till en biologisk metaforik, enligt följande.

1. Den biologiska metaforiken har en helhetssyn på livet, en tydning och förståelse av livet och tillvaron där Gud och människa är olika men med ett tydligt sammanhang. Relationsperspektivet är centralt. Irenaeus har en tydlig antropologi, en resurs som inte gör Gud och människa till konkurrenter. Han betonar sammanhanget mellan Adam och Kristus. Att vara kristen innebär inte att sluta vara människa, snarare tvärtom. Irenaeus poängterar människans växande, tillblivelse och utveckling. I metaforiken finns det ett tydligt dynamiskt drag, där process, förvandling och omskapande ingår. Irenaeus hållning accentuerar en framtids-inriktning. Människans bestämelse är att bli till som sann människa, utifrån Guds avbild och mogna i sin mänsklighet.

2. Jag finner paralleller till Wingrens teologiska antropologi och teologiska hermeneutik. Centrum och den fasta punkten är evangeliernas berättelse om Jesu liv, död och uppståndelse. Textkontinuiteten innebär att evangeliet är ett ord om död och uppståndelse. Karaktären i evangeliet är handling, något sker, förändras och utvecklas. Centrum innebär en dubbelhet av död och uppståndelse, nytt liv. Kontinuiteten är själva evangeliet. Det driver fram en växling. Kontinuiteten hållas vid liv om den kristna församlingen är redskap för människors upprättelse, befrielse och frigörelse – deras människoblivande. Textkontinuiteten svarar mot en kontinuitet på adressatsidan: hon är och förblir Adam. Det finns även en växling på adressatsidan. Människan är indragen i ett rörelsemönster,

²⁰⁷ Ibid. s 39-40.

förvandling och växande till den hon är skapad till, hennes bestämmelse som hon ännu inte är. Wingrens teologiska hermeneutik präglar den teologiska antropologin. Det finns ett inre sammanhang mellan tolkning av text och tolkning av människa.

3. Genom striden sker växandet. Striden sker genom människans inre kriser och kamp. Genom att dö bort från de instängda livsytringarna, det som hindrar människan från att vara en levande, frisk och återupprättad människa, sker växandet. Förutsättningen är dock att skadan, plågan och nöden, erkänns och känns vid av människan, att hon upplever sig vara omänniska och skild från sin djupaste existentiella tillhörighet i Gud.²⁰⁸

4. Accenteringen av en biologisk metaforik innebär en dynamisk och processinriktad syn på livet, en rörelse från död till liv, växande och förvandling. Kristus livsmönster, genom död till liv, är rörelsemönstret för allt mänskligt liv.²⁰⁹ Den grundläggande erfarenheten av död, destruktion, nederlag och gudsfrånvaro binder samman mänskligheten. Den binder också samman mänskligheten med Gud genom korset. Metaforiken accentuerar att mänskligt liv är ett liv i tvetydighet där det goda kämpar med det onda. Människan behöver stöd för sin tro på de godas seger. Det predikade ordet, evangelium, är ett själavårdande tilltal från Kristus själv. Ett ord att lita till.²¹⁰

5. En innebörd och konsekvens är en levande relation, mellan mänskligt och gudomligt, nu och i framtiden. Metaforiken innebär en integrering av Kristus liv med människans liv och tillvaro. Ireaneus recapitulationmotiv visar att det är i egenskap av människa som Jesus återför människan på livets väg. Jesus behöver vara både Gud och människa för att kunna frälsa människan. Livgivandet och gemenskapen, förenandet med Gud och människan, utträttar Jesus genom att han är Gud. Men det är i sin mänsklighet och i sin lydnad som Jesus segrar och vinner kampen. Wingren menar att det är Jesu mänsklighet som är utgångsläget i frälsningen och rekapitulationen av människan. När Jesus segrar inkluderar han människan i den relationen som bryter alla destruktiva maktens bojar och band. Det är en helande relation av en trasig skapelse och en ny framtid för allt levande. En relation som innebär det djupaste engagemanget från människans och från Guds sida. I ett relationsbaserat tänkande är både död och synd motsatser till den goda relationen. Frälsning är inte ett extra tillägg som sker utanför människan. Det är något som involverar, engagerar och förvandlar henne.

²⁰⁸ Uppsatsens innehåll och analys av Tove Pilroth.

²⁰⁹ Uppsatsens innehåll och analys av Tove Pilroth.

²¹⁰ Karlsson, Jonny & Larsdotter, Karin, 2010, s 326-327.

Människan dras med i relationen som innebär en ny skapelse. Frälsningen innebär en framtidsrelation där människan åter kan börja växa i Kristus. Frälsning som framtid påbörjas här och nu, för att fullbordas i framtiden. Frälsning som framtid innebär den slutgiltiga segern över de destruktiva makterna. Det råder ett samband mellan nuet och framtiden, ett hoppets rörelse mot den nya framtiden. Det resulterar i en gudsinspirerande motor och drivkraft till förändring: socialt, ekonomiskt, miljömässigt, mänskligt och så vidare, redan här och nu.²¹¹

6. Jag tolkar innebörd och konsekvens av den biologiska modellen som en betoning av att människans djupaste tillhörighet och verklighet är i Kristus. Frälsning är inte ett lösgörande ur det naturliga livet utan det handlar om befrielse till ett naturligt mänskligt liv. Frälsning innebär att jag blir människa och Kristus liv är människans liv. Det innebär en descentrering av subjektet. Irenaeus betonar identitet och förvandling. Hennes djupaste identitet och centrum är i Gud, där är hennes hemkomst i tillvaron. Där finner hon sig funnen. Där blir hon den hela och sanna människa hon är skapad till. Prefixen ”åter” och ”re” är ett uttryck för evangeliets radikala uppgörelse med det onda. Berättelsen i Luk 15:11-32 om den förlorade sonen, förmedlar en innebörd i återställelse och recapitulatio. Accenten i texten är *åter*-finna. Brodern var död men har fått liv igen, han var förlorad men är *åter*-funnen. Metaforiken lägger vikt vid människans bestämelse, riktning och vandring genom livet. Den accentuerar hälsa, läkedom, mening, sammanhang, tillit och livsmod. Vad blir då evangeliet ett svar på? Befrielse *från* något innebär samtidigt befrielse *till* något, till vad? Jag tolkar innebörden och konsekvenserna av en accentförskjutning till en biologisk metaforik som en hemkomst i sig själv och i tillvaron. Berättelsen om människans liv når sin djupaste upprinnelse, hon finner en giltig och hållbar förankring i tillvaron och ett ständigt flöde av näring på sin vandring genom livet.²¹²

6.2.5. Laglöst land?

Wingren menar att teologi är tolkning av evangeliets ord i skapelsens värld, där lagen härskar. Han anser att lagen växlar gestalter. Varje tid behöver föra sin kamp mot lagens tyranni.²¹³

I Wingrens tidiga teologiska tänkande är lagbegreppet mycket centralt.²¹⁴ Jag anser att han fortsätter att beakta lagen i sitt teologiska tänkande, även i en accentförskjutning till en

²¹¹ Ljungh, Patrik, *Frälsningen: En fråga om framtid*, Svensk Teologisk Kvartalskrift, s 177-182, nr 4, 2010.

²¹² Uppsatsens innehåll och analys av Tove Pilroth.

²¹³ Wingren, Gustaf, *Öppenhet och egenart – evangeliet i världen*, 1979, s 50-51.

biologisk teologisk metaforik. Wingren använder tidigare lagen som en betydande faktor i kritik av andra teologer. Jag anser att lagen fortsätter ha en central funktion, även i hans senare teologi. Det sker utifrån ett tydligt samhällsperspektiv med fokus på civilisations- och maktkritik. Lagen finns nedlagd i skapelsen. Frågan är vad som är lag idag? Vad är det som hotar livet, tynger, plågar och krossar människan? Vad är det som skapar neuroser, sömnrörningar, social utslagning och förtvivlan idag? Wingren menar att lagen i samtiden präglas av tillväxtfanatism, statusjakt, produktionshets, ett handlingspaket som styrs av prestation, aktivitet, konkurrens, löneförhöjning, konsumtion, jämförelse med andra, girighet, ångest inför döden och rädsla för att bli oduglig och undanskjuten.²¹⁵

6.3 Möjligheter och begränsningar av metaforikerna

Jag anser att förmedlingen av kristen tro idag, ofta saknar en tydning och tolkning av livet utifrån en skapelsetro och en helhetssyn på tillvaron och livet. Jag tror att en konsekvens kan bli att klyftan mellan mänskligt och kristet ökar. Det biologiska livet kommer allt längre bort från religion och etik. Grunden och plattformen i människans liv är inte en omslutande skapelse där Gud skapar nu, är närvarande och delaktig i en levande relation med människan. En ytterligare konsekvens kan bli, att människan lever helt utan att vara medveten om att hon tillhör och ingår i ett större sammanhang, utifrån skapelsens och Guds närvaro. Hur förmedlingen av evangelium ser ut är mycket angeläget. Jag anser att modellen skuld – förlåtelse har präglat och präglar den kristna tron i Sverige. Resultatet är en mycket begränsad tolkning och förståelse av evangelium. Jag är mycket kritisk till lutherdomens snäva betoning av skuldproblematiken. En allt för ensidig artikulering av evangeliet kan få förödande konsekvenser där kristen tro blir marginaliserad av kyrkan, inifrån. Jag delar Wingrens uppfattning av nödvändigheten av en pluralitet, mångfald och tolkningsrikedom i syfte att nå ett rikt, blomstrande, ny- och omskapande evangelium.

6.3.1 Juridisk teologisk metaforik

Möjligheter:

Jag finner möjligheter med den juridiska metaforiken utifrån att förlåtelse är mycket centralt och innebär återställd hälsa, etiskt och fysiskt. Dock under förutsättning att den första artikelns skapelsetro fungerar.²¹⁶ Wingren hävdar att det är lutherdomens felutveckling som

²¹⁴ Ugglå Kristensson, Bengt, 2010, s 223.

²¹⁵ Ugglå Kristensson, Bengt, 2010, s 251 & Wingren, Gustaf, 1978, s 21.

²¹⁶ Wingren, Gustaf, 1995, s 116.

har orsakat att den juridiska teologiska modellen inte längre är meningsfull att ensidigt använda i tolkning och förståelse av evangelium. Han argumenterar för nödvändigheten att rycka loss Luther ur lutherdomen. Då är han inte längre inlåst, utan frigiven. Då kommer människorna att lyssna till honom.²¹⁷ Wingren hävdar att Lutherarvet är vanskött.²¹⁸ En av orsakerna är isoleringen av läran om rättfärdiggörelse.²¹⁹ Uppsatsen har tidigare visat att Luther även framhåller andra centrala aspekter av den kristna tron och tolkning och förståelse av evangelium. Wingren betonar nödvändigheten att talet om evangeliet behöver ha en karaktär av berättelse. Då fungerar den mänskliga bilden igen. Abstrakta lärosatser fungerar inte.²²⁰ Wingren är både bejakande och kritisk till Luther.

Begränsningar:

Det är intressant att notera att det är endast Luther som fokuserar på evangeliets konflikt med lagen som en nödvändig del i evangeliets förkunnelse. Wingren är mycket kritisk till Luthers svaga sammanhang mellan kroppen och evangeliet och klyvningen mellan samvete och kropp.²²¹ Luther har tendenser att slita av banden mellan evangeliet och kroppen och föra in kroppen under lagens välde. Den direkta relationen mellan evangeliet och kroppen upphävs.²²² Luther menar att lagens andliga bruk innebär att lagen stiger upp i samvetet. Det andliga bruket av lagen är den dömande och anfäktande funktionen i samvetet.²²³ Wingren menar, att för Luther är evangeliets adressat människans samvete, i uttalad motsats till kroppen.

Evangeliet befriar människan från hennes skuld i samvetet, inför Gud. När lagen verkar i samvetet då dödar den och korsfäster. Kroppen lever under lagen på arbetets och korssets jord. Kroppen frikopplas därmed från evangeliet och överlämnas till lagens regemente i världen. Luther sammanför således ”lag” och ”värld”. Konsekvensen och en tydlig begränsning av den juridiska metaforiken är en kraftig reducering och försvagning av evangeliets direkta sociala effekter på kroppen, evangeliets omskapande effekt på kroppen. Det är ett faktum att Jesu gärningar med människor handlar mycket om att läka, bota och upprätta hela människan, inklusive kroppen.²²⁴ Kristi seger över döden, är förlåtelsens seger

²¹⁷ Wingren, Gustaf, *Grundtvig och hans budskap till oss idag*, Tro & Liv, Tidskrift för kristen tro och förkunnelse, s12-17, nr 3, 1995.

²¹⁸ Wingren, Gustaf & Hofsten, Greta, 1992, s 7.

²¹⁹ Wingren, Gustaf, 1970, s 97.

²²⁰ Wingren, Gustaf, 1995, s 132.

²²¹ Wingren, Gustaf, 1972, s 169-170.

²²² Wingren, Gustaf, 1983, 23.

²²³ Wingren, Gustaf, 1970, s 15-16.

²²⁴ Wingren, Gustaf, 1972, s 41-42.

över skulden, den skuldbelastade människans frihet, är rättfärdiggörelse av nåd allena.²²⁵ Predikoämbetet skall förvalta det andliga regementet (inte det världsliga regementet, alltså inte styra i världen) och förkunna evangelium för skuldbelastade samveten. Vad blir konsekvenserna för mottagaren av evangelium när riktningen är människans samvete? Om människan lider av andra skador, vad blir resultatet när samvetet är evangeliets primära mål? Hur talar den juridiska metaforiken till människans liv, situation och existentiella villkor idag? Hur väl fungerar den ensidiga betoningen av skuld och förlåtelse som ett befriande, levandegörande och upprättande evangelium?

Syndernas förlåtelse är riktning mot människans samvete där fienden och det satanistiska väldet härskar. Jag tolkar att det resulterar i en statisk syn på människan med risk att skulden och nederlaget blir människans identitet och position. Risken finns att människan blir bunden i sin skuld och i nederlaget. Hon stigmatiseras och blir fastlåst, även efter förlåtelsens ord. Därmed uteblir befrielsen och upprättelsen. Risken är andlig utmattning eftersom människan aldrig kan leva upp till Kristus höga etiska ideal. Om evangeliet endast betonar Kristi gärningar med en avsaknad av en tydlig antropologi, finner jag en risk att negligera och exkludera människan, som är evangeliets adressat. Det försvårar, hindrar och omöjliggör ett möte mellan människan och ordet, att Gud verkligen har något med människans verkliga och konkreta liv att göra.²²⁶ När verkligen evangeliets ord om syndernas förlåtelse ner in i människans inre och befriar, frigör och räddar henne ur skuldens snaror till ett liv i inre frihet och sanning och bejakelse av tillvaron? Wingren uppmärksammar detta problem. Han menar att orden inte tränger ner. Evangeliet har inte rensat upp nere i samvetets djup. Människan släpar fortfarande runt med skuldbördan, fastän hon borde vara lätt som en fågel efter syndernas förlåtelse. Wingren menar att evangeliet kan ljuda utan att glädja någon och detta trots att adressatens samvete plågas under skulden. Jag menar att Wingren poängterar något mycket angeläget i förståelsen av den juridiska metaforikens ensidiga betoning på syndernas förlåtelse och skuldens avlyftande som evangeliets ärende.

Wingren hävdar att skulden går åt ett håll och förlåtelsen åt ett annat håll. Skulden är skuld inför människor jag mött. Förlåtelsen kommer från ett helt annat håll, från Gud, en makt som människan inte har mött i livet på jorden. Kontakten uteblir mellan den skuld människan bär på och den förlåtelse hon får. När det mänskliga är lösryckt från Gud, när

²²⁵ Ibid. s 125.

²²⁶ Analys av Tove Pilroth.

talet om Kristus utgår från gudomlig auktoritet, då är han inte nere i djupet, han hör inte till oss. Wingren menar att den gudomlige Kristus i kyrkan är tömd på mänsklighet. Att låta Kristus tala med mänskliga ord hjälper inte. Integreringen, kontakten och samhörigheten mellan Gud och människan finns inte. Kraften från syndernas förlåtelse bryter inte fram och evangeliet röjer inte undan skuldbördan. Resultatet är att människan upplever sig vara kvar i ensamhet, utelämnad med sina jordiska svårigheter.²²⁷

6.3.2 Biologisk teologisk metaforik

Möjligheter:

Den biologiska metaforiken beaktar Jesu gärningar. Wingren hävdar att Jesus är angelägen om människan och hennes liv. Han botar, ger förlåtelse, läkedom, upprättar och helar människorna i deras existerande nöd. Jesus går rakt in där destruktionen och behovet finns i människans liv. Hela Jesu livsverk och recapitulatio handlar om att återställa det skapade samtidigt som det pekar framåt, ett löfte om framtid utifrån NT:s bild av Gudsriket.²²⁸ Utifrån min analys finner jag att den biologiska metaforiken accentuerar en bejakelse av kroppen och hela människolivet. Metaforiken uppmärksammar att människolivet är skadat. Den vägleder och hjälper människan till medvetenhet, insikt och förståelse av människolivet, som det faktiskt är. Metaforiken ger en realistisk människoupfattning i och med en närvarande antropologi. Människan bär inom sig både suveräna, livgivande och instängda, dödande livsyttringar, som uppsatsen tidigare har behandlat. Metaforiken artikulerar tillvarons verkligheter och tvetydigheter, en dualism mellan Guds ständiga skapande, att hålla livet igång i den pågående destruktionen i tillvaron. Jag finner också att metaforiken ser synden som något icke-mänskligt. Den går inte att bryta med. Utifrån min analys och tolkning av den biologiska metaforiken accentuerar den en bejakelse av livet som gåva, utifrån skapelse-perspektivet. Det handlar om glädje, liv och sanning men även om lidande, nöd, kamp, svårigheter och död, som en naturlig del av livets och tillvarons existens.²²⁹ Sanning är något människan kan lita på, något att hålla sig till och det hon kan följa när hon vandrar genom livet. Sanning innebär rörelse och förändring.²³⁰ Ytterligare möjligheter är betoningen på att vi alla lever samma liv. Det är inte ett kyrkligt liv människan lever. Frälsningen genom Jesus Kristus är det mänskliga livet. Irenaeus tänkande är kollektivt, läkning för människor i pluralis, vilket är en motrörelse till den rådande

²²⁷ Wingren, Gustaf, 1970, s 46-48.

²²⁸ Wingren, Gustaf, 1995, s 83-87.

²²⁹ Analys av Tove Pilroth.

²³⁰ Wingren, Gustaf, 1972, s 70.

individualismen.²³¹ Metaforiken innebär en fantastisk möjlighet för kyrkans framtid. Den möjliggör ett tydligt samband mellan kyrkan och människolivets tillfrisknande, mellan kyrkan och världen och mellan gudstjänsten och vardagen. Kyrkans egenart kan endast fungera som en radikaliserings av dess öppenhet.²³²

Jag tolkar att möjligheten förutsätter en förändrad ecklesiologi med utgångspunkt i skapelsen och med en uttalad antropologi. Avsnittet om innebörd och konsekvenser av den biologiska metaforiken, anser jag även respresentera möjligheter med den biologiska teologiska metaforiken.

Begränsningar:

Jag uppmärksammar begränsningar i den biologiska metaforiken som kan försvåra förståelsen och mottagandet av dess innehåll. Det mytologiska språket kan fungera både som en begränsning och en tillgång. Människans nutida referensram kan befinna sig långt från ett mytologiskt språkbruk. Samtidigt anser jag att det är bilder som är mycket talande och kan hjälpa människan till djupare förståelse och insikt i evangeliets centrum. Begrepp som barn, växande, tillblivelse, bestämelse, skada, strid, kamp och seger menar jag är livsnära, nutida och högst relevanta begrepp i tolkning och förståelse av evangelium. För att den biologiska metaforiken skall bli relevant och fungera, behöver människan erkänna och kännas vid sin skada, belägenhet, verklighet och sanning. Självisikt och medvetenhet om hur människans existens, liv och verklighet ser ut, är mycket angeläget. Uteblir detta moment begränsar det användningen och möjligheterna av den biologiska modellen. Samtidigt anser jag att talet om evangeliet utifrån en biologisk metaforik innebär möjligheter att hjälpa och vägleda människor till insikt och medvetenhet.²³³ Wingren menar att påsken och uppståndelsen, omfattar allt, hela tillvaron och människolivet. Det sker under förutsättning att det finns en verklighetstrogen bild av vad ”liv” och vad ”död” är. Nutiden är stum och oerhört ångest-laddad inför döden. Det är en tydlig begränsning och försvårar förutsättningarna för den biologiska metaforiken. Vi har flyttat bort döden till en viss avlägsen dag. Wingren hävdar nödvändigheten att förändra vårt förhållningssätt och tankesätt om döden. Jag menar att den biologiska modellen kan hjälpa och vägleda människor till ett mer naturligt och inkluderande förhållningssätt till döden. Döden är livets ram och ständigt närvarande. Det resulterar i ett helt annat förhållningssätt, även till det pågående livet. Wingren argumenterar för att i verkligheten börjar människan dö så snart

²³¹ Analys av Tove Pilroth.

²³² Ugglå Kristensson, Bengt, (red Bexell, Göran), 1996, s 86.

²³³ Analys av Tove Pilroth.

hon är född. Kroppsliga funktioner upphör att fungera och sjukdomar är former av död. Förluster av vänner, föräldrar som dör, vi blir ensamma, förlusten av trygghet och andras kärlek, är död. Det innebär dödskrafternas inbrytande i tillvaron. Dödsfruktan är ständigt närvarande. Fruktan för åldrande, för kritik, för motstånd, bli motsagd, att bli reducerad i sin fria utveckling är olika sorters ”död”. Samtidigt är det just så livet lever, allt liv. Fröet som myllas ner, plantan som bryter igenom jordskorpan. Allt har motstånd emot sig. Det blir friskare och starkare genom att spänna sig mot sin motsats. Allt segrande liv är i grunden ”död och uppståndelse”. Vetekornets liv är att tolka själva nederlaget, förlusten såsom seger. Det handlar om aktiv livsvilja och beredskap att handla i världen. Kristi död på korset och uppståndelse möjliggör detta.²³⁴ Wingren poängterar att det segrande livet, inte endast är avsett för människor som är starka och levande. Den som är stark och begåvad kan leva på den ena framgången (avgudar) efter den andra. Hon smakar ingen ”död” och kan därför inte tro på någon uppståndelse. Det är i människans katastrofer som hon är närmast uppståndelsen. Döden föregår uppståndelsen, inte harmonin och sundheten. Kristus kommer med liv och upprättelse, ur mörker och död.²³⁵ Ytterligare en begränsning av den biologiska metaforiken är en teologi som exkluderar en skapelsetro utifrån första trosartikeln och avsaknad av en antropologi. Vissa teologiska strömningar har utgångspunkten i uppenbarelsen, utifrån andra trosartikeln. Gud uppenbarar sig endast i Kristus och ger mänskligheten kunskap. Utifrån denna hållning anser jag att den biologiska metaforiken blir obegriplig.²³⁶ Uppsatsen poängterar att Wingrens teologi är ett kraftigt avståndstagande mot detta. Hans teologi uppmärksammar att skapelse (öppenhet) och evangelium (egenart) är ett. Jag anser att risken med en centrerad kring uppenbarelsen, kan bli ett allt för abstrakt och intellektuellt tal om Gud. Gud blir en tanke och en idé, skilt från det mänskliga konkreta livet och tillvaron. Det finns därmed risk att det kristna livet helt saknar samröre med det biologiska livet. Klyftan mellan människa och kristen är ett faktum²³⁷ Ytterligare en förutsättning som begränsar den biologiska metaforikens användning är, att i det svenska kyrkoåret är påsken en ringa sak, jämfört med julen. Döden och uppståndelsen är något som det svenska folket sällan tänker på.²³⁸

6.3.3 Konsekvenser av skapelseperspektivets bortfall

²³⁴ Karlsson, Jonny & Larsdotter, Karin, 2010, s 143-145.

²³⁵ Ibid. s 155-156.

²³⁶ Wingren, Gustaf, 1991, s 129-130.

²³⁷ Analys av Tove Pilroth.

²³⁸ Wingren, Gustaf, 1985, s 91.

Om skapelsetanken negligeras resulterar det i att evangeliet görs till Guds ”uppenbarelse i Kristus”. Guds närvaro, delaktighet och skapande blir då endast punktuell och mycket begränsad i och med uppenbarelsebegreppets dominans. Teologin lever på ett reservat där endast människor existerar. Djur, växter, träd, vind, luft och solsken befinner sig utanför teologins reservat. Naturen är då helt bortkopplad från talet om Gud. Resultat blir en förlorad holistisk tydning, tolkning och förståelse av människan och tillvaron.²³⁹ Att hålla samman och bevara balansen mellan bredden i skapelsetro och evangeliets radikalitet är av yttersta vikt, hävdar Wingren. Annars förlorar evangeliet sin radikalitet som ett ”häroldrop”, ett befriande och upprättande budskap om förvandling, nyskapelse, uppståndelse och nytt liv, rakt in i den dubbeltydiga mänskliga tillvaron. Risken är att evangeliet blir lag, moral, konformitet och kräver lydnad.²⁴⁰

6.3.4 Ireaneus ansats är mer fruktbar

Uppsatsen poängterar att Irenaeus borde vara den ledande teologen för orientering i samtiden. Det specifika för honom är hans syn på frälsning som återställelse av den skadade mänskligheten – recapitulatio. Det har riktats häftig kritik mot hans ansats, främst mot den första trosartikeln, av olika teologer som bla Barth, Moltmann och Bultmann.²⁴¹ Wingren hävdar att ansatsen hos Irenaeus är mer fruktbar än många moderna alternativ, både till vänster och till höger. 1. Att vara frälst är att vara människa, utan att identifiera mänskligheten med redan fixerade mönster, individualistiska eller kollektivistiska. Inför alla mönster som historien uppvisar, gäller ett ”ännu icke”. 2. Gränsen är inte en dragen kunskapsgräns, genom uppenbarelsen (som kyrkan förutsätts ha monopol på). Det handlar inte om att människor utanför kyrkan och de utan en kristen tro, har en ofullkomligare moralisk insikt än kyrkan. Kyrkan är ett med hela mänskligheten. Den vittnar om ett mänskligt liv, inför världen, som i utblotning sänker sig djupare ner än allt annat mänskligt liv gör. Evangeliet framhåller att det är just detta förtrampade liv, som har besegrat döden och lever evigt. 3. Kristi uppståndelse handlar inte om kunskap och insikt, utan om läkning, alltså återvunnen hälsa.²⁴²

6.4 Hur möter Wingrens skapelseteologi, utifrån en biologisk metaforik, människans existentiella situation och längtan efter liv, hälsa och mening?

²³⁹ Wingren, Gustaf, *Öppenhet och egenart – evangeliet i världen*, 1979, s 56-59.

²⁴⁰ Wingren, Gustaf, 1972, s 172-185.

²⁴¹ Wingren, Gustaf, *Öppenhet och egenart – evangeliet i världen*, 1979, s 31.

²⁴² Wingren, Gustaf, *Öppenhet och egenart – evangeliet i världen*, 1979, s 42.

Människan är fången och frälsning är befrielse. Om vi menar allvar med att evangelium ger människan upprättelse, befrielse, räddning, ett liv och en framtid med Gud är frågan vilken metaforik, juridisk eller biologisk, som bäst talar till människan idag? Wingren menar att människorna idag, inte så ensidigt frågar efter förlåtelse för skuld, som under reformationen. Människorna frågar i större grad efter liv, hälsa och mening, både för sig själva och för de sociala sammanhang de ingår i. Uppsatsen visar att människans nöd, skada, plåga och fångenskap i livet har ett mångfacetterat innehåll. Skulden är inte allenarådande. Uppsatsen poängterar att den biologiska metaforiken svarar an, integrerar och möter människans konkreta liv och existentiella situation, på ett mer genomgripande sätt än vad den juridiska metaforiken gör. Den biologiska metaforiken ger en tydning och förståelse av människolivet som helhet, det givna livet som ständigt är utsatt och hotat av förstörande krafter. Den hjälper människor till förståelse av människolivet, som det faktiskt är. Den ger insikt och förståelse i tillvarons motstridiga verkligheter, de suveräna och instängda livsyttringarna, som existerar sida vid sida. Den biologiska metaforiken, utifrån Wingrens skapelseteologi, accentuerar sammanhållningen mellan att vara människa och kristen. Första trosartikeln handlar om det liv som alla skapade varelser lever. Vi lever alla samma liv. Livet får tas emot som en gåva, av en närvarande Gud som skapar, ger och älskar. Livet har en inneboende mening, såsom skapat. Evangeliets centrum ger en tydning av livet som en livsgemenskap på sträckan mellan liv och död. Kristus rörelsemönster, genom död till liv, är vårt livsmönster. Den betonar sammanhanget och relationen mellan Kristus och människan, en grundläggande relation i livet som är centrum för människans identitet och vara, existentiell tillhörighet och fästet för hennes livsmod. Vi är alla utlämnade åt hopp och fruktan. Den biologiska metaforiken accentuerar Guds kärlek i Kristus, en kärlek som söker människan och vill upprätta henne ur nederlaget, ur döden, i det som håller henne fången och hindrar henne att leva som den hon är skapad till, Guds avbild. Metaforiken lägger vikt vid att frälsning – att bli människa - är en livslång läkningsprocess. Det handlar om en återställelse från skada till hälsa, till den sanna mänsklighet som är oskadad, återställd, hel och frisk. Sann mänsklighet finns endast i Kristus. Metaforiken möter människan på hennes vandring genom livet. Den visar på hennes bestämelse, genom strid, kamp, växande och förvandling. Människa är något man blir, det är något man mognar till.

6.5 Wingrens aktualitet och relevans i samtiden

Vad finns det för teologiska resurser i Wingrens skapelseteologi i mötet med framtida teologiska utmaningar? Wingrens drivs av frågan vad kristen tro är. Han menar att det alltid är ett förmedlat fenomen som är tolkat, tidsbestämt, dynamiskt och kontextuellt. Kravet på

växling och kontinuitet är centralt. Jag finner att hållningen är mycket angelägen i syfte att låta teologin vara samtidsaktuell, söka anknytning till människors nutida situation, liv och problem utan att frångå evangeliets kärna och centrum. Wingrens teologi gör just detta. Den återför skapelsetankens tillbakaträngda position och betonar evangeliets nyskapande och förändrade kraft. Han betonar även relationen mellan evangelium och människans relation till världen. Jag anser att hans teologi har stor aktualitet och relevans i samtiden. Han är en brobyggare mellan kyrka och världen. Jag menar att vår nutida livsföring resulterar i en ständigt hotad skapelse med miljöproblem av allehanda slag. Det mänskliga livet är också hotat genom ökad press, stress, prestation, konkurrens och social utslagning. Wingrens helhetsskapande teologi angår de livsområden som är teologins främsta ärende: skapelsen - människan och ordet. Han betonar nödvändigheten av en tydlig trinitarisk teologi. Wingrens teologi förenar teologisk antropologi och teologisk hermeneutik, i ett skapelseperspektiv. Wingrens dogmatik binder samman mänskligt och kristet, vilket är egenarten i det kristna. Det allmänmänskliga och kroppsliga uppvärderas. Wingrens teologi har resurser i form av en politisk teologi med ett tydligt samhällsperspektiv. I den ”senare” Wingren finns det ett genomgående drag av civilisations- och maktkritik. Teologin har en mycket viktig uppgift att vara motvikt och befinna sig i kritisk solidaritet med kyrka och samhälle, mot rådande strömningar av tillväxtfanatism och rättfärdighet genom gärningar. Wingrens teologi betonar att de mänskliga handlingarna är en fortsättning av Guds skapelse, i relation till andra människor, till skapelsen och till Skaparen.²⁴³ Det är intressant att Wingrens teologi är lätt att missförstå. Det har riktats oerhört många skarpa invändningar, reaktioner och kritik mot hans teologiska röst och projekt. Vissa menar att det endast handlar om en ensidig skapelseteologi som strävar efter en harmonisk balans mellan skapelse och evangelium. Andra invändningar handlar om att hans teologi är ensidigt kerygmatiskt och att Wingren är en kyrklig uppbyggelsesteolog som bara ”förkunnar”. En av orsakerna till alla missförstånd kan vara bristande teologisk förförståelse och otillräckliga referensramar för att förstå Wingrens ärende, inom ramen för den existerande teologiska infrastrukturen. Det som verkar vara oklarheter i hans produktion kan i själva verket vara originaliteten i hans teologiska projekt. Det kan bidra till att förklara varför hans position, trots upprepade preciseringar, ändå lätt missförstås.²⁴⁴

Jag anser att Wingrens teologi innebär viktiga resurser för det teologiska tänkandet, i syfte att kunna hantera nutida och framtida teologiska utmaningar. Wingrens kritiska och kreativa

²⁴³ Analys av Tove Pilroth.

²⁴⁴ Ugglå Kristensson, Bengt, 2010, s 116-117.

teologiska röst är mycket angelägen och central i vår samtid. Jag menar att hans kraftiga betoning av nödvändigheten att börja det teologiska arbetet och tolkningen av kristen tro i skapelsen och i en antropologi, har något oerhört centralt att förmedla till den sekulariserade situationen på 2000-talet. Jag uppfattar Wingren som en mycket intressant personlighet, djärv, komplex, svårfångad och en tydlig visionär som går sina egna vägar. Genom undersökning av uppsatsens källor ser jag Wingren som något av en ”outsider”, som inte riktigt känner sig hemma vare sig i akademien eller i kyrkan. Jag reflekterar över innebörden av tillhörighet och brist på att höra till. Upplever Wingren erfarenheter av utanförskap, att inte riktigt bli förstådd och mottagen i den helhet och det djup som är hans liv, hans unika erfarenheter och i sina holistiska teologiska tankar om Gud, människan och livet som en helhet? Han utvecklar sin egen speciella röst och hållning i det teologiska arbetet och i den omgivning han befinner sig i. Utifrån materialets källor får jag en bild av en modig, kontroversiell och uppriktig människa med stort patos för det konkreta livet och människan. Jag ser Wingren som en kraftfull människa och teolog som vill förnyelse och bana nya vägar, inom teologi, akademi, samhälle och kyrka.

7. Slutdiskussion

Vi lever i en tid som är besatt av den perfekta kroppen. Kropp och hälsa har blivit moral. Den som är överviktig, otränad eller på något sätt nedsatt i sin funktion signalerar att han eller hon inte förmår leva upp till eller orkar med det moderna samhällets höga krav. Det naturliga åldrandet kläs i medicinska termer.²⁴⁵ Uppsatsen synliggör att samtidens rationellt ordnade tillvaro ofta negligerar dödens existens och ångesten inför livets sårbarhet och ändlighet.

²⁴⁵ Hagberg, Mattias, *Besatt jakt på den perfekta kroppen*, Göteborgs-Posten, 13 mars, 2011.

Rakt in i denna samtid skär ett befriande, upprättande och livgivande evangelium. De nytestamentliga texterna berättar om ett händelseförlopp och ett livsmönster: Jesu Kristi liv, död och uppståndelse. Evangeliet förkunnas i bestämda situationer till konkreta människor i deras livssituationer. Det innebär ett möte mellan ordet och människan. I mötet blir livet till och ordet levande. Gustaf Wingren argumenterar för att teologi är hermeneutik, tolkning. Den präglar antropologin. Uppsatsen poängterar att skapelseteologin är en nödvändig utgångspunkt och förståelsehorisont för evangeliet. Wingrens teologiska grundsyn handlar om en dialektisk rörelse mellan skapelse och evangelium, där trons egenart radikaliserar dess öppenhet. Wingren hävdar att skapelse och evangelium är ett, de strävar åt samma håll. Inom ramen för skapelsetanken kan det mänskliga artikuleras. Valet av teologisk metaforik har en avgörande betydelse för tolkning och förståelse av evangelium och kristen tro. Wingren menar att den kanske viktigaste uppgiften för nutida teologi, är att upphäva teoretiseringen och återföra den kristna tron till mänskliga situationer där den hör hemma.

Uppsatsen hävdar en tydlig förskjutning i Wingrens teologiska grundsyn, från en juridisk teologisk metaforik till en accentuering av en biologisk teologisk metaforik. Metaforikerna ger helt olika förståelse och tolkning av det djupa inre sammanhanget och sambandet mellan Gud, tillvaron och människan. Metaforikerna använder olika språkbruk och termer.

Uppsatsen argumenterar för att det påverkar förståelsen och mottagandet av evangelium i relation till människans konkreta liv och existentiella situation. Människan är drabbad av en skada, nöd och plåga som upplevs, förstås och tolkas på olika sätt, utifrån olika teologiska modeller. Människan lever i en komplex och dubbeltydig tillvaro. Den goda och livgivande skapelsen pågår tillsammans med destruktion, hot och förstörelse av livet. Människans fångenskap ser ut på många olika sätt.

Uppsatsen lyfter fram att evangeliet konfronteras med nya situationer i samtiden. Accenten av budskapet behöver flyttas till nya punkter, om det skall fortsätta att vara samma budskap. För kontinuitetens skull behövs växlingen.

Liv och hälsa är omistligt i människans vandring genom livet. Liv och hälsa har ett mångfacetterat innehåll. Uppsatsen lyfter fram behovet av en tolkningsrikedom för ett rikt, ny- och omskapande evangelium. Den är mycket kritisk till en ensidig tolkning och förståelse av evangelium utifrån den juridiska teologiska metaforiken. Uppsatsen är angelägen om ärendet och nödvändigheten av att tolka och förstå evangelium, även utifrån en biologisk teologisk metaforik. Den handlar om att Kristus kommer med liv och hälsa där det finns sjukdom och död. Det handlar dock om något helt annat än perfekta kroppar, ett liv

endast på ytan och en hetsande utseendefixering. Den biologiska teologiska metaforiken, från död till liv, utgår från påsken och dopet. Det innebär en livslång dynamisk process att växa, förvandlas och mogna som människa. Människa är något man blir, en ständigt pågående tillblivelse till att frigöras att vara sig själv, sann, hel, att vara den hon är skapad till, Guds avbild – människa. Sann mänsklighet finns endast i Kristus. Kristus livsmönster, genom död till liv, vetekornets process, är mönstret för allt människoliv. Det handlar om ett händelseförlopp inne i kroppen och att en kris och en vändpunkt behöver ske. Metaforiken går rakt mot samtiden och provocerar. Den artikulerar nödvändigheten av lidande, död, strid och kamp för att göra människan fri för nytt liv och ny växt. Slagfältet är människolivet, från födelse till död. I uppståndelsen sker seger, livet segrar över döden. Det naturliga människolivet segrar i och med Kristi frälsningsverk. Allt liv lever i motstånd. Wingren poängterar att det segrande livet inte endast är avsett för människor som är starka och levande. Det är i människans katastrofer som hon är närmast uppståndelsen. Döden föregår uppståndelsen, inte harmonin och sundheten. Kristus kommer med liv och upprättelse, ur mörker och död. Uppsatsen hävdar att Wingrens teologi och den biologiska metaforiken har ett mycket angeläget och utmanande tilltal till samtiden. Den vägleder, stödjer och hjälper människan till medvetenhet, insikt och förståelse av människolivet, hur det faktiskt är. Metaforiken innebär stora möjligheter att vägleda och visa på en väg genom livet till ett sant, autentiskt och levande liv utifrån grundrelationen och sammanhanget mellan Kristus och människan. Den lägger vikt vid människans bestämelse, riktning och vandring genom livet.

Vad blir då evangeliet ett svar på? Uppsatsen analyserar innebörd och konsekvenser av en accentförskjutning till en biologisk metaforik. Det handlar om: identitet, förvandling, växande, tillblivelse, hemkomst i sig själv och i tillvaron. Den integrerar människolivet som totalitet. Berättelsen om människans liv når sin djupaste upprinnelse. Människans djupaste verklighet och centrum för sitt vara, är i Kristus. Frälsning är inte ett extra tillägg som sker utanför människan. Det är inte ett lösgörande ur det naturliga livet utan det handlar om befrielse till ett naturligt mänskligt liv. Frälsning innebär att jag blir människa. Det är något som involverar, engagerar och förvandlar henne. Hon finner en giltig och hållbar förankring i tillvaron, fäste för livsmodet och ett ständigt flöde av livgivande näring på sin vandring genom livet.

8. Sammanfattning

Gustaf Wingren (1910-2000) är en internationellt orienterad systematisk teolog, präst, författare, polemiker och debattör. Han är den siste av 1900-talsteologins centralgestalter. Uppsatsen poängterar att Wingrens teologi söker anknytning till människans konkreta liv och existentiella situation. Hans holistiska teologi syftar till att integrera människolivets totalitet. Wingrens personliga utveckling, hans liv och teologi är intensivt sammanflätade med varandra. Wingrens inklusiva teologi börjar i skapelsen och i antropologin. Utmärkande för Wingrens teologi är att Kristi liv, död och uppståndelse är centrum i en skapelseteologi. Hans teologi håller samman första och andra trosartikeln: att vara människa och kristen. Recapitulatio från Irenaeus är ett sammanbindande begrepp för hela Wingrens dogmatik. Det förutsätter en helhetssyn på tillvaron där det mänskliga artikuleras och tas på allvar. Frälsning innebär, utifrån recapitulatio, en återställelse av livet, läkedom, hälsa, oskadad,

återställd, hel och frisk mänsklighet. Det är en väg till sann mänsklighet. Ett genomgående drag i Wingrens arbete är frågan om vad kristen tro innebär i vår nutid. Det alltid är ett förmedlat fenomen som är tolkat, tidsbestämt, praktiskt, dynamiskt och kontextuellt. Människan är fånge, drabbad av en skada och plåga som kan upplevas, förstås och tolkas på olika sätt. Fornkyrkan talar om fångenskap som död och befrielse som liv. Reformationen talar om fångenskap som skuld och befrielse som förlåtelse. Båda uttryckssätten är bibliska. De ger dock helt olika tolkningar av vad frälsning är - alltså upprättelse, räddning, befrielse, ett liv och en framtid med Gud. Rörelsen från Luther till Irenaeus har ett nära samband med omfattande samhällsförändringar och personliga förändringar i Wingrens liv samt att evangeliet behöver tolkas utifrån sin tids frågor. Det tvingar fram behovet av en förändrad teologisk metaforik. Metaforerna förutsätter skapelsetankens förståelse av livet och den pågående destruktionen och förstörelsen av livet. Uppsatsen syftar till att kritiskt analysera och undersöka innebörd och konsekvenser av en accentförskjutning, från en juridisk teologisk metaforik till en biologisk teologisk metaforik. Arbetet analyserar innehållet i de två teologiska modellerna. Uppsatsen syftar även till att analysera och undersöka möjligheter och begränsningar med metaforikerna. Den poängterar att den biologiska metaforiken svarar an, integrerar och möter människans konkreta liv och existentiella situation, på ett mer genomgripande sätt än vad den juridiska metaforiken gör. Analysen sker inom ramen för Wingrens skapelseteologi. I syfte att kritiskt analysera, undersöka och förstå accent-förskjutningen till en biologisk metaforik behandlar uppsatsen mönster och byggstenar i Wingrens systematiska teologi. Uppsatsen beskriver och analyserar även Wingrens skapelseteologi, teologisk hermeneutik, teologisk antropologi och dess inre samband.

9. Litteraturförteckning

Artiklar

Almén, Edgar, *Gustaf Wingrens teologiska argument*, Tro & Liv, Tidskrift för kristen tro och förkunnelse, nr 4, 1996.

Armgard, Lars-Olle, *Gustaf Wingrens senare författarskap – några gamla vägar framåt*, Svensk Teologisk Kvartalskrift, s 11-16, nr 1, 1987.

Bexell, Göran, ”Wingrens teologi – en karakteristik och utblick”, s 13-29 i *Tolkning och konfrontation. Ett symposium om Gustaf Wingrens teologi med anledning av hans 85-års dag den 29 november 1995*, Religio 47, skrifter utgivna av Teologiska Institutionen i Lund, 1996, red. Göran Bexell.

Brandebj-Cöster, Margareta, *Resan till det mänskliga II*, , Tro & Liv - Tidskrift för kristen tro och förkunnelse, s 9-14, nr 4, 1996.

- Cöster, Henry, *Resan till det mänskliga I*, , Tro & Liv - Tidskrift för kristen tro och förkunnelse, s 5-8, nr 4, 1996.
- Hagberg, Mattias, *Besatt jakt på den perfekta kroppen*, Göteborgs-Posten, 13 mars, 2011.
- Hallonsten, Gösta, *Tolken har tystnat*, Signum, nr 9, 2000.
- Holte, Ragnar, *Växling och kontinuitet som teologiskt problem*, Årsbok för kristen humanism, s 78-92, (red) Vallquist Gunnel, Gumessons förlag, Österåla, 1973.
- Karlsson Jonny, Stiftsteolog, Linköpings stift, e-post, 2011-03-28.
- Karlsson, Jonny, *Vänd din näsa rätt mot stormen och sjung hej och hå*, www.svenskakyrkan.se, se Linköpings Stift / Gustaf Wingrenssällskapet / Jonny Karlsson: Gustaf Wingren in memoriam, 2001.
- Ljungh, Patrik, *Frälsningen: En fråga om framtid*, Svensk Teologisk Kvartalskrift, s 177-182, nr 4, 2010.
- Nordin, Svante, *Gustaf Wingren - en stridbar och omstridd teolog*, Svenska Dagbladet, 11 januari 2011.
- Wingren, Gustaf, *Mina ämnesval – teologiskt självporträtt*, Vår Lösen, s 494-500, nr 9, 1966.
- Wingren, Gustaf, *Den springande punkten – påminnelser om en överhoppad bok*, Svensk Teologisk Kvartalskrift, s 101-107, nr 3, 1974.
- Wingren, Gustaf, *En kristen människosyn*, Årsbok för kristen humanism, s 11-23, (red) Grenholm, Carl-Henric, Gumessons förlag, Österåla, 1976.
- Wingren, Gustaf, *Skapelse och evangelium – ett problem i modern dansk teologi*, Svensk Teologisk Kvartalskrift, s 1-11, nr 1, 1977.
- Wingren, Gustaf, ”*Luther idag – Människans ansvar i skapelsen*, s 81-90, Åtta lundaföreläsningar, Religio nr 14, skrifter utgivna av Teologiska Institutionen i Lund, 1983.
- Wingren, Gustaf, *Luther i Sverige idag*, Vår Lösen, s 366-369, nr 6, 1988.
- Wingren, Gustaf, *Religion och evangelium*, Tro & Liv - Tidskrift för kristen tro och förkunnelse, s 2-8, nr 5/6, 1991.
- Wingren, Gustaf, *Grundtvig och hans budskap till oss idag*, , Tro & Liv, Tidskrift för kristen tro och förkunnelse, s12-17, nr 3, 1995.

Övrig litteratur

- Allwood C-M & Erikson M (red), *Vetenskapsteori för psykologi och andra samhällsvetenskaper*, Studentlitteratur, Lund, 1999.
- Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj, *Tolkning och reflektion – vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*, Studentlitteratur, Lund, 1994.

Bibel 2000.

Ekh Åhrman, Beata & Cöster, Anna, *Samtalshandledning till Gustaf Wingren – Människan och teologin*, Sensus, 2011.

<http://www.sensus.se/Documents/Ledare/Studiematerial/Gustaf%20Wingren%20-%20Samtalshandledning.pdf>

Jeanrond, Werner G, *Gudstro – teologiska reflektioner nr 2*, Arcus förlag, Lund, 2001.

Jeffner, Anders, *Viktig bok om en viktig teolog*, Kyrkans tidning, nr 1, 2011.

Karlsson, Jonny & Larsdotter, Karin (red), *Postilla– Gustaf Wingren predikar*, Artos & Norma bokförlag, Skellefteå, 2010.

Karlsson, Jonny, *Predikans samtal – en studie av lyssnarens roll hos Gustaf Wingren utifrån Michail Bachtins teori om dialogicitet*, Artos bokförlag, Skellefteå, 2000.

Pedersén, Stefi, *Psykoanalys i vår tid*, Wahlström & Widstrand, Stockholm, 1986 (första upplagan, år 1969).

Petrén, Per, *Skapelse och frihet – en bok om Gustaf Wingrens teologi*, Bokförlaget Gratia, Malmö, 1995.

Skogar, Björn, *Teologins språk – och livets. Några dominerande teologiska profiler under svenskt 1900-tal*. Antologin: Modern svensk teologi – strömningar och perspektivskiften under 1900-talet, Verbum, Stockholm, 1999.

Ugglå Kristensson, Bengt och Kempe, Peter (red), *En antologi om hermeneutik: Från text till handling, Paul Ricoeur*, Brutus Östlings Bokförlag Symposium, Stockholm, 1993.

Ugglå Kristensson, Bengt, *Kommunikation på bristningsgränsen – en studie i Paul Ricoeurs projekt*, Brutus Östlings Bokförlag Symposium, Stockholm, 1999.

Ugglå Kristensson, Bengt, *Gustaf Wingren – Människan och teologin*, Brutus Östlings Bokförlag Symposium, Stockholm, 2010.

Wingren, Gustaf, *Människan och inkarnationen – enligt Irenaeus*, Gleerups förlag, Lund, 1947.

Wingren, Gustaf, *Predikan – en principiell studie*, Artos bokförlag, (tredje upplagan), Skellefteå, 1996. Första upplagan, år 1949.

Wingren, Gustaf, *Teologins metodfråga*, Gleerups förlag, Lund, 1954.

Wingren, Gustaf, *Luther frigiven – tema med sex variationer*, Gleerups förlag, Lund, 1970.

Wingren, Gustaf, *Växling och kontinuitet – teologiska kriterier*, Gleerups förlag, Lund, 1972.

Wingren, Gustaf, *Rättfärdiggörelse av tro*, Verbum, Stockholm, 1978.

Wingren, Gustaf, *Öppenhet och egenart – evangeliet i världen*, Liber Läromedel, Lund, 1979.

Wingren, Gustaf & Hofsten, Greta, *Tro och främlingskap*, Verbum, Stockholm, 1979.

Wingren, Gustaf, *Tolken som tiger – vad teologin är och vad den borde vara*, Gumessons, Falköping, 1981.

Wingren, Gustaf, *Människa och Kristen – en bok om Irenaeus*, Verbum, Älvsjö, 1983.

Wingren, Gustaf, *Mina fem universitet - minnen*, Proprius förlag, Stockholm 1991.

Wingren, Gustaf & Hofsten, Greta, *Jag vet på vem jag tror – en liten katekes* (andra upplagan), Proprius förlag, Stockholm 1992. Första upplagan, år 1983.

Wingren, Gustaf samt Brandby-Cöster Margareta, Hofsten Greta, Strid Anne, *Tro i en tid av tvivel*, Verbum, Älvsjö, 1985.

Wingren, Gustaf, *Luthers lära om kallelsen*, Artos bokförlag, Skellefteå, 1993.

Wingren, Gustaf, *Credo – Den kristna tros- och livsåskådningen* (andra upplagan), Artos bokförlag, Skellefteå, 1995. Första upplagan, år 1974.